

॥ रामतत्व-प्रकाश छापखान्यांतील ॥

॥ संस्कृत पुस्तक माला ॥

श्रीत्रिविक्रमपण्डितविरचितः

पञ्चायुधप्रपञ्चाख्यो

भाणः ।

मूल्यं ४९ आणकाः

श्रीत्रिविक्रमपण्डितविरचितः

पञ्चायुधप्रपञ्चाख्यो भाणः ।

स्मरकरतरवारिक्रूरधारातुकारी
तरुणहरिणनेत्रालोचनानां विलासः ।
कलयति हृदि येषामुच्चकैः स्वप्रभुत्वं
प्रभवति भुवि तेषामेष हर्षाय भाणः ॥

स च

धेळगांवपसने

आबाजी रामचन्द्र सावन्त इत्यनेन स्वकीये रामतत्वप्रकाशाख्यमुद्रण-
यन्त्रालये मुद्रयित्वा प्रसिद्धिं नीतः ।

शके १८१४

अस्य ग्रन्थस्य पुनर्मुद्रणविषये प्रकाशकस्यैवाधिकारः ।

पञ्चायुधप्रपञ्चाख्यो भाणः ।

आताम्रे नयने स्फुरत्कुचभरः श्वासो न विश्राम्यति
स्वदाम्भःकणदन्तुरं तव मुखं हेतुस्तु नो लक्ष्यते ।
धिक् को वेद मनः स्त्रिया इति गिरा रुष्टां प्रियां भीषयं-
स्तस्यास्तत्क्षणकातरेक्षणपरिस्पष्टो हरिः पातु वः ॥१॥

अपि च

विलिख्य सत्याकुनकुम्भसीम्नि
पत्रावलिन्यामामिषेण राधाम् ।
लीलारविन्देन तया सरोषं
पायाद्विटः कोऽप्यभिहन्यमानः ॥ २ ॥
नान्यन्ते ।

सूत्रधारः— । आकाशे कर्णं दत्वा । अयं कोऽयमभिहन्यमानमृदुमधु-
रमृदङ्गनिनदसंगतसंगीतभङ्गीपरिमिलनमनोहरां नागराणां कलकलः ।
तन्मन्ये सकलसुरामुरशिखरशेखरीभवदनवद्यशासनस्तम्बस्य भगवतः श-
म्बररिपोर्वसन्तपूजामहोत्सवः परिसरोद्याने समारब्धः पुण्यपुरावलासि-
भिरिति । तदहमपि तत्र गत्वा कञ्चित्समयं मनो विनादयामि । इति
परिक्रम्य कतिपयपदानि गत्वा वामतोऽवलोक्य सानन्दम् । अहो मे नियतेः समु-
ल्लासः । यत इतो मामकीनचिरप्रार्थनामर्थवती वितन्वानः कंसरतरुपरि-
सरन्धुरसोदारमण्डपमलंकरोति समाजः प्राप्तरूपाणाम् । तदेतत्पादप-
मूलमुपसृत्य किञ्चिदभ्यर्थये । पुरस्तादुपसृत्य सप्रथममञ्जलिं धत्वा । भो भो
निखिलदिगन्तकान्ताजनकर्णपूरायितनिजयशोविस्ताराः सभास्ताराः को
ऽप्यप्य भरतकुलकन्दलाश्रिरपारिशीलितलास्यविद्याविलासेन विज्ञापया-

मि मभाजयितुमार्थमेश्वर । किं ब्रूय । साधु कुशिलिवकुलनन्दन सा-
धु । वयमपि चिरादभिनवकाव्यरूपतामन्दरसोदारमधुरसन्दर्भगर्भितरू-
पकाभिनयविलोकनेनात्नो मनो विनोदयितुमेच्छामः । अतस्तादृशमे-
कं रूपकं त्वया प्रयुज्यतामावलम्बेनेति । सविनयमञ्जालं बध्वा । परम-
हमनुगृहीतोऽस्मि । किञ्च सकलकलाकलापेषु मद्दिद्याद्य परां प्रशस्ति-
पद्यामाधिरूढा । यतः

अल्पापि विद्या गुणवत्तराणां

या चित्तमारोहति सैव वन्द्या ।

परःसहस्रेषु विलासिनीनां

मनोरमा धन्यतमा प्रियस्य ॥ ३ ॥

विचिन्त्यात्मगतम् । अये नवमरसरूपकमादिशन्ति सभासदः । तदेत-
दिदानीमशक्यसंघटनमापतितम् । यतः

नवीनकविकाव्ये चेज्जागर्ति रसशालिता ।

पारिभद्रतेर्गर्भे किं न स्यात्फाणितोदयः ॥ ४ ॥

सानुस्मरणम् । अये अतीतशास्त्रादात्मवे विशालायां भगवत्याः कात्या-
यन्याश्चरणारविन्दवन्दनहेवाकसमागतमिलितेन मकरन्दकन्दलनाम्ना
मे भावेन

कोमलपदविन्यासं प्रचुररसालम्बनं स्वलंकारम् ।

तरुणीजनमिव भाणं रामेकमनोज्ञं त्रिविक्रमश्चक्रे ॥ ५ ॥

मदृपज्ञमयमभिनवो भागः प्रज्ञावतां समाजेषु त्वयाभिनेतव्य इति
सादरमुक्त्वा मे समर्पितः । सांध्यमनतिचिराभ्यस्त एव सपदि सहृदयस-
मागमकन्दलितप्रमोदेन विस्मारितोऽपि दैवादनुमागितः । प्रकाशम् । अ-
स्ति काश्चित्पञ्चायुधप्रपञ्चे नाम भवदुक्तलक्षणो भाणः । पुनः किं
ब्रूय । यदि तमेनमवगच्छामे निर्दोषं तर्हि सांध्यं त्वरितमाभधीयतामिति ।
सप्रथमम् । क. कुशलो मादृशः रुशाश्वो गुणदोषविज्ञाने काव्यस्य ।
परमहमेतावज्ज्ञानामे

भास्वादितं भवद्विर्यद्राणि तदुष्टमन्यथा ।

पीतं पयो राजहंसैर्वारि तैर्द्रमुज्झितम् ॥ ६ ॥

अथ वा

दोषा वाक्यपदस्थितास्तु बहुधा संवर्णिताः पण्डितैः

केनापि प्रतिपादितो न हि कवेः सांनिध्यदोषोपरः ।

यस्मिञ्जाग्रति सर्वदोषानिवहः काव्ये समारोप्यते

क्षुद्रैः सांऽपि परं पुरोऽद्य भवतां भागं मया वर्णिते ॥ ७ ॥

पुनः किं ब्रूथ । किमभिधानः कवयितास्य रूपकस्येति । स खलु

विश्रुतः स्यादेव काव्यदृष्टपूर्वत्वर आर्यमिश्रैः ।

न्यायाम्भोऽनधिमन्दरः श्रुतिशिरःकासारपाठीनरा-

ष्मीमांसां त्रमृनिश्रुतप्रकोटतानरूपात्मधैवैभवः ।

यः साहित्यकलाविलेलनयनामाङ्गल्यमूत्रं दृढं

सांऽयं ऽयम्बकपण्डितो विजयते यस्याग्रजः सोदरः ॥ ८ ॥

न केवलमग्रजो विद्याप्रदश्च । माश्चर्यमिव किं ब्रूथ । किमयमनव-
द्यमकथावद्यानिधेऽयम्बकविद्वन्मणेरनुजन्मना त्रिविक्रमण प्रणीतो भा-
गः । तर्हि विदित एवायमस्माकम् ।

यत्कारुण्यात्कवयितुरमुप्याग्रजः ख्यातकीर्ति-

लोकं सारस्वतजलानिधेः पारदृश्या बभूव ।

सांऽयं विद्यागुणमाणेस्त्वानिः सर्वमन्त्रात्ममूर्ति-

स्तातो यस्य त्रिदशसदृशश्चिह्ननानन्दनाथः ॥ ९ ॥

परं त्विदमेकं महदाश्चर्यस्थानम् ।

पण्डितस्त्वगोस्तनीफलसंमितमृदुमधुरपदमये काव्ये ।

तर्काभ्यासकठोरा मृदतामुपयाति वागमुप्यति ॥ १० ॥

किमत्रानुपपन्नम् । व्याहरन्ति खल्वेव भवन्त एव

वैविध्याद्विषयस्य मार्दवजुषः कार्कश्यभाजः कवे-

र्वावन्तत्र मृदुत्वकर्कशतयोरान्ते विरोधः कृतः ।

तस्याङ्गे दलदब्जदाममुभगास्तन्व्याः कटास्तच्छटा

यस्यासौ मुलभा तदन्यद्वदये हाहाहलस्योर्मयः ॥ ११ ॥

परितोऽवलोक्य सहर्षम् । अहो रमणीयतास्य वसन्तकालस्य । अत्र हि

माकन्दच्युतपुष्परेणुपटलीकृष्णालवालोदरे

मन्दस्यन्दिमरन्दपूग्भरिते वातोत्थपुष्पप्लवैः ।

खलन्तो ललितं मधोगुणगणान्गायन्ति पुष्पंधयाः

कान्तानामधरे धयन्ति मधुर सक्तं मधूलीरसम् ॥ १२ ॥

सर्वस्मितम् । अयं मुलभसमाराधनाः सपादि सभासद इति मे निश्च-

यः । यतः

कालः कोकिलकाकलीपिशुनितानङ्गप्रतापोदयो

भाणस्यास्य कवोर्गिरौ मधुग्रीमाधुर्यजोवातवः ।

नाद्यानामापि पारगा वयमियं संमद्रुणद्राहिणी

पुण्यैरेकपदंऽद्य नः समुदिताः सर्वे गुणा ईदृशाः ॥ १३ ॥

परित्यज्य माकन्दस्तवकं निरूप्य ।

गुञ्जन्मञ्जुमालिन्दवृन्दवलनैरत्यवृतं वेपथे

पाटीराचलमारुताभिगमने दोलायितं विन्दति ।

मन्दस्यन्दिमरन्दाबिन्दुकपटादश्रूणि मुञ्चत्यसा-

वुत्कण्ठाकुलितस्य संप्राप्तिं दशां धत्ते न तेन स्वयम् ॥ १४ ॥

नेपथ्ये । साधुरे भरताचार्यपुत्र साधु । प्रस्तुतानुगुणवर्णनमाहिम्ना

माहितोऽसि । ननु ममैव तादृशस्य विशीर्णभागधेयस्य दशां धत्त इति किं

नोच्यते माकन्दस्तवकः ।

सूत्रधारः— । मसंभ्रमं नेपथ्याभिमुखमवलोक्य । अयं कलहंमलीला-

विशोकनोत्काण्ठितस्वान्तस्य कन्दर्पविद्यामस्य भूमिकामादाय मदीयमातृ-

प्वस्त्रयः प्रवालदामनामा कुशीलव इति एवाभिवर्तते । तदिदानीमश्रुतमृद्धी

पनविभवानुवर्णनम् । इति निष्क्रान्तः ।

॥ इति प्रस्तावना ॥

ततः प्रविशति यथा िदिष्टः कन्दर्पविलासः ।

कन्दर्पविलासः । सविषादोच्छ्वासम् ।

तास्विन्दुसुन्दरमुखीषु विराजमाना

संवार्तिका सुकमलोदरकार्णिकेव ।

साकुनदर्शनपथेन ह्लादि प्रविष्टा

चेता धुनोति मम सा चपलायताक्षी ॥ १५ ॥

किञ्च

दरोन्मीलन्महोद्यनसुभगसौरभ्याशिशिरः

कटाक्षस्तन्वक्ष्याः क्षणमभवदापातपतने ।

पुनर्विच्छिष्टः सन् व्यथयति नितान्तं सपाद मा-

मतस्तं मन्येऽहं कुसुमशरानेस्त्रिशमपरम् ॥ १६ ॥

क्षणं विचिन्त्य । अयं कियती नाम दुराशाभूयष्टता कामिजनमानस-
स्य । यन्ममैव

नदूतीमंचारो न सरसपरोक्षोक्तिकलना

न सांमुख्ये हासः क्वचिदाप न वाचां व्यतिकरः ।

अहो चित्र चेतः क्षणपरिचितालोकनवशा-

न्मुहुर्धावं धावं व्रजति सदृशं नो विरमति ॥ १७ ॥

धिगेदं जाल्मत्वं मे मानसस्य । यादृशमसुलभमपि तादृशं जनं कतिप-
यत्वाभावितानुभावालोकनसंभावतमुत्तभागं मन्वानमहन्तं परिमोद-
ते । सगर्हमात्मनो हृदयं प्रति ।

तत्ताद्वेध्रमहावभावनटर्नस्तां जातरागोदयां

मत्वा तुप्यासि मूढचित्त मूढशां साधारणास्ते गुणाः ।

हिंसाद्विमृश्य । अयि स्वान्त शान्तवेदनं भव । अमृत्येवं तथापि

द्वित्रास्तत्र तथा प्रतारितजनालोकं मायि प्राग्गताः

स्निग्धापाङ्गदृशः प्रसादशिशिराः सन्त्येव जीवातवः ॥ १८ ॥

माधुर्यम् । अहो महदिदं जैवानृकत्वं मे चित्तम्य ।

हासस्तूत्कालिकाप्रदीपनपटुर्हस्ताङ्घ्रिनेत्राननं
तन्वद्भ्या विषजातमेव भुजगी वेणी च रौमावलिः ।

किं न श्रीकृष्णमृद्वतस्तनभरः कामं मनस्तामिमां
सर्वाकारविषाग्रमूर्तिः खलं प्राप्यापि यज्जीवति ॥ १९ ॥

अत एव चान्य नित्यतनूवर्णनं युक्तमाभियुक्तानां शास्त्रेषु । मदनबाधां
निरूप्य सोऽहं स मनश्च प्रति हे भगवन्

चित्तजोऽहं मम चित्तमीदृशं
किं विदारयासे पञ्चसायक ।

कूरता । पतारं लोकगर्हिता

सावर्धः ॥ श्रीभयस्य तव सौम्यता कृतः ॥ २० ॥

पुनः सदैवमञ्जलिं बध्वा । भगवन् रतिदृढयातिमंनिहित मकरकंठो
प्रवीवरमर्धन्यन्य तव कान्तानयनान्तविलोकनकृन्तकृतनिकृन्तने किमु
मांप्रत वक्षासे मम निक्षेपः सा । कानाम् । सासूयामर्षम् । रे रे काम-
हतक निनप्राणत्राणलम्पटस्य कामिलोकस्यायमर्थवाद एव यद्भवान् प्र-
बोद इति । न चेदेवं

कान्ताः कचैर्नियमयन्त्यपि यस्य बाणान्
बालाद्विना विदलयन्ति शरस्रने च ।

शीर्णो रथोऽपि भुजगस्य मुखं प्रपन्ना

दग्धा दृशा पशुपतेः स कथं प्रवीरः ॥ २१ ॥

सविशदभिश्रागम् । हन्त हन्त चिरमनृचिन्तयन्नापि हृदयसन्तापनिर्वा-
पणापायं न पश्यामि । कृतः पुनर्मे मुखादयो नाम मन्दभाग्यन्य ।
क्षणं विमृश्य । अयं स्वमनोभेदापितानामङ्गनानां

स्थितिर्गोहोपान्तं परिभ्रमरी । सकलना

मुहुर्यातायाते सकृदपि गृहे व्याजगमनं ।

मुहस्तद्गोम्यऽपि क्षणपरिचयो वस्तुनि दृशः

समत्पन्नप्रेम्णः सकलमिदमापातमुद्दम् ॥ २२ ॥

अतःतरया मदीयधैर्यमर्वस्वमालम्ब्य च मे चक्रावलोचनान्तायाः दान्ताया
निन्तापान्तावगचितसंचार एव चिन्तयानि तदुपागमापायम् । पृथग्वि-
श्व क्षणमात्रं निश्चस्य ।

ताद्विप्रलम्भविभुरं क्षणिकं जीवितं मम ।

श्रेयांसि चिरमाध्यानि तदंतद्वदते कथम् ॥ २३ ॥

सर्पयविष्टम्भम् । अथ वा तत्रैव मया प्रक्रान्ते परिक्रमं

सा संचारचमत्कृतिर्नयनयोः स धूलताविभ्रम-

स्ताद्विम्बाधर पाटलस्मिन्तयुतस्यास्यस्य सा वैखरी ।

सेयं चक्रमचातुरी चरणयोः साऽप्यङ्गहारक्रमो

दिष्ट्या तन्मम नेत्रपात्र खिलं जायेत जीवामि च ॥ २४ ॥

अतःतत्रैव गच्छामि । इति कतिपयपदानि गत्वा सर्वतो त्वलोक्य । अहो रम-
णीयतास्य प्रभातकालस्य । अत्र हि

पद्मिन्याः सकलां विधाय विधुरां ताराधिपः संपदं

तत्प्रेयस्युदयान्नुत्वे सति रवावृद्धिग्रतामाश्रितः ।

ताराः स्वस्य करैर्विकृप्य सहसा गच्छन्नितोस्ताचलं

लग्नाः काश्चन ताः प्रभाकरकरे पश्यन्पागम्लायति ॥ २५ ॥

किं च

संश्लिष्टा मानुरागं स्वकरपरिचयप्राप्तभरिप्रसादा

या पूर्वा भूतपूर्वा रविकरकलितां तामदीक्षतामृताशः ।

निनेताः पश्चिमाब्धौ प्रावशति हि सतां दःमहो मानभङ्गः

किं वक्तव्यं सितांशाः स तु सकलसतां मण्डलस्यापि नेता ॥ २६ ॥

अपि च

उत्सिक्तः कुसुमासवैः कुमादिनीं राजाप्रियां पुष्पिणी-

मालिङ्गान्निशि निर्भयं परिचयं कुर्वन्पुनः पृष्ठवैः ।

यावत्पङ्कजमौरनस्त्वमखिलं गृह्णैष्यु प्रस्थित-
स्तावत्कलय उपस्थिते नरुदयं विन्दम्भयाद्भावाति ॥ २७ ॥

अन्यच्च

सौगन्धे चालिते रसे विगलिते चाप्तालिर्वर्गे गते
म्लानातीव कुमुदनीयमधुना मूर्च्छां परामृच्छति ।
तामृद्धीक्ष्य तथाविधां कमलिनीं जाताप्रहासोन्मुखीं
हन्तां दीक्ष्य विपन्नवैरिवानितां का वा न संतुष्यति ॥ २८ ॥

इतश्च

मुहुर्दिशं क्रोधकषायिताक्षी
विलोकयन्ती चरमां सचन्द्राम् ।
आसन्नभानुं प्रणयन पूर्वां
प्रियं समासीदात चक्रवाकी ॥ २९ ॥

इति विशिष्टान्तरं प्रविश्य चन्द्रशालामालोक्य । अहो स्पृहणीयतास्य युवमिथु-
नसंवेशस्य ।

उपबर्हमम्बुजदृशो निजं भुजं
विरचय्य ववत्तमपि गण्डमण्डले ।
निजसक्थि सक्थिनि निधाय सादरं
स्वापिते स्तनार्पितकराम्बुजो युवा ॥ ३० ॥

वामतोऽवलोक्य । इतोऽप्यहो धन्यतमा युवानः स्त्रीपुंसाः

सव्यासव्योरुवाहुव्यतिकरमधुगं कूर्परन्यस्तशीर्षं
संसक्तास्याब्जयुग्मश्वसितहतचलच्चारुनासाविभूषम् ।
भूयां निद्रातिरेकात्क्रमशिथिलभुजाश्लेषदक्तावकाशो-
च्छ्वासादञ्जलकृचाग्रप्रतिहतहृदयं शरतेऽमी रतान्ते ॥ ३१ ॥

अन्यतोऽवलोक्य साध्वयम् । कथमयमुरासे गुरुतरपयोधरभराक्रान्तका-
न्ताशरीरभारमुद्धहन्नापि सुखमेव स्वापिति विलासी । तथा ह्यस्य

शयानस्योत्तानं त्वादि निहितवसोरुहभरा
तिरश्चीने वक्त्रे निविडकलितात्मीयवदना ।
समाक्रन्थोरुम्यामतिदृढतरं सक्थियुगलं
स्वपित्यन्भोजाक्षी शिथिलभुजवन्धेयमधुना ॥ ३२ ॥

अथ वा

सहजप्रेमरसानां गुरुरपि लघुतामृपैति तनुरङ्गे ।
कुमुदमसोदनखाङ्गं तुन्दिलमधुषांछयूढहति ॥ ३३ ॥
सौधान्तरं निर्वर्ण्य । अये मयाद्य निःशेषमासादितं चक्षुषः फलमेतस्या
निद्राविरतिविभ्रमाविलोकनेन भ्रमरकुन्तलायाः । इयं हि
उन्मृज्याक्षियुगं निबध्य चिकुरानन्योन्यसक्ताङ्गुली
पाणी संप्रति संप्रसार्य गगने भङ्गं तनोस्तन्वती ।
तन्वी भाति विमर्दितं कुवलयं बद्धं तमश्चेत्यद-
स्तिग्मांशोर्गदितुं सरोजयुगलं संप्रेषयन्ताव मे ॥ ३४ ॥
अन्यतो विलोक्य । अपूर्वमिदमाशिसितवञ्चनाचातुर्यं शातोदरीणाम् । यदि-
यमज्ञातनिशावमानं प्रियतमभुजान्तरे रममाणा सीमन्तिनी
व्योम व्याममितं प्रयात्यपि रवी मुक्ता न या निद्रया
सा धन्यति निशम्य यातृवचनं प्रोत्थाय तूर्णं ततः ।
भालं स्विन्नकपोलमूलमकरीकस्तूरिकाचर्चितं
कृत्वा याति बाहिः शनैः करतले धृत्वा शिरः कुन्थति ॥ ३५ ॥
नूनमियं निजकान्तभुजान्तरविश्लेषजनितमनोवेदनां शिरोवेदनाव्याजे-
न व्यनक्ति । अग्रतो गत्वा विलोक्य सदृष्टम् । अये इतस्तावत्प्रियमित्रं मे
मन्दारशेखरः

चक्षुः स्वापविलोपतोऽधरदलं वाटीरसामेकतो
वक्षः कुङ्कुमपत्रभङ्गकलितोत्तुङ्गस्तनालिङ्गनात् ।
आरक्तं दधदकगण्डविलसत्कान्ताकपोलस्थली-
संपर्कापितरोचनाङ्गमकरीपत्रः समागच्छति ॥ ३६ ॥

सस्मितमुपलस्य । सखे स्वस्यस्तु तव कान्ताकपोलतलपरिमिलनसंक्रान्त-
कान्तमकरीपत्राङ्कुरेभ्यः । समंभ्रमं परित्यज्य किं ब्रवीषि । कथं प्रिय-
मित्रं मे कन्दर्पविश्रामः । एहि सखे पारिप्लवजस्व गाम् । आनन्दयासि चिरद-
र्शनेन । क्व प्रस्थितस्त्वमिदानीमिति । सहर्षमालेङ्ग्य । सखे त्वामेव
सुचिरमन्वेपयान्निदानीमहं सफलश्रमोऽस्मि संवृत्तः । कथय कथय कया
सह कृतार्थोक्तता व्यतीता विभावरी पृथुश्रोण्या गणिकया किमाहोस्वि-
त्कुलाङ्गनया । किं ब्रवीषि । सखे किमिदं मामपूर्वामव पृच्छसि । भ-
पि न जानामि गाणिकाङ्गमंगमे विरक्तो मे वयस्य इति । किन्तूपभुक्ता
प्रगल्भकलत्रं कामाङ्गमञ्जति । सविस्मयम् । यद्येवं तर्हि कथमुपपद्यन्ते
त्वयोमानि चिरसुरतदृक्षणानि । यतः खलु परकामिन्यः

गच्छामीति वदन्त्य एव चरणं यच्छन्त्यलीढं पुरः

सम्पश्यादपि पूर्वमम्पुटमलंवादान्मुहुः कुर्वते ।

सङ्केते मलयानिलेऽपि चलिते तिष्ठन्ति नैव क्षणं

का धन्यो विरतिं प्रपश्यति रतेरन्याङ्गनानां भुवि ॥ ३७ ॥

किं ब्रवीषि । एवमिदम् । न सन्देहः । तथापि किञ्चिदाम्ने
कारणमिह । सखेऽस्तुभ्यम् । कथय सखे किं तत्कारणं श्रोतुमस्ति मे
कौतूहलम् । किं ब्रवीषि । पुरा खलु तया मया गौरीकुमारदशावस्थि-
ताभ्यामकशालायामसीत । लीं ततं च । अये किं कथयामि

मादशः प्राप मय्येव तस्याः प्रीतिरभूत्परा ।

भक्तिरानुगुणेन घटयत्येव पद्मभूः ॥ ३८ ॥

अथातिक्रान्ते बभूविये काले

आलम्बयाष्टिः स्मरविभ्रमाणा-

मच्छन्ता काप्याभितः स्तनाग्रम् ।

अदृश्यतादौ तदनुक्रमेण

पुत्रागशोभां च पुपोप तन्व्याः ॥ ३९ ॥

तदनु कदाचिद्गुरुनिदेशाद्विकचविकिलकुसुमापचयाय ससंभ्रममहमहमि-
कया प्रवृत्तयोरावपोर्बलवद्भूदन्योन्याङ्गसंवटः । तदानीमित्थमुदीरितं मया
सखि कामाङ्गमञ्जरि

इतः परं दुर्लभोऽयमावयोरङ्गसंगमः ।

प्रव्यक्तयौवना चैत्वं क्व मां स्पृशसि भापसे ॥ ४० ॥

इदमाकर्ण्य सा मामवादीत् । सखे मैवं वादीः ।

तव मच्चित्तवसेतेर्दुर्लभो नाङ्गसंगमः ।

करिस्कन्धाधिरूढस्य कथं दूरेऽस्ति चूलिका ॥ ४१ ॥

इति । अथ सा कतिपयैरेवदिवसैराधिगतार्तवा निजजनकेन पतिसदनं प्रापि-
ता । ततो मां प्रति रहासि पात्रिकां प्राहिणोत् । तत्र स्थितमिदं पद्यमालिखितं

सरसिजमुकुले नियन्त्रितास्ते

विचकिलवाससखी तवाद्य भृङ्गी ।

अनुसर सर्गसां मिलिन्द नूनं

कथमपि तत्र भवेत्प्रियानुपङ्गः ॥ ४२ ॥

इति । सरलायम् । साधु कुशले कामाङ्गमञ्जरि । विचकिलोपकण्ठजाल्पितमनु-
स्मारयन्त्या स्वसंवसथमुपागतेऽस्मिन्मन्दारशेखरे योग्यकाले स्वसमागमसं-
भावना त्वया निपुणतरं निर्दिष्टा । सखे ततस्त्वया किं व्यवसितम् । किं
ब्रवीषि । ममपुनर्गुरुपरतन्त्रस्य गमनमिषमन्वेपयतोऽन्तरा व्यतीतो-
ऽभूदेको मासः । ततः

अरक्तासु रक्ताः सरागास्वरागा

युवानो भवन्तीति शंसन्ति लोके ।

वयं नैव जानीमहे तस्य बीजं

विजानासि चेद्ब्रूहि किं तस्य तत्त्वम् ॥ ४३ ॥

इति तया मदुपालम्भगर्भः श्लोक एको विलिख्य तथैव प्रेषित इति ।
साध्वयम् । अये अपूर्वोऽयं पराङ्गनानां स्वतः परपुरुषाभिगमोद्यमो बन्धुजीव
इव गन्धोदयः । ततस्ततः । किं ब्रवीषि । ततः परमहमितः परमसां-

प्रतं विलम्ब इति निश्चित्य भगवतो मदनदमनस्यदमनमहोत्सवावलोकनव्या-
जेन तदावासं मणिमण्डनं नाम नगरमुपेत्य प्राक्तनसंदेशहारिणीमुखेन म-
मधिगतमदागमायाः प्रियाया वचनेन कमपि सङ्केतनिवासं प्रापितो-
ऽस्मि । ततस्तत्र

कांश्चिद्दूरिमनोरथैः कतिपयांस्तत्कृत्य सांचिन्तनै-

रप्यन्यास्तदनागमोचितगुरुप्रत्यूहशंकाशतैः ।

आ प्रातर्बिक्रान् क्षणान् गमयता मित्रेण कृच्छ्रेण ते

नीताः किं कथयामि कल्पसदृशाः प्रत्येकशो रात्रयः ॥४४॥

तथाप्यलब्धमनोरथेन मयेत्यमनुचिन्तितम् । सा किल कलहंसगमना
श्वशुरकुलोत्थविविधनिर्वन्धनिरुद्धगमना न हि प्रभवति निशायां बहिरा-
गमे । मम पुनस्तद्गृहगतस्य कदाचित्काचित्संभाव्यते प्रियासमागमः । तदे-
तदतीवदुर्लभम् । यतः

यूनः संगतयौवतं परगृहं व्याजैर्विना दुर्गमं

व्याजेनापि गतस्य तद्गृहजनैर्मैत्री ततो दुर्लभा ।

तन्मैत्रीमपहाय तत्र सततं वासो न संभाव्यते

सातत्यं वसन्तौ न चेदभिमतं श्रेयः कथं सिद्ध्यति ॥ ४५ ॥

किं च

विश्रम्भोदयेहेतवे गृहजुषामावर्जनीयं मनः

शङ्कातङ्ककलङ्किनेन मनसा स्थातव्यमेवानिशम् ।

प्रेयस्या मधुरावलोकनभवा भावाः पुनस्तादृशा

दुर्वारा अपि हन्त कैतवशतैः संगोपनीयाः सदा ॥४६॥

इति । सखे सत्यमेवैतत् ।

नावहानं सुकरं पराम्बुजदृशामम्बार्थशब्दैर्विना

ज्ञातप्रेम्णि तथा स्त्रियां व्यवहृतिर्ग्रीवामसूत्रेप्यति ।

आलापेष्कृतेऽनु जाग्रति पुनर्नाना वितर्का नृणां

धिग्रक्तान्यवधूनिशान्तवसतिर्निर्वृतिशपारागतिः ॥४७॥

ततस्ततः । किं ब्रवीषि ।

मास्तु त्रस्तकुरङ्गशावकदृशस्तुङ्गस्तनालिङ्गना-

द्यारम्भः कलये धृताञ्जलिरहं धातस्तव प्रार्थनाम् ।

यातायातविवर्तिताननमिलद्व्याजस्मिताम्रेडित-

स्निग्धापाङ्गविलोकनामृतलवैस्तस्याः सकृत्सिञ्च माम् ॥ ४८ ॥

तेन वा स्तोकफलितमनोरथः सन् गच्छामीति बहुतरमनुनाथ्यता मया
प्रियादर्शनमापि न लब्धमेव । ततोऽहं ततो निर्गन्तुकामः पद्यामिदं विलि-
ख्य तां प्राति प्राहिणवम्

गन्धाहूतमिलिन्दे केतकि निकटं समागते भृङ्गे ।

पत्रच्छन्ना मुखमपि नोन्नमयासि किमिह गच्छतु मिलिन्दः ॥ ४९ ॥

दयितापि

अलमलमयि भृङ्ग चापलैस्ते

मुकुलितपङ्कजगर्भवासरुद्धा ।

अभिगमसमयं तवाद्य भृङ्गी

कलयति चेतसि मा जहीहि धैर्यम् ॥ ५० ॥

इति पद्यं कवरीकलितप्रत्यग्रकेतकपत्रं मृदुनखमुखैर्विलिख्य मां प्राति प्राहि-
णोत् । तेनाहं सप्रत्याशः सुस्थिनोऽस्मीति । सरुद्धम् । सखे केन व-
र्ष्येत तादृशस्य ते पुण्यगरिमा ।

कचान्तरनिगूहितः करसरोजसञ्छालितो

मुहुः प्रणयसंभृतः स्तिमितलोचनेनेक्षितः ।

नखैर्विलिखितस्तया मुभगमुन्दरः सुभ्रुवा

स केतकमृदुच्छदोऽप्यहह यस्य दौत्यं गतः ॥ ५१ ॥

ततस्तया किं व्यवसितम् । किं ब्रवीषि । अथ तया स्वार्थयटनासंविधानविदग्धया

भक्त्या निस्तुलया पातिर्गुरुजनः शुश्रूषया यातरो

भूरिस्नेहरसार्जवैः करुणया गुर्व्या भुजिप्यादयः ।

वात्सल्येन ननान्दृदेवरमुखाः संप्रश्रयैर्बान्धवाः

सत्कारैर्विविधैः सरोरुहदृशा सर्वे तया निर्जिताः ॥ ५२ ॥

तेन स्वस्यामनिवार्यविश्रम्भेषु सकलजनेषु सेयमेकदा निशीथममये पति-
मतिगाढमालिङ्ग्य शयानमप्यवधूय केनचिददृश्यरूपेणेव भूतेन विकृप्यमा-
णा पुनः प्रसारितेन दक्षिणकरणे परिभुग्नावलम्बेन कटितटस्त्रंसमानवसना-
वलम्बिना दक्षिणेतरकरेण दिशि दिशि विकीर्यमाणैर्दीनदृक्तरङ्गैस्त्रायध्वं
त्रायध्वमित्यनुकलकृतविलापसंशोषितेन वदनेन वेपमानाभ्यां चरणाभ्यां
च गत्वा सदनालिन्दसीम्नि कश्मलमृषगतेव निपपात । अथ सोढ्वेगमाप-
तितैः स्ववान्धवैरानीतेषु भिषग्वरमान्त्रिकेषु तदानीमलसोन्मीलितपक्ष्मणी
विलोचने परितः संचार्य विकृतं विहस्य

अलं मन्त्रैश्च तन्त्रैश्च भेषजैरपि बालिशः ।

अहमस्म्यहमस्म्यस्यामज्ञात्वा किं विधीयते ॥ ९३ ॥

इत्युदीर्य क्षणमात्रं विरराम । अथ तदेतत्किमपि दैवतं मन्वानैस्तैर्विधी-
यमानासु बहुविधप्रार्थनासु पुनरेवं जगाद । अरे रे अहमेप मणिभद्रनामा
वैश्रवणानुचरः । पुरैकदा मलयमरुद्वलनचलदलकचलदलतिलकविलम-
दलकनन्दातटसीम्नि पुत्रार्थं तपस्यतोऽरनयोरीशीनरयोर्जायापत्योरिमां
कामयमानं मां प्रस्तरो भवेति शशाप निजस्वामी । अथ सानुक्रोशेन ते-
नैव शापावसानमनुगृह्यता मदाशयज्ञेन अयि मणिभद्र नूनमिमौ दम्पती
अनुषि भाविनि कामाङ्गमञ्जरीप्रगल्भनामानौ भविष्यतः । तदानीं

आ पुत्रोदयमेतस्यां रमस्व त्वं यथा सुखम् ।

गेहे वास्या यथायोगं नीत्वा वा मन्दरालयम् ॥ ९४ ॥

इत्यादिष्टोऽहमिहागतोऽस्मीत्युक्त्वा विरराम । ततः

सर्वनाशे समुत्पन्ने त्वधं त्यजति पाण्डितः ॥

इति न्यायमनुसृत्य तदीयबान्धवा विविधपूजोपहारैः संतर्प्य दयालो यक्षराज
अलमस्याः सुन्दर्या मन्दरकन्दरप्रापणेन । अस्मिन्नेव मन्दिरे समस्तभो-
ग्यवस्तुसमन्विते रमस्वेति नाथयन्तः साष्टाङ्गं प्रणमुः । अथ मन्दं मन्दमु-
न्मील्य लोचने स्तोत्रं विहस्य शृणुत रे मानवा युष्मत्कृतसत्कारप्रसन्नेन

पूर्वापरविभागेन विभावया यथाक्रमम् ।

पत्या मया च सेव्येयमिति दत्तो वरो मया ॥ ५९ ॥

अन्यच्छृणुत हितं वचः

मणिभद्राभिदं यक्षं कामरूपधरं तु यः ।

अध्यक्षीकुरुते सोऽयं नूनं प्राणैर्वियुज्यते ॥ ५६ ॥

इति जागर्ति मे भर्तुरनुशासनम् । अतो भवद्विर्वर्तितव्यमवहितैरित्युदीर्य
समृत्प्लुत्योच्चै रटन्ती परतः पपातेति । सखे ततस्तया किमाचरितम् ।
किं ब्रवीषी । अथ सा मन्दं मन्दमुत्थाय समुन्मीलितलोचना विस्मयमा-
नमानसेव किमेतादिति तत्रत्यानन्वयुद्भूत । अथ तैर्निवेदिते सकलोदन्ते
दीर्घतरं निश्चस्य

स्वप्नेऽप्यदर्शिततनूरितरस्य पुंसो

यक्षाङ्गमङ्गमपयातुमहं न हीशे ।

शीलक्षतौ मम कुलद्वयगार्हिताया

नैव स्थितिः समुचिता विमले कुले वः ॥ ५७ ॥

इति वाष्पप्लवपारिप्लुतलोचना श्वशुरमुख्यान्प्रणम्य स्वप्राणप्रहाणायाम्य-
नुज्ञामनुननाथ । अथ तैर्वह्निभिः प्रकारैः समाहिता सा स्वकृतमिदमखि-
लं मे समावेद्य विविक्तदेशपरिकल्पितमनल्पभोग्यवस्तुप्रपञ्चसमन्वितं
हंसवरगरुद्वीरतरप्रच्छदाम्बरसंज्ञादितहंसतूलकृतमहेन्द्रगोपपटलपकलित-
काञ्चनमञ्चकमनीयमनयन्मां केलीगृहम् । तदाप्रभृति तत्कालोपदर्शित-
कितवयक्षप्रत्ययस्तया सह रममाणो वर्तेऽहं निःशङ्क इति । अये सक-
ललोकातिलङ्घ्यी प्रतिभाविशेषस्तन्वङ्ग्या ययेयमालोचिता निष्कण्टकस-
रणिः । भवतु कथमन्त्रदानीं तस्याः समागमः । किं ब्रवीषि । राज-
कार्यानुरोधादन्त्रवास्ते वह्न्यहानि तत्पतिः । श्वशुरेण साप्यत्रैव प्रेषितेति ।
तर्हीदमुपपद्यते । एहि गच्छावः । अमृतो गत्वा विलोक्य । सखे पश्य
विभ्रमावर्तमदनाङ्गणान्निर्गत्येयं विलाससुरली

मुक्तामुक्तविलोचनाम्बुजयुगां निद्रां दधाना तनुं

लुप्तालुप्तविशेषका कुचभरभ्रश्यदुकूलाञ्चला ।

स्रस्तास्रस्तकचप्रकीर्णकुसुगा भूयस्खलन्ती गतौ

मन्दं गच्छति चोलबन्धनविधौ व्यापारयन्ती करौ ॥ ५८ ॥

किं ब्रवीषि । केयं विलामखरली नानेति । सखे न जानामि किमेनाम् । इयं खलु वाराङ्गना । सस्मितं किं ब्रवीषि । किमियं वार एवाङ्गना नहि निशायामिति । विदस्य । एवमिदम् । निरन्तरामियं निशायां पुरुषायते । किं ब्रवीषि । सखे किमेतत्

ताम्बूलस्य रदच्छदादरुणिमा निर्निद्रनेत्रोद्वत-

स्तन्व्याः पक्ष्मपुटी वृणोति कलितां गण्डो नखाङ्गव्रणैः ।

अर्धक्षालितयक्षकर्दमरसोदारं प्रकोष्ठद्वयं

किन्त्वस्याः कृचयोरमृष्टमकरीपत्रं युगं दृश्यते ॥ ५९ ॥

इति । अये निसर्ग एवायं निजरूपलक्ष्मीप्राणनालस्य कुचयुगलस्य संगोपनं रूपाजीवराजीवदृशः । तथा हीयं मार्दवापातभाता

आश्लेषेऽपहरत्यतीव तृदयं हस्तग्रहे यत्नतः

पार्णि वारयति प्रियस्य च परीहासापदेशान्मुहुः ।

उत्तानं शयने सदा स्वपिति न स्वप्नेऽपि तद्वचत्यया-

त्कामं गोपयति स्तनौ जवनमप्येवं न गोपायति ॥ ६० ॥

किं ब्रवीषि । सखे सत्यमिदं जवनगोपने कथमर्थलाभ इति । पुरोऽवलोक्य कासी

निश्वासानिलकम्पितस्तनतटी संचारयन्ती करौ

धम्भिष्ठस्य नियन्त्रणेऽसाविगलच्चेलाञ्चलोदञ्चने ।

गच्छन्ती ललना किमप्यगणितश्रोणीभरं सत्वरं

वेगस्वस्तदुकूलरुद्धगमना दीनं दिशो वीक्षते ॥ ६१ ॥

किं ब्रवीषि । सखे सेयं कैरवामोदस्य कलत्रं भोगदा नामेति । तर्हि-
मां जानामि । अस्याः

हासं वेद परो न दन्तवसनाद्दीक्षां न पक्ष्मेतरो

नागारप्रघणोऽपि पादपदर्बी वाचं न कण्ठेतरः ।

अङ्गान्यप्यखिलानि वेद न पतिस्तद्वेद नो वाम्बरं

सेयं संप्रति पद्मपत्रनयना चित्रं बहिर्भ्राम्यति ॥ ६२ ॥

किं ब्रवीषि । सखे लोकप्रतारणैकगृहीतशीलानामन्यादृशमेव साह-
सरसिकत्वमसतीनाम् । तथा हि

वेपन्ते बलवद्विलोक्य मुसलीं त्रस्यन्ति शिल्पारवा-

द्राहन्ते निरनुप्लवा न हि दिवा गर्भालयं पांसुलाः ।

कान्तारे च बने निकुञ्जभवने शैले सरित्सनिधौ

स्वच्छन्दं विहरन्ति हन्त कमनानन्वेपयन्त्यो निशि ॥ ६३ ॥

इति । सखे बलवती खलु कुसुमशरमहारानाज्ञाविभूतिः । तथा पर-
वतीनां युवतीनां नायं दांषः । सशिरःकम्पं किं ब्रवीषि । सखे सत्य-
माह भवान् ।

नाज्ञा पञ्चशरस्य चेद्वलवती शैलायते देहली

यासां पद्मपलाशमुन्दरदृशां तामां निशीथे पुनः ।

वृत्रो मित्रमुपानहौ च शललीपुञ्जो निकुञ्जो गृहं

शय्या लूनशिखः कुशः फणिमणिर्दोषः कथं वा भवेत् ॥ ६४ ॥

इति । सखे धिग्जन्म गुणिनोऽपि कृतव्रस्य ।

अधिकृतो जयनस्तनगोपने

भुजशिरोऽप्यधिरोप्य च लालितः ।

यदयमद्य विशालदृशं पटो

व्यथयति स्फुटरुद्धगतिक्रमः ॥ ६५ ॥

किं ब्रवीषि । अये निरन्तरबहुमानलालिताः सकृदवमानिताश्चेद्वैरीभ-
वन्तीति न खलु वितथो लोकवादः । तदेतदाकर्ण्यतां

प्रियाप्राप्यस्तादृग्यननघनवक्षोरुहतटी-

समाश्लेषः कण्ठग्रहणगरिमा पश्मलदृशः ।

चिरं येन प्राप्तः स तु रतसमरम्भसमये
निरस्तश्रेदूरे कथमिव न कुर्यादपकृतिम् ॥ ६६ ॥

इति । परिक्रम्य प्राचीमवलोक्य ।

विप्रार्ध्यशस्त्रदालितोर्ध्वचरप्रमत्त—
मन्देहदेहगलितक्षतजाभिपैकैः ।
रक्ताङ्गको दशशतांशुरितोऽखिलात्मा
पूर्वावनीधराशिरः समलं करोति ॥ ६७ ॥

सखे किं ब्रवीषि । किं फलमिदानीमर्घ्यदानेन विप्राणामिति । सखे न हि नि-
त्यो विधिः फलाभिसन्धिमपेक्षते । किं ब्रवीषि । अहं मन्ये विप्रियाचरण-
मेवास्मद्विधानां तत्फलम् । न चेद्वं

उद्यन्कामिमनोरथान्विघटयत्यम्भोजिनीवल्लभ-
स्त्वं रुन्धन्ति दयालवः सुकृतिनां मन्देहदेवद्विपः ।
तानेतान्वानिहत्य मन्त्रितपयःपूरासिधाराशतैः
किं विन्दन्ति तस्मादुर्कमथ वा सान्द्रष्टिकं भूसुराः ॥ ६८ ॥

इति । सखे निशाचरत्वसाधर्म्यान्मन्देहेषूहसि पक्षपातम् । उपका-
रिणस्तु नो विप्रा एव । शृणु तावन्

रुन्धन्तो दिवसमुखे सहस्रभानुं
मन्देहा यदि न हता द्विजार्घ्यतोयैः ।
संप्राप्ता भवतु कथं पुनस्त्रियामा
सा नो चेत्कतममनोरथः फलेन्नः ॥ ६९ ॥

पश्य सखे । अहिमार्तिपक्षं जगाद्विशङ्कं
कमलामोदजुषो मरुत्समूहान् ।
विरचय्य हराविहंगपयाते
प्रविपीदन्ति हि पांसुलावलाद्याः ॥ ७० ॥

किं ब्रवीषि । स्थाने खलु महेन्द्रोदयभीरुत्वं बलादीनामिति । भव-
वक्रासारकमलिनी निरूप्य । सखे पश्य पश्य

आलम्ब्य स्वकरैः पयोधरभरं प्रोत्सार्य नेत्रावृत्तिं

गात्रोद्भासितमन्त्रमस्फुटनभोमध्यं समाक्रम्य च ।

संप्राप्ते दिवसश्रियं निजपतीं रक्तेऽधुना पद्मिनी

दृष्ट्वा मन्दगलन्मरन्दकपटादश्रूणि मुञ्चत्यसौ ॥ ७१ ॥

विपादाविर्भावं स्वगतमवलोक्यापि बहुशो

गतो यः सोपेक्षं नियतमपराशावशतया ।

करैस्तस्मिञ्जाता स्पृशति सविकासाद्य नलिनी

जडानां न ब्रीडा न हि रसवतीनामातिरुषा ॥ ७२ ॥

किं ब्रवीषि । चरम एवात्र सखे प्रथमः कल्प इति । अये पश्य

ध्वान्तोत्सारणमञ्जकोशदलनं चन्द्रप्रभामोषणं

कोकीतोपणमैन्दवोपलगलद्वारिच्छाशोपणम् ।

शश्वत्कैरवोपणं च युगपत्सोऽयं तनोत्यंशुमान्

किं ब्रवीषि ।

कर्तुं नैककरस्य तस्य किमिवाशक्यं जगच्चक्षुषः ॥ ७३ ॥

इति । सर्वतो विलोक्य ।

एते नूतनपद्मरागशकलच्छायासनाभित्विप-

स्तिग्मांशोः करकन्दला नवनवा रोदोन्तरं वृण्वते ।

छिन्दन्तः समुपेत्य कोमलदलभ्रान्त्या रसालस्य या-

न्यत्नोदञ्चितचञ्चवः पुनरमी श्राम्यन्ति पुंस्कोकिलाः ॥ ७४ ॥

पुगे गत्वा विलोक्य । कासौ

पादन्यासे प्रपदविधुतप्रोच्चरच्चारुचेल

वल्गद्वस्त्रोरुहतटनटत्तारहाराभिरामा ।

कर्णप्रान्तोच्चलितललितापाङ्गमालोकमाना

युनः कापि भ्रमानि परितः पिप्पलं पक्षमलाक्षी ॥ ७५ ॥

किं च

दराविवृतमुखान्तर्दृश्यदन्तालिरौचिः-

पारिचयपुनरुक्तोद्योतमुक्ताच्छगुच्छान् ।

किमपि जपति नासाभूपणे लम्बमाना-

न्दशनवसनभासा रञ्जयन्ती नितान्तम् ॥ ७६ ॥

सखे पश्येमामक्षस्त्रजं

यो यः पाणिग्रहणाद्रक्तो मुक्तामाणिः स्त्रानि प्रोतः ।

स स वहति पाण्डिमानं विरहीवास्याः कराञ्चलविमुक्तः ॥ ७७ ॥

सोत्कण्ठमक्षमालामुद्दिश्य ।

एषा भ्रामयतीति पद्मनयना दोलायितं मा गम-

स्त्वं मुक्तासर तत्कराञ्चलपारिष्वङ्गेण धन्यस्त्वसि ।

पश्यैतानि मनांसि नो विधिहतान्यस्पृष्टदृष्टान्यपि

त्रस्यद्वन्यमृगीचलाचलदृशा भ्राम्यन्ति ताम्यन्ति च ॥ ७८ ॥

पश्चादवलोक्य । अये सकलनगरविलासिनीजनवृत्तान्तानामभिज्ञः सखा

शृङ्गारचपक इत एवाभिवर्तते । तदेनं पृच्छावः । एह सखे शृङ्गारच-

पक कथय केयं पिप्पलपार्श्वपरिवर्तिनी । किं ब्रवीषि । अयि कन्दर्पविला-

स कृत ते परिहासशीलतयेति । सखे भवानकाण्ड एवैवं ब्रुवाणः कलय-

ति मनांसि किमपि सन्देहम् । किमियं त्वया भुक्तपूर्वा पर्वेन्दुमुखी ।

किं ब्रवीषि । कथमिदमद्यापि भवान्न जानातीति । सखे को नाम विज्ञा-

ता निगूढस्य त्वदपदानस्य । किं ब्रवीषि । शृणु तर्हि कथयामि साकल्ये-

न । इयं खलु लीलाधरकलत्रं रसोर्मिका नामेति । मन्दारशेखर किं

ब्रवीषि । सखे कथमासादिता भवतेति । शृङ्गारचपक किं ब्रवीषि ।

तदेव मया कथ्यते समाकर्ण्यताम् । पुरैकदा भद्रदत्तधर्मदारानात्मनो ग-

न्धर्वविद्योपाध्यायनन्दिनीं भावुकचर्चा पितृकुलोदन्तमावेदायितुं सदनमेत-

स्याः प्रति गतोऽहमभवामिति । कोऽसौ भद्रदत्तो नाम । किं ब्रवीषि ।

अस्या एव भर्तुर्नयन्यजो भ्रातेति । भवतु ततस्ततः । किं ब्रवीषि । तदानीं

आसीनास्त्रखिलास्त्रपि स्वयमथो प्रोत्थाय सद्योऽनया
सर्त्रीडस्मितमन्थरं सललितं यान्त्या गृहाभ्यन्तरम् ।
कर्णोपान्ततरङ्गितासितसरोजातत्विषा चक्षुषा

तन्व्या तत्र मदाभिमुख्यकलितो दृष्टो मुहुर्दर्पणः ॥ ७९ ॥

तेनाहं जानिताप्रियानुरागप्रत्ययः सकलजनानुरागमन्तरेण न घटते मे
षाञ्छितमिति निश्चित्य

बालान्क्रीडनकैः स्तवैः प्रवयसो यातृः प्रियानिन्दया
यूनश्चाटुकथाविनोदनरसैर्विस्तैर्निर्याज्यानपि ।

दौहित्राद्युपलालनाकलनया श्वश्रूं ननान्दृः पुनः

शिल्पैर्नैकविधैर्जनान्समनयं तस्या गृहस्थान्वशम् ॥ ८० ॥

प्रख्यापितं च मया कपटाभिसन्धिना स्वस्मिन्मिथ्येन्द्रजालकलनावैद-
ग्ध्यमिति । मन्दारशेखरं किं ब्रवीषि । सखे कुत्रोपयोगस्तत्प्रख्यापनस्येति ।
सखे किमेवं ब्रवीषि । भविष्यत्येव कदाचित्कुत्रचित्तस्योपयोगः । शृङ्गार-
चपकं ततस्ततः । किं ब्रवीषि । तदनु गानविद्याप्रणयिनः प्रियाया देवर-
स्य मम संपन्नो गरीयान्मित्रभावः । अथैकदा निःशलाके

प्रोदञ्चिते कुचभरे निविडं निपत्य

पश्चान्निपेधनमितं वदनं नताङ्ग्याः ।

अंसानुविद्धमगिवन्धकरद्वयेन

यत्नादुदस्य च मयाधर आशु पीतः ॥ ८१ ॥

तदानीमेव नियतिप्रातिकूल्यात्तत्रेवागता सा भावुकचर्चेति । हन्त हन्त
अत्याहितं प्रियमित्रस्य । ततस्ततः । किं ब्रवीषि । सखे किं कथयामे
अतुदन्मां तदा तस्या गुरुपुत्र्या निरीक्षणे ।

अन्याहितापातशङ्का किंशारुरिव कञ्चुके ॥ ८२ ॥

अथ सप्रार्थनं पादयोरवनतमपि सोदर्यनिर्विशेषं मामननुरुध्य चिरनिबद्ध-
यानृद्वेषा सैषा निजपतिमिदमखिलमावेदयदिति । हन्त हन्त

सौख्यानुकम्पास्नेहेभ्यो वैरं प्रणयि यापिताम् ।

तदेवानुसरन्त्यस्ता गणयन्ति न तानि यत् ॥ ८३ ॥

इति । ततस्ततः । किं ब्रवीषि । अथ तस्या देवरस्य मायि

निवृत्तः संलापे प्रणयरसमाधुर्यगरिमा

तन्भूतः कामं जनितततविस्रम्भमाहिमा ।

समुत्पन्नः शश्वद्विनयगुरुसत्कारलघिमा

मुखे चित्तस्थेमा प्रकटित इवाभून्मालिनिमा ॥ ८४ ॥

तदानीमहं प्रयत्ननिगूहितद्वयातङ्को धृतिमवलम्ब्य सखे सखे भद्रदत्त
तव सपदि मायि समुत्पन्न इवाभाति चित्तवृत्तिविपर्ययः । हेतुस्तु न लक्ष्यते ।
इत्युदीर्य मुहूर्तमिव विचिन्त्य स्मृतिमभिनीय विहस्य पुनरवमवोचम् ।

अघटितघटनाविधौ पटीयः

सपदि सखे विदितं महेन्द्रजालम् ।

प्रकटितमिह यत्पुरः प्रियाया-

स्तव वत नावपि यद्वभञ्ज मैत्रीम् ॥ ८५ ॥

किं च

मैत्री गलितविस्रम्भे मित्रे न स्थातुमर्हति ।

स्थिताप्यलर्कविषवत्कालेऽनर्थाय कल्पते ॥ ८६ ॥

अतः कृतं ते स्नेहानुबन्धेन । स्वस्त्यस्तु गच्छामीति सरोपमिव भाषमा-
णे मायि सोऽयमातिसरलमातिरिदमखिलमिन्द्रजालविलसितमेव मन्वानो बहु-
विधप्रणयोक्ताभिरनुनीय जननेन समादधे । तेनाहं शिथिलातङ्कस्तया
सह योग्यकाले रममाणः सन् विचरामीति । सखे तदेतदास्ताम् कथय
किमर्थोऽयमेतस्यास्तरुपरिक्रमायासः । किं ब्रवीषि । पुत्रार्थ इति ।
सस्मितम् । आयि युवरासिकावतंस त्वयाप्यनुत्पादितं सुतमेतस्यै स्थावरो-
ऽयं प्रवृद्धाविटपः प्रयच्छतीत्याश्चर्यम् । अथवा प्रियायौवनापसरणभी-
रुणा त्वयैव समुपेक्षितः स्यादस्याः सुतप्रसवः । किं ब्रवीषि । सखे ममे-
दमतमापि बाढमाह भवान् ।

नूनं सुतजनितचलिते तारुण्ये स्त्रीषु का रतिर्यूनाम् ।

किं विन्दन्ति मिलिन्दा गलितमधूलीषु पद्मपालीषु ॥ ८७ ॥
इति । एतमेनामुपगच्छामः । उपसृत्य ।

चलदलकं हरिमधुं परितस्तरुमेनमङ्गना भ्रमति ।
मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

आत्मानुरूपमेव प्रायेण भजन्ति कामिन्यः ॥ ८८ ॥
इति । शृङ्गारचषक उपसृत्यैनां किं ब्रवीषि ।

गतिविहसितराजं हंसि
त्वमिह कटाक्षशिनाशृगेन यूनः ।
तव तरुपरिचर्यया फलं किं
न खलु फलन्ति तपांसि हिंसकानाम् ॥ ८९ ॥

इति । आये सृष्टु सभ्रभङ्गं किं ब्रवीषि । शृङ्गारचषक जोषं गच्छ पुरः पन्थान-
माकलयन् । सपादि मया सोढापराधोऽसि पतिमख इति । अन्यथा पतिव-
र्त्ती निःशङ्कमेवं वृथाणः शिक्षणीय एव भवानिति । अपवार्य । सखे शृङ्गा-
रचषक सांनध्यदापादावयोः मखिशब्दमधिकं प्रयुङ्क्ते ते प्रियतमा । म-
न्दारशेखर किं ब्रवीषि । किमेनमन्यथा पतिरित्येव व्याहरति हरिणाक्षी-
ति । शृङ्गारचषक सावज्ञमिव किं ब्रवीषि । सखे किमेवमुच्यते । सेयं मां प्र-
तिसंलापावसरे

दयित प्रियतम वल्लभ कान्त प्राणेश जीवितेशेति ।

सरसानपास्य शब्दान्पतिपदमरसं कदापि नोक्तवती ॥ ९० ॥

इति । सत्यमिदम् । इदं पदं परिणीतजन्तुमाधारणमस्माद्विधेषु न प्रयुज्ज-
न्ते परकामिन्यः । सखे तिष्ठतु भवाननया सह नर्मालापशर्मणः पात्री-
कुर्वन्नात्मानम् । आवामितो वेशवार्टी गच्छावः । गत्वा विलोक्य । इयं
खलु सखे धानिकविलासिसदनसङ्केतशालासमापतत्सीमन्तिनीपदपतितरति-
शिथिलनिविरीसकवर्गभरान्तगलपरिगलितविततमालतीकुसुमगर्भकैस्तनुल-
तामुपितस्त्रक्रीयमौरभ्यसौकुमार्यसंपत्तिमिव सप्रणाममनुनाथयद्विरभ्यर्च्य-
मानमध्यपथा क्वचिदभ्यस्यमानसंगीतकलानियमविभ्रंशकुपितममुदाचित-

हस्तभरतविद्योपाध्यायकरिप्यमाणसंताडनशङ्कासमाकुञ्चितशरीरतया न-
 वोदाङ्गनासुरतलितमिवानुकुर्वती भिवेशकुमारिकाभिरलंकृतरङ्गशाला क्व-
 चित्पुनरतिमृदुलकरकमलतलविरचितविमर्दनशिथिलीकृतदरविवृतानिद्रास-
 मुद्रेकसमाकुञ्चितपक्ष्मपुटविवरदरदरीदृश्यमानविषमपदनिहितपदविस्त्वल-
 द्विलासिनीजनमनोहरविभ्रमविलोकनेच्छाचलितकन्धरसरभसगमनकम-
 न्नाङ्गपञ्चटननिपातितगन्धोत्तमामदमत्तमत्तकाशिनीसमुद्धरणचटुलैककरचेटि-
 काकगन्तरविभ्रष्टभाजनगलितगन्धतैलसंसेकसुरभीकृतैकदेशा क्वचिद्वा-
 चाटकुट्टिनीजननिबध्यमानहस्तविहस्तदासीजनरताश्रुतद्रविणावितरणापटु-
 दुर्विविष्टविविधानुत्थापमुखरितगृहाङ्गणा क्वचिद्वेशजरतीजनानुनीयमानन-
 व्यकामुकमुखनिरीक्षणवृत्तकदम्बकुक्कुरपुच्छगुच्छनिरवाधिविधूनननिवारि-
 शुग्डादंशमंघाता क्वचिन्निजगानरससमास्वादनलौक्यममुपसर्पत्सरीसृपस-
 मुत्सारणकुशटकुशीलवाङ्गनाप्रपाञ्चतषड्जानुवाददर्शितमेधपञ्जरशुका-
 भिरामसंजवना माण्डवीमनसेव भरतमतानुवर्तिना कमलपण्डेनेव वसुमदा-
 लोकदर्शितप्रहर्षेणामरकदम्बेनेव निरन्तरसुरतामोदिना दनृजकुलेनेव प्र-
 कटिनदेवनादरेण तरुणीगणेन विकीर्णा पश्य संदृश्यते वेशवाटी । यावद-
 त्र प्रविशावः । प्रवेशं नाटयन्वामनोऽवलोक्य ।

वसानः काषायं किमपि वसनं मस्करकरः

किरन्वस्त्यालम्बिस्फुटवकुलमालापरिमलम् ।

अदन्तस्ताम्बूलं किमपि लडयन्मुद्रितमुखं

महानुन्दः कोऽसावभिपतति मन्दं यतिरितः ॥ ९ ? ॥

एष्येनमालापयावः । उपम्य । नमोऽस्तु यतये निरस्तस्वधर्माय
 यते किं ब्रवीषि । अरे रे नराधम क इव लसितोऽस्मासु धर्मभ्रंश इति
 कथय तर्हि कतमो धर्मस्ताम्बूलचर्वणं नाम यतीनाम् । सोत्प्राप्तं किं ब्रवीषि
 अंरं मूर्ख किमीश्वरमाराधयन्नो धर्माङ्गक्षयतीति । यते कीदृशमीश्वरारा-
 धनं ताम्बूलचर्वणेन । किं ब्रवीषि । अरे शृणु कथ्यते । श्रूयंत हि
 येन केनाप्युपायेन यस्य कस्यापि देहिनः ।

संतोषं जनयेत्प्राज्ञस्तद्देशेश्वरपूजनम् ॥ ९२ ॥

इति । अतस्तावदनाथाभिः सभक्तिभावाभिः समर्पितं ताम्बूलं तासांमेव संतोषं जनयता मया स्वीकृतं न तु कामन इति । साकृत्स्मितम् । यत्ते पतित-
द्विनांऽपि कथं चर्वितुमर्हमि ताम्बूलम् । मन्दारशंखर किं ब्रवीषि ।
सखे किं पृच्छस्यनुकूलमेवास्य ताम्बूलचर्वणे पतितद्विजत्वमिति । यत्ते
अनाकर्णितकेन किं ब्रवीषि । ताभिः स्वदन्तयन्त्रानिष्पिष्टंमेव समर्प्यमे
मे ताम्बूलमिति । यत्ते न किं तासां मुखोच्छिष्टचर्वणमनाचारः । किं
ब्रवीषि । अहो खल्वपारिहार्यता धर्मतत्त्वानभिज्ञस्य ते मूर्खतायाः । अ-
नाराधितगुरुचरण नरपतशो शृणु तावत्कथयामि ।

रातृकाले मुखं स्त्रीणां शुद्धमाखेटके शूनः ॥

इति जागर्ति मनसाक्स्तिरतो रतौ तदेतन्न दोषायति । मन्दा-
रशंखर किं ब्रवीषि । यत्तेनो रतिः कथं न दोषाय विशेष-
तस्तु विश्वस्नानामिति । यत्ते किं ब्रवीषि । अरे किं न जानासि सक-
लभूताभयदानमभ्याकमाद्यो धर्म इति । यत्ते किमेतत्कथनेन प्रकृतोपयो-
गः । किं ब्रवीषि । शृणु वचनं मे समग्रम् ।

विश्लिष्टाः पतिभिर्निर्जैर्युवजैर्दूरे समुत्पारिता

विश्वस्ताः समुपेक्षिता यदि पुनर्जाग्रदयैर्मादृशीः ।

स्मारकुररमालकामुकलनानिष्टचूतपुष्पाश्वक-

ब्रातावातविदीर्णजीर्णवपुषां तासां कुतो रक्षिता ॥ ९३ ॥

अतस्ता एता अस्मदेकतानजीविताः स्वाश्रमधर्मगोप्तृभिरभ्याभिरतातव्या
एवेति । कथं जीर्णवपुषस्ता विश्वस्ता यामु भवान रज्यते । किं ब्रवीषि ।
कथं नृभेयुरजीर्णवपुषस्ता निवृत्तार्थ इति । यत्ते तव कीदृशी रतिर्निवृत्त-
रजमि योषाजने । कीं ब्रवीषि । स्थाने खलु विरजमपन्थानमधितिष्ठता-
मस्माकमनुगागो निवृत्तरजमि योषाजन इति । स्मितम् । यत्ते सत्यमेतत्

समालिङ्ग्याः स्मैरं विगतरशना निक्वणभयं

न विश्रम्भं मेत्या रहमि यतिशुश्रूषणमिषात् ।

नहि धूणे शङ्का विगतरजसोचीनविरहा-

त्कथं नो विश्वस्ताः कथय रमयन्तीह यतिनः ॥ ९४ ॥

मन्दारशेखर सोत्प्रामं किं ब्रवीषि ।

मिष्टान्नं गृहिणां गृहेषु मुलभं काषायवासोभृते-

विश्वस्ताः परिचारिकाः स्मरवशादन्तर्वाहिर्धर्मतः ।

नो लौकायतिके मते स्थितिमतः स्वप्नेऽपि ते पापधी-

र्धिष्मत्यानपरान्वृथा व्यसनिनो धन्यस्त्वमेवैककः ॥ ९५ ॥

यते सक्रोधं दण्डमुद्यम्य किं ब्रवीषि । अरे रे कुलटापुत्र कथमस्मानपि नास्तिकान् ब्रूवाणः कुम्भीपाके न पतिष्यासि । विमूढमते विलीनानर्थप्रयोजकमिथ्याज्ञानानामस्माकं कृतो नाम किल्बिषमिति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे पश्यास्य दण्डिनोऽपि चाण्डित्वम् । हन्तुमिच्छत्यावां दण्डमुद्यम्य समुत्पतिन इति । सखे किं न जानासि कामक्रोधावयुतसिद्धाविति । किं ब्रवीषि । सखे सर्वोऽप्ययं कलिविलस इति । सत्यमेतत् ।

नमो युगाय महते कलये कलयेऽञ्जलिम् ।

कामं कामं कलयते निष्कलासु यतिष्वपि ॥ ९६ ॥

अलमतिप्रसेङ्गन । एहि गच्छावः । पुगे गत्वा विलोक्य । अये समुत्पत्तिफलसाकलयपात्रे सपदि मे नेत्रे । यतोऽसौ विलासवैजयन्ती निद्राविरामरमणीया संदृश्यते । इयं खलु

स्नोकोन्मीलितलोचनाम्बुजयुगं निर्गत्य लीलागृहा-

न्निद्राशेषवशात्नमामपि समामाद्य स्वलन्तो भुम् ।

संलग्नानुदयारुणस्य किरणानङ्गेऽङ्गरागभ्रमा-

दुन्माष्टुं मिचयाञ्चलं कुचपरिभ्रष्टं समालम्बते ॥ ९७ ॥

किं च

व्यक्ताव्यक्तविमुक्तकञ्चुकममुत्तुङ्गस्तनाभ्यन्तर-

व्यालोलामलतारहाग्निकरैर्म्याः सखे सध्रुवः ।

पश्याभ्युन्नतहेमशैलशिखरद्वन्द्वान्तरालोल्लस-

त्प्रालेयान्मृगरित्प्रवाहलहरीलावण्यमाविष्कृतम् ॥ ९८ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । ममैवं प्रतिभाति

यूनां मोहमहाफलप्रमविनीं नाभ्यालवालोल्लसितां

सेक्तुं लोमलतां मुक्तामृतनिधेर्लावण्यनामामृतम् ।

नेप्यन्सारणिकां विभज्य कृतवान् कूटद्वयं पार्श्वयोः

पञ्चेषुस्तदिदं पर्याधरयुगं लोकाः समाचक्षते ॥ ९९ ॥

इति । एहि तावदेनामालापयावः । उपसृत्य ।

प्रियोरःसंघर्षस्खलितपरिशिष्टं कुचतटी-

निषिक्तं हे मुग्धे घुमृणरसपत्राङ्कुररजः ।

प्रमार्ष्टुं ते यत्नः सपदि विफलो यत्र पुरुष-

प्रयत्नोऽभूत्पङ्क्तुः कथमिव करोत्वेतद्वला ॥ १०० ॥

विलासवैजयन्ति सलज्जस्मितमंशुकाञ्चलमुदञ्चयन्ती किं ब्रवीषि । अ-
यि वाग्विलासिन् किमेवं मूढोऽसि सम्यगाकलय मनसि कलहान्तरिताकृतं
क्रोपं तत्र पुरुषप्रयत्नः पङ्गुर्वा जङ्घाल इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।
सखे जितोऽसि त्वं वचसैवानया विशालदृशेति । सषडुमानम् ।

अहं जितोऽस्मीति किमङ्ग कथ्यते

विशालनेत्रावचसामुनाधुना ।

श्वसन्ति सेन्द्रा अपि ते ययामरा

अनेन साप्येकपदे सुधा जिता ॥ १०१ ॥

सर्पापमुपमृत्य करे गृहीत्वा । अयि विलासिनि मांसंघृणु कुचकलशौ । किं
ब्रवीषि । अयि विलासिन् मासात्परं किं करोमि कथयेति । अयि वक्र-
बादरसिके मत्कृतमात्मनः कुचसंवरणनिषेधमन्यथा मन्यसे । किं ब्रवीषि ।
कुतोऽनयोनिषिध्यते संवरणमिति । किं न जानासि उद्धृत्ता पश्यतोहरावे-
ता । अतो निषिध्यते संवरणम् । किं ब्रवीषि । किं तवापहतमताभ्यामिति ।
अये किं कथयामि यन्मूलः संसारमनदेव मे चित्तमपलतं । त्वाभ्याम् ।

किं ब्रवीषि । तर्हि किमेतौ करोमीति । करेऽर्पय ममैवैता । किं ब्रवीषि ।
त्वं वा किमेतौ करोषीति । यद्रोचते मे चित्ताय तदहं करोमि । मन्दार-
शेखर किं ब्रवीषि । मखे

अपहृतं मन इत्यमुना कुचो

यदि निजेन करेण नियन्वितः ।

नियतमेव भवन्ति तदा तव

प्रमुपिताः सकलेन्द्रियवृत्तयः ॥ १०२ ॥

तदलमनेन साहेमेन । एहि गच्छावः । स्थितगुप्तिरेव नौ भूयाह्वीभ
इति । सादरास्मृतम् । मुन्दरि मत्प्रेमैव सायमागच्छावः । संप्रति ग-
च्छावः । अन्यतो गत्वावलोक्य मानन्दम् । मखे कृतमितरालोकनकुतूहले-
न । सकलक्रियेतामितो वमन्तकालिकायाः केशसंयमनकलाविलोकनेन
विलोचने ।

केशान्वामकरावलम्बितशिखान्भूयो रणत्कङ्कणं

व्याधूयाथ कनिष्ठिकानखमुखेनाकुञ्चितान्याङ्गुलि ।

सौमन्तं विरचय्य तस्य करभेगोन्मृज्य पार्श्वद्वयं

तान्पश्चाद्युगपत्प्रणीय करयोर्युग्मेन वध्नात्यसी ॥ १०३ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । मखे पश्येदमन्यदापि चमत्कृतिस्थानम् ।

यथा यथा यो बलते भुजोऽम्या

उदञ्चितः संयमने कचानां ।

तथा तथा बलगति काममेकः

स एव वक्षोरुह उत्पलाक्ष्याः ॥ १०४ ॥

इति । मखे एह्येनामात्रापयावः । उपमय ।

स्नेहसंवर्धितान्त्रालान्द्रुदं वध्नासि मुन्दरि ।

करुणा हरिणाशीणां कृतः कठिनचेनसाम् ॥ १०५ ॥

वमन्तकालिके किं ब्रवीषि ।

संप्राप्तचिकुरभावः कचनिचयो वा युवा करे लग्नः ।

स्त्रोभिर्दृढं निबध्यः खलु नो चेत्परकलत्रमनुमरात् ॥ १०६ ॥

इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अस्त्येषां नियन्त्रणे निगूढं विज्ञान्तर-
मिति । सादाम् । सखे किं तदुच्यताम् । किं ब्रवीषि । शृणु तावत्

कचभरः कुटिलो न निबध्यते

यदि तदा विपरीतरतोत्सवे ।

परिपतन्पुनरेष मनागपि

प्रियमुखं न ददाति निरोक्षितुम् ॥ १०७ ॥

इत्यनया निबध्यत इति । वसन्तकलिके सशलाघं तर्जनीमाघूर्णयन्ती किं
ब्रवीषि । साधु कुशाग्रमते मन्दारशेखर सम्यग्गृहीतं त्वया मे हृदयस्थि-
तमिति । साध्यसूयम् । अयि मुग्धे किमत्र मामसमर्थं समर्थयसे । इति तस्याः
कुचाभिमुखं पद्मकोशहस्तं प्रसार्य । विलासिनि विलोक्यतां तदेतन्मयापि गृह्यते ।
सधूभङ्गमङ्गानि पश्चादपहरन्ती किं ब्रवीषि । धूर्त किमत्र गृहीतुमि-
च्छसीति । सस्मितम् । सुन्दारि यद्रूढीतं मन्दारशेखरेण तदेव मयापि गृ-
ह्यते । सभर्त्सनं किं ब्रवीषि । किमत्र गृहीतं मन्दारशेखरेणेति । अयि कथमे-
तावतैव विस्मृतं भवत्या यत्स्वयमेवोक्तं हृदयस्थितमिति । किं ब्रवीषि । अ-
ये मदुक्तं सम्यगनाकलयतस्तव दुर्वारं जडत्वं चित्तस्येति । मन्दारशेखर
किं ब्रवीषि । अयि विलासिनि किमेवमुच्यते त्वदुक्ताकलनेनैव जडत्वो-
पनतिश्चित्तस्य मे वयस्यस्येति । अयि सत्यमाह मन्दारशेखरः ।

हन्मे जडं तव पयोधरमग्रमास्तां

को नो जडैः परिचयाज्जडतामुपैति ।

लाभो महानयमपि स्फुटवारिजात-

पत्रायतासि यदिदं प्रलयं न नीतम् ॥ १०८ ॥

वसन्तकलिके किं ब्रवीषि । किमिति जलधरमग्रं मनस्तवेति । मन्दारशे-
खर किं ब्रवीषि । साखे त्वयात्र किमाक्रम्यते वक्रवाक्सराणिरिति । व-
सन्तकलिके किं ब्रवीषि ।

वक्रवाग्वक्रवाचैव विजेतव्यो न चान्यथा ।

वज्रसंतक्षणं कर्तुमवज्रेण न युज्यते ॥ १०९ ॥

इति । अस्तु सुन्दरि । स्वस्ति ते । गच्छावः । अन्यतो गत्वा विलोक्य । स-

खे पश्येममभ्यङ्गारम्भमहेत्सवमस्या मत्स्याङ्कपताकायाः । इयं खलु

आश्रान्तं दृढयन्तणेन कुचयोरत्यक्तकाठिण्ययो-

रावद्धस्कुटमण्डलान्नातिमितश्रोलं विमुच्योरसः ।

नीवीविच्छुरितं विधाय तममुं वामस्तनाञ्छम्बिनीं

वैणीं पाणिनखाञ्चलैः शिथिलयत्याक्रम्य पीठं पदा ॥ ११० ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे सम्यगुपदर्शितं भवता । इतश्च

आवर्त्य कण्ठं सिचयेन सम्य-

गात्रध्य वक्षोरुहकुम्भयुग्मम् ।

कासौ करालम्बिततैलपात्रा

मन्दं समासीदति सुन्दरीं ताम् ॥ १११ ॥

इति । सखे सेयमस्या वयस्या कान्तिमती । पश्य पश्य

अस्याः पीठोपविष्टाया अम्यङ्गं वितनोत्यसौ ।

ललच्छ्रोणि चलद्वेणि नटदुरूपयोधरम् ॥ ११२ ॥

एहि कान्तिमतीं प्रथममालापयावः । उपमृत्य । अयि कान्तिमाते

नटु कुचभरोऽस्याः केशहस्तोऽपि तन्व्याः

समुचितमिदमेतौ बन्धनाद्यद्विमृक्तौ ।

तव तु कुचभरोऽयं गाढबद्धो नितान्तं

नयति किमिति चाले ब्रूहि तन्न प्रतीमः ॥ ११३ ॥

मत्स्याङ्कपताके सस्मितं किं ब्रवीषि । अयि रासिक कुतोऽभयावसरे ना-

स्थावसरः कुचभारस्य । किं त्वसौ भयाद्विरत इति । अये किमस्तीदानीं भ-

यनिदानमेतस्य । किं ब्रवीषि । किमन्यत् । नखरायुधविलोकानात्पृथुकस्य

भयनिदानमेतस्येति । कोऽमावत्र नखरायुधः । सोत्प्रामं किं ब्रवीषि । किं

कथयामि भवानात्मानमेव तादृशं न जानातीति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।
सखे युक्तमाह मत्स्याङ्कपताका ।

रतिशिथिलितकञ्चुकं विदित्वा

खरनखशस्त्रमुखैर्विदारयन्तम् ।

अकरुणमवलोक्य किं भवन्तं

कुचभर एष भवेन्न भीतिपात्रम् ॥ ११४ ॥

इति । मत्स्याङ्कपताके किं ब्रवीषि । सखि कान्तिमति तमेन निजाङ्गोद्वेगका-
रिणं वित्रासिनं नय दृढं बद्ध्वा सवसोजामिति । मन्दारशेखर किं ब्रवी-
षि । सखे भवान्दिष्ट्या वर्धते । यदियं मत्स्याङ्कपताका कुचाभ्यां सह भव-
न्तमाबद्धुमादिशति कान्तिमतीमिति । सहर्षस्मितम् ।

यद्येवमनया बद्धो मुक्ताहारस्तदा सखे ।

वसामि कुचभारेऽस्याः स्पृहणीयमुखास्पदे ॥ ११५ ॥

किं ब्रवीषि । सत्यमुक्तम् । मुक्ताहारतापत्तिमन्तरेण कथमस्याः कुचतटे घटे-
त चिरसंवास इति । मत्स्याङ्कपताके सोत्प्राप्तं किं ब्रवीषि । अहो मानो-
रथिकमोदकैः कुक्षिभरिता कन्दर्पविलासमन्दारशेखरयोः । यौ पुनर्बन्ध-
नेन कुचमादृश्यं प्रापयेति मयोक्तमन्यथामन्वानावकाण्डे निर्भरं प्रमोदम-
नुभवत इति । सहर्षम् । अयि सरलदृढये एवमप्यक्षतो मनोरथः । श्रूय-
तां तथा हि

सादृश्यमब्जाक्षि समानधर्मता

वसोजधर्मस्त्वबलाहृदि स्थितिः ।

तां चेदियं मां गमयत्यसंशयं

तैव लब्धं खलु वाञ्छितं मया ॥ ११६ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अपि सोऽयं बध्यतां नाम भवन्तीनामङ्गोद्वे-
गकारी कन्दर्पविलासः । किं पुनरपराद्धममुना कुचभारेण य एवं निर्दय-
माबद्ध इति । सखे ममैवं प्रतिभानि ।

स्वाङ्गं रुशात्कृतं नखं वक्षिभिर्नितान्त-

माक्रान्तमेव जलजानदृशोऽवलम्बम् ।

पुंभावभ्रमवशात्कुचभार एष

आकम्पयत्यनितरां तन एव बद्धः ॥ ११७ ॥

मन्दार्शेखर किं ब्रवीषि । मत्वे एवमिदं न मन्देह इति । एहि पुनरा-
गनिष्यावः । मंमते मा भूदावाभ्याममृष्या अम्यङ्गान्तरायः । कतिपय प-
दानि गत्वा श्रुतिमभिधीय । अये मणिमालामन्दिरोदरे कीरसारिकयोः सं-
लाप इव श्रूयते । एहि तत्र गत्वा क्षणमात्रं मनो विनोदयिष्यावः ।
गत्वा विलोक्य महर्षम् । अये आलापमाम्याङ्गान्नोऽस्मि । नेयं सारिका किं
तु कीरमध्यापयति कापे नितम्बिनी । इयं स्खलु ।

कूर्गमं दधती तुषारधवलं न्यग्भूतवृङ्गस्तनं

व्यामिश्रद्यतिचन्द्र तनुरुचा चेलं कुसुम्भारुणम् ।

हैमात्पञ्जरतो निचोलमधुना प्रोत्सारयन्ती शनैः

कीरं चारुवरप्रबन्धशकलान्यध्यापयत्यङ्गना ॥ ११८ ॥

किं ब्रवीषि । कुतोऽस्यां प्रयासन्नायां सत्रास इव समुत्पतति पत्ररथ इ-
ति । शृणु मत्वे समुत्पतनकारणमेतस्य ।

सङ्कुपदसारपाङ्गिलवक्षोर्जोढान्तमौरभतरङ्गान् ।

निकिरन्ती परितोऽसावुपमर्षति तद्विभेति कीरशिशुः ॥ ११९ ॥

यावदेनां मणिमालामृगेनावगच्छावः । परिक्रम्यावलोक्य । मत्वे साप्यत्रैव
वर्तते । एहि पृच्छावः । मणिमाले केयमनङ्गलीलेव शरीरवती नितम्बव-
ती । किं ब्रवीषि । अयि विलामिन् किमुत्तरं ते प्रयच्छामि । स्वयं गृणह-
न्नेव नामास्याः पुनः पृच्छसीति । किमस्या नामधेयमनङ्गलीला । किं ब्र-
वीषि । किमियं निनाङ्गापनीतचालभावा नाद्यापि त्वया प्रत्यभिज्ञा-
यते मे कनीयसीति । अपि नामेयं कनीयसी भवत्याः । सोपालम्भं
किं ब्रवीषि । अयि बहुरसिकवल्गुभानां युष्माकं कुतो नामास्मादृशयो-
पिनां प्रत्यभिज्ञेति । सुन्दरि नास्माकमयं दोषः किन्तु तारुण्यवैभवापरु-
द्धानामङ्गानामेव ते भगिन्याः । तथा हि

स्थातुं नालमुरोजयोश्च हृदयं मध्यो न संलक्ष्यते

रामालिस्थितितोऽप्यसौ रुतमुखैरुन्नीयते वा न वा ।

कर्णाभ्यर्णमुपागते अपि पुनर्नेत्रे न विश्राम्यते

ज्ञेयासौ वचसैव ते त्ववयवैर्न प्रत्यभिज्ञा मम ॥ १२० ॥

मन्दारशेखरमालोक्य किं ब्रवीषि । किमेनां भवानपि न जानातीति ।

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । न हि न हि सख्युरेव मनीषासरणिमवगाह-

ते ममापि मतिः । यतोऽस्याः

वक्षः पीनकुचौ कचान्कुटिलता वाचं सुधामाधुरी

वैपल्यं नयनेऽवलग्रमणिमा दन्ताम्बरं शोणिमा ।

श्रोणीविम्बममुं नितम्बमहिमा क्षोणीधरस्यावृणो-

त्ज्ञेयासौ तरुणी पुरा परिचितैरङ्गैर्गिरा वा कथम् ॥ १२१ ॥

इति । सानुस्मरणम् । सखे पुरा दृष्टाया अमुष्याः

प्रतिपदस्खलनं गमने स्थितं

चलविशालदृशः परिभाषणे ।

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

तदधुनापि समं सविलासता

मधुरता लसता तु विशिष्यते ॥ १२२ ॥

इति । कुतोऽसौ करतिरोहितवदना मदनतरंगमध्यापयति कुरङ्गाक्षी ।

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे ममैवं प्रतिभाति

आलोकते यदि रदच्छदनं मदीय-

माद्युन एष मम नानुवदेद्वचांसि ।

इत्यङ्गुलिर्व्यवाहितेन मग्नेन कीर-

मध्यापयत्यधरवञ्चितचिम्बशोभा ॥ १२३ ॥

इति । मणिमाले अनङ्गुलीलामालोक्य किं ब्रवीषि । वत्से किमेनं न प्र-

त्यभिजानासि कन्दर्पविलासम् ।

आ कौमारं यदङ्गे त्वं भृङ्गीव कमलोदरे ।

लालितास्य मितापाङ्गि सोऽयं बाल्यमग्नवत् ॥ १२४ ॥

इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे किमर्थाभियं सहकारमुखविधूनेनैव

प्रयच्छति प्रतिवचनमेतस्य न तु कण्ठत इति । सखे किमिदं मामपूर्वं पु-

च्छसि । किं न जानासि सर्वत्र तारुण्यगर्वितानामयमेव पन्था मत्तकाशि-
नीनाम् । सावधीरणं किं ब्रवीषि ।

लज्जा यत्र निवर्तयत्यपि दृशः स्वच्छन्दसंचारतः

स्वाधीनापि निरुध्यतेऽलसतया वाणी रसस्यन्दिनी ।

स्पर्शेऽपि प्रथमं प्रियस्य भजते मूर्तिर्यवासोपमां

तादृग्यौवनसंश्रयेण धिगमूर्माद्यान्ति मुग्धाः । स्त्रियः ॥ १२५ ॥

इति । किमेवं ब्रूये ।

युवरासिकानुद्भिन्नं दासीकुरुते यदेव तारुण्यम् ।

तद्दृष्ट्वौ कथय सखे कथं न माद्यान्ति सुन्दर्यः ॥ १२६ ॥

अनङ्गलीलानालोक्य सस्मितं किं ब्रवीषि । आयि मिथ्योदारि शृणु मया
कथ्यत पथ्यं वचः ।

अधिरुह्य पुरा तनं यदीयां

गभितारते दिवसा यदा शिशुस्त्वम् ।

अनृणा भव भीरु तं कुर्वो तं

सरुदारोप्य हृतेभकुम्भदम्भौ ॥ १२७ ॥

अनङ्गलीले किं ब्रवीषि । का भवन्तमाकारितवती धर्मागमसगणिप्रदर्श-
नायेति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । किं तर्हि वारनारीकुलोचितमर्था-
गममार्गमुपदर्शयामीति । अनङ्गलीले सक्रोधं किं ब्रवीषि । अलमलमर्थे-
न वा धर्मेण वा गच्छ गच्छ यथागतं जोषामिति । मन्दारशेखर सस्मितं
किं ब्रवीषि । कान्ते तर्हि किं ते कामेन भवितव्यम् । अथ वा किं ते कामेन न-
नु पूर्णकामैव भवतीति । सखे किमुच्यते पूर्णकामेति वपुरेवास्याः पूर्णका-
मम् । तथा हि

मन्मथवृत्तपयोधरमतनूतितम्बं प्रसूनशरहासम् ।

अम्बुरुहाम्बुक्वदनं काममनोज्ञं यपुस्तन्व्याः ॥ १२८ ॥

किं ब्रवीषि । किं त्वेषा त्वत्सकाशान्मोक्षमपेक्षते तन्वङ्गीति । सस्मितम् ।
सखे शृणु कथयामि ।

तिष्ठतु मोक्षः श्रौतः किं तेनाकामिलोकमृलभेन ।

येन कृतार्थः काममन्त्रावीमोक्षमीहते तन्वी ॥ १२९ ॥

माणिमाले किं ब्रवीषि । कथं मुलभोऽस्माकं नीवीमोक्षो विनैव भवतां नी-

वीमोक्षम् । विशेषतो मे भगिन्याः सर्वाकारौदार्यशालिन्या इति । सखि
सत्यमाह भवती ।

कर्णातिलङ्घिनयनं सुरभिस्तनुस्तु
बाहुद्वयं मथितकल्पलतावलेपम् ।

एषा स्वयं सुरमणी तत एव तन्व्यां

सर्वेऽर्थिनः प्रकटयन्त्यनुरागमस्याम् ॥ १३० ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । यद्येवमसौ क्षमेत युगपदेव बहून्र्थिनः कृता-
र्थीकर्तुमिति । अनङ्गलीले सभ्रूभङ्गं किं ब्रवीषि । मणिमाले न रोचन्ते-
ऽस्य मे साकूतभाषणानि । रोचन्ते चेत्तिष्ठ त्वम् । अहं गच्छामीति । विलो-
क्य सविषादम् । सखे चालितैव सेयं कोपना । व्यामेनास्थाः पन्थानं रुन्धन् ।
अयि विलासिनि

तिष्ठतु मायि कोपस्त्वयि दार्शितपक्षपातमनवरतम् ।

वचनानुमारिणं ते शुकमापि हित्वा क्व नु ब्रजसि ॥ १३१ ॥

भवतु तावदतिमानमानामेनां पश्चादागत्यानुनयिष्यावः ॥ कतिपयपदानि
गत्वा निरूप्य । पश्य सखे शृङ्गारवल्लीगृहाङ्गणे

जपारक्तचेलस्फुरत्तनुजाल-

प्रसर्पन्नितम्बोरुकान्तिप्ररोहैः ।

हरन्ती दृशं पश्यतां कापि बाला

कुचौ कञ्चुकेनाद्य बध्नाति बाढम् ॥ १३२ ॥

असौ

एकस्मिन्नतकण्ठनालमवला संभार्य कूर्पासकं

तद्भिन्ने समुदञ्चिनस्तनभरं बाहौ समारोप्य तम् ।

कक्षाभ्यामथ कञ्चुकाञ्चलयुगं व्याकल्प्य संयोज्य च

ग्रन्थिं तत्र ददाति पश्य वदने धृत्वोत्तरीयाञ्चलम् ॥ १३३ ॥

यावदेनां शृङ्गारवल्लीमृगेनावगच्छावः । परिक्रम्यावलोक्य सदृशम् । अव्यव-
धानापातिनी मे भागधेयपरंपरा । यतोऽमात्रुपकण्ठे

प्रत्यग्राभ्यञ्जनाप्लावममृणाद्र्दृशिरोरुहान् ।

विधुन्वन्ती नतग्रीवमातपं सैव सेवते ॥ १३४ ॥

अस्याः

रुन्धन्तं वदनाम्बुजं कचतमः प्राग्भारमुच्चावचं

हस्ताम्भोजयुगं धुनोति सहजज्ञातेयहादन्मुहुः ।

तदृष्ट्वा कुचपङ्कजातमुकुलौ हर्षात्परं नृत्यतः

कां नु स्वीयकृतावमानमहितं दृष्ट्वा न संतुष्यति ॥ १३५ ॥

उपमत्स्य । प्रिये शृङ्गारवाञ्छि अपि कुशलं ते तारुण्यस्य । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे किमेनामनादृत्य त्वदीयकुशलानुयोगोऽस्यास्तारुण्यमवलम्बन इति । सखे उपजीव्यकुशलमूलं खलूपजीविनः कुशलम् । अतस्तारुण्यकुशलेऽस्याः कुशलमर्थमिदमिति तथा पृच्छामि । किं ब्रवीषि । किमुपजीव्यमम्बुजदृशां तारुण्यमिति । सखे न हि सर्वासां किन्तु वेशकुशेशयदृशमेव । कुलाङ्गनानां तु तदेतत्केवलमलंकारः । किं ब्रवीषि । कथमवगतं भवता वधूपजीव्यं तारुण्यमिति । शृणु तावत्

कुचे सितिधरश्रियं कुवल्याधिपत्यं दृशोः

कचेपु घनसंपदं पदशयेऽथ पद्मोन्नतिम् ।

ददाति वदने पुनः सकलराजरम्योदयं

न पङ्कजदृशां सखे किमिव यौवनेनार्पितम् ॥ १३६ ॥

इत्यहं तथावगच्छामि । किं ब्रवीषि । सखे सर्वमिदं कुलवधूसाधारणं तत्कथमेतत्प्रतिपादनेन केवलगणिकोपजीव्यता तारुण्यस्येति । सखे न खल्वेतावदेव भवानृशैर्दपियति धनमक्षय्यमुपभोगयोग्यं च । सावज्ञं किं ब्रवीषि । सखे छलेन भवान्किं मां मृदाविटं समर्थयते ।

ते दत्त्वा द्रविणं तासां तामु मृदा व्रजन्ति हि ॥

इति मदंगनन्तेषु शतशो निशम्याप्येवं ब्रवीषीति । सानुनयम् । सखे क्षन्तव्यमिदं सौहार्देन यदृच्छागतं मे वाचास्खलनम् । किं ब्रवीषि । सखे स्वापगमक्षणापनीतसां भाग्यसर्वस्वं तारुण्यमाश्रित्य मुधैवमाद्यन्त्यमूर्वारस्त्रिय इति । सखे मन्ये तव वचस्यत्र नानर्थकं वर्णमकमपि ।

आ यौवनं न गणयन्ति नितान्तशौण्डाः

संपन्नरूपविभवान्धनिनोऽपि यूनः ।

वारस्त्रियोऽथ जरमा परिभूतदेहाः

संवाहयन्ति चरणौ तरुणीजनानाम् ॥ १३७ ॥

शृङ्गारवाञ्छि किं ब्रवीषि । अयि कन्दर्पविलास किमत्रागतस्य तवास्मत्प-

रिरम्भ एव फलमित्यर्थोक्ते सलज्जस्मितं किं ब्रवीषि । नहि नह्युपालम्भ इ-
ति । सहर्षस्मितम् । सुन्दरि सत्यं तद्यत्प्रथममाह भवती ।

सकृदाचरितः सरोजपाणेः

परिरम्भस्तव गोचरैः स्मरेषोः ।

अपराद्धपृष्ठकमठजवाणं

कुरुते यः स कथं भवेन्न लाभः ॥ १३८ ॥

किं ब्रवीषि । अपूर्वोऽयं द्वीपिनीदुग्धलाभ इव मद्रुहागमः कन्दर्पविलास-
स्येति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अलमबले वक्रोक्त्या ते प्रियप्रेम्णा
गर्वितायाः । कथय केयमङ्गणाङ्गस्था हरिणाङ्गमुखीति । शृङ्गारबालि किं
ब्रवीषि । सेयं मदीया भगिनीति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सुन्द-
रि विदितमेव स्त्रीत्वनियतमेतस्या भगिनीत्वम् । किमेतत्कथनेन । क-
थय कथमेपा त्वदीयेति । शृङ्गारबालि किं ब्रवीषि । अयि मन्दारशे-
खर अलं ते परिहासेन । जानीहि ममेमां सहोदरीमिति । सहर्षम् । सुत-
नु ममेदं लाभाल्लाभान्तरमापतितम् । यतस्त्वामेकां द्रष्टुमागतस्य ममात्रे-
दानीं त्वत्सहोदरीदर्शनलाभः । कथय किमस्या नामधेयम् । किं ब्र-
वीषि । सुमनोङ्गपालीति । सशिरःकम्पम् । सत्यामियं यथार्थनामधेया ते
सहोदरी ।

वैश्रवणलोलनयना कालकचा जम्भदम्भहारिकुचा ।

मध्ये स्वयं रुशानुः स्फुटमयि सुमनोङ्गपालीयम् ॥ १३९ ॥

सुमनोङ्गपालीमालोक्य सस्मितम् ।

तथाभूते कामप्रधनसमयोत्थव्यतिकरे—

ऽप्यभग्नो यो बाले जयति कवचानावृततनुः ।

तमेनं किं तूष्णीं निचुलयसि वक्षोरुहभरं

कुतो भीरस्यायं नरपरिवृद्धैरपितकरः ॥ १४० ॥

सुमनोङ्गपालि सस्मितं किं ब्रवीषि ।

नृवरैरपितकरो गुरुः सत्यं पयोधरः ।

रूपणं बाधते मध्यमत एव निबध्यते ॥ १४१ ॥

न त् भीत इति मयासंगोप्यत इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अये
कथमियमावयाः प्रथमोऽपि दर्शने चिरकृतसंस्तवेव निर्लज्जमेव व्याह-

रति हरिणाक्षीति । सुमनोऽङ्गपालि किं ब्रवीषि ।

पथि सुभगनिरङ्कुशेऽप्युपित्वा

हियमपि किं समृपैमि वाञ्छितघ्नीम् ।

करधृतकरदीपकस्तामिस्रं

गणयति किं कथय त्वमेव लोकः ॥ १४२ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सुन्दरि कथय कथं निरङ्कुशा वः पदवीति ।

सुमनोङ्गपालि किं ब्रवीषि । शृणु तावदवाहितः ।

परीहासः स्वैरं प्रसरति मनो यत्र रासिके

प्रसक्तं स प्राप्यो गमनमनिरुद्धं क्वचिदपि ।

अहार्यः संलापः सनतमनुभावोऽपि विविधो

न निर्देश्यः सेयं जयति खलु गाणिक्यसरणिः ॥ १४३ ॥

इति । आये सुदति तदपि वद कथं लज्जा वाञ्छितविरोधिनी युवतीनाम् । किं ब्रवीषि । अयि सरसहृदय न वयमपत्रपायाः प्रतिवेशिन्योऽपि तत्कथं कथयामस्तत्त्वम् । लज्जाजन्मभूमयस्तु कुलकामिन्यस्ता एव प्रष्टव्या इति । शृङ्गारवलि किं ब्रवीषि ।

किं वक्तव्यं लज्जा कान्तानां हन्त वाञ्छितघ्नीति ।

चित्रार्पितमपि दयितं द्रष्टुं प्रददाति नैव या सम्यक् ॥ १४४ ॥

इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सत्यमपत्रपेति वाञ्छितघ्नी कुलाङ्गनानाम् । युष्माकं तु माता नाम दग्धमुखी पिशाचिकेति । पश्यित्वावलोक्य । सखे केयमावामतिनिष्ठुरं निर्भर्त्मयन्तीतः समापतति पलिकनी । पश्य पदय

वलिभसकलदेहा मृकानिष्ठयुतवीटो-

रसपरिचयशोगस्यन्दिनी शारगत्ता ।

पलितधवलशीर्षः कुन्तलेः कीर्णवक्ता

मालिनयमननीवीकलप्तताम्बूलभस्त्रा ॥ १४५ ॥

शृङ्गारवलि किं ब्रवीषि । अयि किमेनां न जानामि मामकजननीमर्थतृष्णामिति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे कन्दर्पविलास

माता स्थिता चेत्पालिताङ्गयाष्टि-

वेश्याजनानां भवनाङ्गणेषु ।

सा मृत्युरूपा हि महाविटानां

श्रीचन्दनाद्रातुरगीव जाता ॥ १४६ ॥

इति वदन्ति मदनतन्त्रविदः । अनोऽस्या वेद्यामानुः समीपतोऽस्थात-
व्यम् । एहि गच्छाव इति । सोद्वेगम् । सखे त्वमितः क्व गन्तुमुत्सहसे ।
संनिहितैव सेयं वृकमुखी पलिकनी । अर्थतृष्णे मन्दारशेखरं प्रति सक्रो-
धं किं ब्रवीषि । अरे मम दुहितुः समुचितं धनमदत्त्वा क्वेदानीं गन्तुमे-
च्छसीति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । वृद्धे विवेकगन्धविधुरे

नास्वादितोऽधररसो दुहितुस्तवास्या

नालिङ्गितः कुचभरोऽपि न लब्धमन्यत् ।

किं याचसे सपादि मां वम् भूरि भूयः

किं न्वास्ति मय्युपनिधिः कथय त्वदीयः ॥ १४७ ॥

इति । पुनरेषा किं ब्रूते । रे वालिशोधम किं न जानासि

वीक्षणभाषणकुचभरपरिरम्भणमोहनेषु मे दुहितुः ।

पङ्क्या हतपङ्क्तिशती दीनाराणां क्रमात्पणः क्लृप्तः ॥ १४८ ॥

अतः संभाषणाचितं प्रयच्छ दुहितुर्मे द्रव्यमिति । सावधारणम् । धिग्वयो
रूपं च जीनजननीपिशाचिकावेशवशंवदानां रूपानीवराजीवितृशाम् ।
यदेताभिः

स्थेयं कृच्छ्रमुदग्रयौवनभरेऽप्यादानशौण्डागम्

दुष्प्रापेष्टजनोपगूहनरसे धिग्रहचर्यव्रतं ।

संप्राप्यां विरमोऽपि भूरिविभवां लब्ध्वा न चेत्तादृशः

कान्तं काननकौमुदीसमदशं नेयं गुधा यौवनम् ॥ १४९ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

तद्वरं कुलकामिन्यो मतो वाप्यमतोऽथवा ।

यामामभिमतं काले प्रत्यामन्नः पतिः सखे ॥ १५० ॥

इति । अर्थतृष्णे सभ्रूवङ्गं संकुचिताधरोऽष्टं च कराञ्चलकृतचुचुकानां दना
मन्दारशेखरं प्रति किं ब्रवीषि । अरे रे पराङ्गनाविहारदाम दमीपुत्र र-
ङ्गाधम धर्तवितहत्क अलमलं बहुभाषिनैः । यच्छ द्रविणं यदीच्छसि
जीवितामेति । मन्दारशेखर सक्रोधहृकारं किं ब्रवीषि । शृणु वराकि व-
राङ्गाजीवे शृङ्गारवल्लीप्रणयानुरोधेन क्षन्तव्याऽयं तवापराधः । यदीतः
परं कटु द्रव्यास्तदा त्वां नियतमेव गन्धानुभूतिविधुरां विश्राम्यति मन्दार-
शेखरः । गच्छेतां ज्ञापामेति । सखे कुतोऽद्यापि शृङ्गारवल्याः प्रणयानु-

रोधः कठोरहृदयायाः । शृङ्गारबालि सविषादवैलक्ष्यं किं ब्रवीषि । अ-
यि सरसहृदय कथमहं कठोरहृदयेति । आयि कुटिलहृदये कथय जी-
नजननीकपटाविकटाच्छभल्लाङ्गना गले मन्दारशेखरमावध्य स्वच्छन्दमा-
त्मानं विनोदयन्ती न कथं भवती कठोरहृदया । अपि च

अपि मृदितमृणालीपेशलेष्वङ्गकेषु

स्फुरति हृदयजन्मा कर्कशो यत्कुचस्ते ।

हृदयमतिकठोरं तेन मन्ये त्वदीयं

फलगुणबलमेयो हेतुनिष्ठो गुणो हि ॥ १९१ ॥

अर्थतृष्णे मां प्रति किं ब्रवीषि । अरे रे वितर दुहितुर्मे परिरम्भसंभावि-
तं द्रव्यमिति । आयि जराति केनात्रानुभूतो दुहितुस्ते परिरम्भः । कं त्वं
याचसे द्रविणं च । सक्रोधं किं ब्रवीषि । अरे रे प्रतारक स्वरुतमेव दु-
हितुर्मे परिरम्भमपलपसि । कृतं प्रतारणया । प्रयच्छ मे द्रविणमिति । अ-
ये केनाकृतं मे मयेयमालिङ्गिता तन्वङ्गीति मिथ्यावादिना । किं ब्रवीषि । अरे
मूढ अन्यरुतमुपदेशमुपेक्षत तदा खल्वियमर्थतृष्णा यदि पुनः स्वतोऽवगन्तुः कु-
शला । अत्रमलं विलम्बेन । प्रयच्छ मे द्रावणमिति । समान्त्ववादम् । अ-
यि सत्यमियं मया न समालिङ्गिता । सोत्प्राप्तं किं ब्रवीषि । कथमन्यथा
वगतं मे दुहितुर्भारता कुचकार्कश्यामिति । मन्दारशेखर सरोपं किं ब्रवी-
षि । आयि दुर्भगे अत्रमसंगतप्रलापेन । अपसर परस्तादिति । अर्थतृष्णे
किं ब्रवीषि । भवतु रे हनाश अहं दुर्भगैव शोभनोऽस्तु मगस्तत्रैव जनन्या-
यनस्त्वमेवाविधोऽसि निर्गलित इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे
किमेनां ब्रवीम्यनर्थज्ञामिति । अर्थतृष्णे किं ब्रवीषि । अरे वराक किं मा-
मदृष्टधनां मन्यसे । शृणु । तारुण्यदशावस्थितया नया

संपादितं बहु धनं वदान्यधनिमेवया ।

निष्कामिताः पादघातैस्त्वादृशा रङ्गपल्लवाः ॥ १९२ ॥

अद्यापि तदेव भुज्यते वराकिमिरंताभिः । न समार्जितं वराटकशकलमपी-
ति । शृङ्गारबालि किं ब्रवीषि । विरम मातः । किमेतेन गृहागतरासिक-
जनहृदयोद्वेजनेन । गच्छ गच्छ गृहाभ्यन्तरामिति । अर्थतृष्णे सक्रोधं द-
न्तैर्दन्तान्निष्पीड्य करमुदञ्चयन्ती किं ब्रवीषि । आयि कुलधर्मपारित्या-
गपाताकेनि वृषस्यान्ति जापं तिष्ठ न चेदास्यामि कपोलचपाटकाम् ।

कार्या प्रेमविडम्बना प्रथमतो नानाविधैरिध्रमै-

र्व्यक्तितं नेयमथ क्रमेण हृदयाकृतं विलक्षस्मितैः ।

यात्राद्युत्सवकैतवेन कमनाद्यद्यद्विलग्नं करे

तत्तद्वाह्यमशेषतो वसु पुनर्यावत्स निःस्वो भवेत् ॥ १९३ ॥

एवं कुर्वाणाः सुखमविरतं भुञ्जन्ते वारस्त्रियः । त्वं पुनरनीदृशी चालिते
वयसि किमिह मृत्कर्मरांका भिक्षामटसीति । शृङ्गारवह्नि सकोधभर्त्सनं
किं ब्रवीषि ! शृणु जरामुपितविवेके मातः

मृगदंशकवदष्टे विलासिनि गृहागते ।

प्रभूतधनलाभस्ते भवतीत्यस्ति निश्चयः ॥ १९४ ॥

इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अर्थतृष्णे लब्धेऽपि धने कस्ते लाभो
जरद्वणिकायाः ।

वासो हन्त धृतोज्झितं युवतिभिः फेलाथवा भिस्सटा

भोज्याङ्गं परिकर्मगन्धविभुरं शय्या परं रल्लकः ।

भूषा रीतिविनिर्मिता न समये स्वापः श्वश्रुत्याश्रया-

त्किं तृष्णावशमेत्य ताम्यसि मृधा भोगाय नार्थस्तव ॥ १९५ ॥

इति । सखे मन्दारशेखर एहि गच्छायः । मात्रा सह स्वैरमियं रमतां
शृङ्गारवह्नी । शृङ्गारवह्नि सविपादवैलक्ष्यं किं ब्रवीषि । आये सरसहृ-
दय मातृमनाथं वेद्याजनं कामपरतन्वं विज्ञानन्नापि किमर्थमेवं कुप्यति
भवान्मह्यमिति । सह्यस्मितम् । सुन्दरि नामत्वं त्वं कामपरतन्वेति ।

ध्रुवं शन्यथायत्तं जगाने सकलं शस्त्रमचले

स्त्रियाः कामास्त्रत्वात्तव तु तदर्धानत्वमुचितम् ।

इदं तु परनाश्रयमस्त्रीभूतायां त्वयि

अमंलम्ना देहे जनयसि परेषामनुशयं

विलम्ना त्वानन्दं निरवधि किमन्तः कल्यासि ॥ १९६ ॥

अथ वा काममेव मन्ये त्वत्परतन्वं । तथा हि

वदनरदनवामोहासपाण्यासिलीला

हृत्तनिजशरसारः पञ्चबाणो भवत्या ।

अपि भट्टनुरगांस्ते किङ्करीकृत्य वाचां

चरति पुनर्दृज्यस्त्वद्वल्लग्नानुकारी ॥ १९७ ॥

तिष्ठ पश्चादागमिष्यावः । अप्रतो गत्वा विलोक्य । वयस्य मदनमञ्जुलासद-
नामिदं क्षणमात्रमत्र विश्रम्य गच्छावः । इति नाट्येन प्रविश्य यामतोऽवलोक्य ।

कनकासने निपण्णा पश्यन्ती मुखसरोजमादर्शे ।

अलिके कनकनिभाङ्गी मृगमदपङ्केन तिलकमातनुते ॥ १९८ ॥

पश्चात्रिभृतमुपसृत्य । अयि मदनमञ्जुले कुशलमस्तु ते तिलककल्पनावैद-
ग्ध्यस्य । ससंभ्रमं मुखमपवर्त्य किं ब्रवीषि । सखे चोर इव समेत्य किं
मां प्रतारयसीति । तस्मितम् । सुतनु को विशेषश्चोराज्जारस्य

यास्मिञ्जाग्रति निर्भयैव जनता सत्रासहेतुर्नृपो

यः कालस्त्वकुतोभयस्तनुभृतां सोऽयं महाभीषणः ।

यः पन्थाजनसेवितः स भजते चोरस्य कान्तारतां

जारस्यापि

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे किमेवं ब्रवीषि

धनागमापगमयोर्भेदोऽपि भूयांस्तयोः ॥ १९९ ॥

इति । क्षणमात्रं निर्वर्ण्य ।

ज्योत्स्नापानधृतव्रते द्विजगणे दत्त्वा वसूनां चयं

हुत्वा बन्धिमुखं निजामपि तनुं भूयः परिक्रम्य गां ।

कृत्वा विष्णुपदावलम्बमपि यो हातुं न शक्यः प्रिये

सोऽयं त्वन्मुखतामुपेत्य शशिना मुक्तः कलङ्कोऽधुना ॥ १९० ॥

सत्यमयि समाश्रितं जनमाभ्रं दितकलङ्कमातनोति योपाजनः । यतः

आदर्शदर्शितममग्रकलाममृद्धौ

त्वद्वक्त्रचन्द्रमामि शोणसरोजपाणे ।

वैधेयदत्तशशभृतुलनाकलङ्के-

ऽप्यङ्गान्तरं कलयसे तिष्ठकच्छलेन ॥ २०१ ॥

मन्दारशेखर साकूनमितं किं ब्रवीषि ।

युक्तमेव खलु वारयोपितां

सन्ततेः सुमुखतामुपागते ।

व्याकिरद्वमुगणं कलानिधा-

वङ्कदानमयि पङ्कजानने ॥ २०२ ॥

मदनमञ्जुले किं ब्रवीषि । मन्दारशेखर कृतं ते वक्रोक्तिकलनाचानुर्येण ।

मत्पर्यङ्कोऽयमलंक्रियतां युवाभ्यामासनपरिभ्रहेण क्षणमात्रं जिगमिषायाः
परित्यागमङ्गीकृत्येति । सस्मितम् । सत्यमसत्योदरि प्रणयोचितं त्वं व्याहर-
सि परं त्विदं नोपपद्यते

तत्पर्यङ्के परित्यागे त्वङ्क एवावशिष्यते ।

तत्रावयोः समावेशः कथं सृष्टु भविष्यति ॥ १६३ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सुन्दरि क्व गता ते सहोदरी नेह दृश्यते शृ-
ङ्गारनीकेति । मदनमञ्जुले किं ब्रवीषि । सा सपदि सपरिवारास्वभाभि-
नेय्याविनोदचन्द्रिकायाः ॥ प्रथमरङ्गाधिरोहमहोत्सवोचितशुभारम्भसम्भार-
कलनायां दत्तावधाना तत्रैवास्ते रङ्गशालायाम् । युवयोरामन्तणाय प्रे-
षितपूर्वया शृङ्गारनिषकया न दृष्टावप्यदृष्टविशेषान्मे भवन्तावत्रैवागतौ ।
तदिदानीं मदीयप्रार्थनाममोशीकृत्य युवाभ्यामप्यत्रोत्सवे संनिहिताभ्यां
भवितव्यमिति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे समुपास्थितस्ते संप्रति पू-
र्णपात्रव्यय इति । सुन्दरि कतममुहूर्ते रङ्गावतारः । किं ब्रवीषि । मध्य-
दिनात्पञ्चम इति । तर्हि पुनरागमिष्यावः । गन्तुमिदानीमनुजानीहि ।
किं ब्रवीषि । अये को नाम बहुवल्लभस्य यूनः पुनरागमे विश्वासः ।
तदधिगलमर्प्यतां मे पुनरागमनलग्रकस्ते हस्त इति । सस्पृहमुरसितस्याः करं
दत्त्वा । सुन्दरि न यदि पुनरावामागमिष्यावस्तर्हि शपावहे तव कठिनपीवरप-
योधरतटपटितयुसृणरसपत्राङ्गुरेभ्यः । सप्रश्रयं किं ब्रवीषि । त्वरितमागम्य-
ताम् । प्रतिपाल्यते वां पदवीति । तथास्तु गच्छावः । अप्रतो गत्वा निरूप्य ।
वयस्य पश्येतश्चन्द्रशालायां

रणैर्मञ्जीराणां मदनगुणसिञ्जारुतरणै-

र्दृशा कोशोदञ्चत्कुमुमशरानिस्तिशसदृशा ।

हरन्ती धैर्यं नां दिशि दिशि किरन्ती स्मितहृत्

भ्रमत्येषा योषा विकलकलदोषाकरमुखी ॥ १६४ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अये आश्चर्यमेतत्

अम्भोजद्वयमिन्दुमण्डलगतं फुल्लं दरीदृश्यते

शैवालं गगनान्तरालपदवीमालम्ब्य संशोभते ।

नौचैरस्य सरावरस्य पुलिनद्वन्द्वं परं राजते

चेतः कोऽपि हरत्यपूर्वविभवः सर्गोऽत्र पैतामहः ॥ १६५ ॥

इति । सखे किमेनां त्वं जानासि । किं ब्रवीषि । जानामि । एषा
कान्तिमञ्जर्याः कनीयसी प्रसादकन्दलीति । साध्वर्यम् । सखे किमेषा
प्रसादकन्दली ।

अतीतायां शरद्यस्या वक्षो निहितसंश्रुति ।

नाट्यनिर्भरवक्षोजं विजहात्यवगुण्ठनम् ॥ १६६ ॥

तन्मन्ये मदनेन्द्रजालकल्पितोऽस्याः कुचभार इति । किं ब्रवीषि । एव-
मेतन्न सन्देहः ।

संचार्योपरि केशहस्तकपटं वहं पुनर्वर्हिणो

वक्षः शून्यतरं निरूप्य तनुभावरत्नेण संछाद्य च ।

किञ्चिद्वस्तु कुचाख्यमदुतरसं चक्रे स्मरो मायया

अथ तत्र

दृष्ट्वा हारगणं भिया तदनु तेनोच्चाटनं विस्मृतम् ॥ १६७ ॥

अत एवास्य स्थिरत्वमुपपन्नमिति । पग्वृत्यावलोक्य । अयं नक्षत्रमा-
लामलंकरोति वामतः शृङ्गारशब्दला । यावदेनामुपसर्पति । उपसृत्य ।
आयि शृङ्गारशब्दे विफलस्त्वदीयोऽयमेतस्यामलंकारकल्पनायासः । यतः

लीयन्तेऽधरसीमि विद्रुमरुचो हासेषु हीरप्रभा

दन्तेऽवन्मुजगगरम्यरुचयः केशेषु नीलाविपः ।

मुक्ताच्छद्युतयः पुनर्भवचये गाङ्गेयभासाङ्गकं

केनास्याः सुतनोर्नताङ्गि कतमा शोभाद्य संपाद्यते ॥ १६८ ॥

प्रत्युत शशिति विशेषकमग्निशिखोदारगद्यतन्वाना ।

शशिनमपि चक्रवाके कलयन्त्युपहास्यते भवती ॥ १६९ ॥

आयि किमहमेनामालापयामि । किं ब्रवीषि कदात्र वृत्तः प्रतिपद्यति ।
सहर्षमुपमृत्य । आयि नक्षत्रमाले

त्वदधरमवरीणपुण्ड्रसारं

तपदि समर्पय मह्यमातिथेयम् ।

रदमुखदलितेन येन बाले

शिथिलधनुः स भवेद्रसालधन्वा ॥ १७० ॥

मन्दारशेखर सधूभङ्गं किं ब्रवीषि । विरम सखे कृतमनया नर्मालाप-
सङ्गेन शादयशीलया । या पुनर्नल्पति भवादृशेऽपि मीनमेवावलम्बत इति ।

शृङ्गारशब्दे सप्रश्रयं किं ब्रवीषि । अयि सरसहृदय मा कुरु कोपपात्रं सर्वथा विधेयमिमं जनम् । मदायत्तयं पुरो मे न भाषते पुरुषजनैरिति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । किं बीजमस्या मदपारवश्य इति । शृणु सखे कुतः करकङ्कगानिरीक्षणे दर्पणापेक्षा । अस्याः

विधुं वक्त्रान्मेपो विहसति गिरीशं कुचभरो

जयत्याक्षिद्वन्द्वं कमलभवगर्हा कलयति ।

यतः सेयं तन्वी मदपरवशा संप्रति सखे

जगज्जालं सर्वं तृणमिव मनस्याकलयते ॥ १७१ ॥

शृङ्गारशब्दे किं ब्रवीषि । अयि विलासिनौ मदधीनेयमिति मयोक्तं युवाभ्यामन्यथावगम्यत इति । अस्तु नतभ्रु तदेतद्भुभयमपि । समञ्जसं धुनिमभिनीय । कोऽयमुपवनसञ्जवनं कलकलः । किं ब्रवीषि । मित्रनन्दा-
सुन्दरकयोरक्षक्रीडा प्रभवतीति । मात्सुक्यम् । तर्हि तत्रैव गच्छावः ।
गत्वा विलोक्य सातन्द्रम् । सखे पश्य

पाशक्षेपणवञ्छितस्तनतटीदत्तेक्षणः सस्पृहं

शारिन्यामविपर्ययेण सरुपा संताड्यमानस्तया ।

शश्वदेवनचिन्दुवृन्दगणनामोक्षग्रहेषु स्खल-

न्तोऽयं सुन्दरकः सखाद्य कुतृकादक्षैरितो दीव्यति ॥ १७२ ॥

समीपमुन्य । विजयतामक्षक्रीडाभिनेवेशोऽयमलक्षितमित्रस्य मित्रस्य मे सु-
न्दरकस्य । समंभ्रमं परिवृत्त्यावशोक्य किं ब्रवीषि । एहि सखे त्वदनु-
प्लवोऽहममरुद्वाजिनः सकृद्वा जेष्यामि मित्रनन्दामिति । सखे सर्वथै-
व विफला ते विजयाशा तन्वदुभ्याः । यतः

नेत्रे ते वशितं मुखेन सुदृशः श्रीत्रे प्रियैर्भाषितै-

र्निवृहा विम्बफलाधरेण हृदयं वक्षोजगुमेन च ।

अङ्गानामथ सौरभेण महता घ्राणं त्वगालिङ्गनै-

रित्थं हारितचेतनाक्षानेवहः किं दारवर्जेष्यसि ॥ १७३ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । कथय सखे सुन्दरक कीदृशोऽत्र पणवन्ध
इति । सुन्दरक किं ब्रवीषि । श्रूयतां कथयामीत्यधीकृते मित्रनन्दे सुन्द-
रकं प्रति ससंभ्रमं किं ब्रवीषि । भवतु तदेतत्पश्चाद्वक्ष्यसि दीयतामितो
दृष्टिः परिणाय इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सुन्दरककिमेवमसमग्रमुक्त्वा

विरमसीति । सखे किमत्र कुर्यात्सुन्दरकः ।

निपेधमाज्ञापयति प्रियेयं

वक्तुं ग्लहं त्वं त्वरयस्यतीति ।

हंसद्वयेनेव विकृप्यमाणो

वित्राङ्कुरोऽयं विकलस्तदास्ते ॥ १७४ ॥

मित्रनन्दायाः सपाशकं दस्ते गृहीत्वा । सखि त्वं वा कथयात्र पणवन्धं वक्तु-
माज्ञापय वा सुन्दरकम् । सस्मितं किं ब्रवीषि । कया निरुद्धं पणवन्धक-
थने मुखमेतस्येति । सखे सुन्दरककथयेतो निःशङ्कं पणवन्धं दत्तनिदेशनोऽसि
प्रेयस्या । किं ब्रवीषि । शृणु सखे गत्पराजये क्लृप्तं पणयुग्मं न पुनरस्याः प-
राजये पणनियम इति । सहर्षोत्सुक्यम् । कथय सखे कीदृशं तत्पणयुग्म-
म् । किं ब्रवीषि । प्रथमोऽस्याः कठिनकुचाभ्यामात्मनो हृदयास्कन्दनम् ।
द्वितीयस्तु वित्तवन्धकलनयैतस्याश्चित्तरञ्जनमिति । सश्लाघम् ।
सखे तर्हि जयादपि पराजय एव गरीयान्

वित्तैश्चित्तविनोदनैर्वैहविधस्त्रकचन्दनस्यार्पणै-

र्यो युनां युवतिस्त्रयंग्रहपरिष्वङ्गः स्वतो दुर्लभः ।

सोऽयं चेद्धृते वनस्तनतटीसंघटितोरःस्थलः

संप्रत्यङ्ग पराजयेन विजयायास्तु प्रणामाञ्जलिः ॥ १७५ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे द्वितीयस्तु पणो न समञ्जसः

तिष्ठन्पाणिसमुत्थृतातिविततश्रोणीभरः स्रभ्रुवा

हस्ताम्भोजयुगेन पीनकुचया कण्ठे समालम्बितः ।

सुम्बन्ववक्तुमुपैति मोहनमुखं धन्यस्तदास्तायिदं

तन्वङ्ग्या विजितं स साहसरसः केनायमालम्ब्यताम् १७६

इति । एहि सखे गच्छावः । मित्रनन्दे किं ब्रवीषि । युवाभ्यामपि क्षणमात्र-
मत्र विधीयतामक्षक्रीडाविनोद इति । सुतनु न रोचते मह्यमक्षक्रीडा ।
किं ब्रवीषि । अपि रोचते चतुरङ्गक्रीडा इति । साकृत्तस्मितम् । सुतनु कुतो-
ऽस्माकमनङ्गक्रीडैकरसानां चतुरङ्गक्रीडारतिः । मित्रनन्दे सस्मितं किं
ब्रवीषि । आये रसिक कथं न जानासि सापि चतुरङ्गावलम्बनैवेति ।
सहर्षोत्सुक्यम् । आये कथय प्रथुकुचे कीदृशं तच्चतुरङ्गं यदेतदालम्बन-

मनङ्गक्रीडायाः । समन्दस्मितं किं ब्रवीषि । किमस्ति ते नाभिज्ञातम् ।
तथापि कथयामि

अधरदलं कुचभारो जयनं चालम्बनानि खलु तस्याः ।
इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सुतनु चतुर्थमनुक्त्वा किमेतावता विर-
मसीति । सखे किं न जानामि

अनया तत्क्षणलज्जानतमुख्या कथितमेव तत्तुर्यम् ॥ १७७ ॥
मित्रनन्दे विजयस्व चिरम् । सुन्दरक स्वे रमस्व प्रेयस्या । वरमावामि-
तोऽन्यत्र गच्छावः । रथान्तरं प्रविश्य उर्ध्वं विलोक्य । अये संप्रत्यासन्न
इव प्रतिभाति मध्यंदिनसमयः । तथा हि

स्वे स्वे कर्मणि संनियोज्य सृष्टदो भूमीसुरान्मन्त्रिण-
श्चक्रं निर्भरमारचय्य भगवान्संप्राप्तरागोदयः ।
स्वालोकक्षणकान्दिशीकमधुनोत्वातुं विचिन्वन्निव
ध्वान्तं क्वापि निलीनमम्बरमणिव्योमाग्रमारोहति ॥ १७८ ॥

इदानीं

स्कन्धान्सिन्धुरयूथगण्डकपणव्यासक्तदानोदका-
न्सेवन्ते मधुरा महीरुहशिरः पुष्पाणि हित्वा भृशम् ।
लीयन्ते बलभीकुलायकुहरे निष्पन्दमेते खगा
जीव्हालीद्वधूमस्रो मृगगणश्छायासु विश्राम्यति ॥ १७९ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

स्थाने दूरगते रवौ यदभजन्मुच्छेति पाथोजनीं
कामं प्रोषितवल्लभां कलयते कान्तां यतो दुःस्थता ।
तस्मिन्नेत्रपथातिथावपि कुतो धत्ते परिम्लानतां ॥

इति । सखे किमत्र प्रष्टव्यं

प्रस्थानादधिकं प्रियस्य दयितां क्लिप्नोति नीरागता ॥ १८० ॥
तदेहि कुमुमाकरविश्राममाराममुपेत्यातपमपनेप्यावः । अप्रतो गत्वा विलोक्य ।
कासौ

अन्ययुद्धेयकुचस्थितिं तनुतरं कृषामकं विभ्रती
कण्ठालम्बिसमुद्रकेनकनतामर्वाहृतोरःस्थला ।
व्यालोलालकनालमृष्टभसितोदारालिका बालिका
मन्दं मन्दमुपैति कुन्दरदनांशोतालिपीताधरा ॥ १८१ ॥

अस्याः

संपातादलिनां मरुत्परिभवाच्चातुं मुखाम्भोरुहं
नासागन्धकलीं प्रवेणिभुजगीं कुर्वन्कुरङ्गीदृशः ।
प्राणं गन्धवहं कचान्ध्रमरकाञ्चके कुतः पद्मभूः
कृत्याकृत्यविवेकगन्धविमुखी धिक् श्रोत्रियाणां मतिः ॥ १८२ ॥

पश्यैतदन्यदप्यनुचितं विश्वसृजः

अभिनवनवमालिकाप्रसूना-

न्मृदु विरचय्य वपुः सरोरुहाक्ष्याः ।

अकुरुत यदसौ धरानृकारि

स्तनयुगलं युगलं नितम्बयोश्च ॥ १८३ ॥

किं ब्रवीषि । सखे न खल्वनुपयुक्तार्थसंस्पर्शा विधिसर्गः ।

लावण्यामृतमाहितं वरतनोरङ्गे स्थितं यत्पुरा

तत्तारुण्यवनोदयेन बहुधा संवर्धितं पद्मभूः ।

वीक्ष्य स्यन्दनशङ्कितः कुचयुगद्वयान्नितम्बच्छला-

ञ्चके सेतुयुगं न चेदिह कुनस्तादृश्यमस्थास्तुता ॥ १८४ ॥

इति । परित्रयालोक्य । इतस्तावदापतन्ती भुजङ्गपटीं पृच्छामि । इयं खलु
सकलविद्यामिभिः संभूयाभिषेक्ता कुट्टिनीत्वसाम्राज्ये । अतोऽस्याः क
रतलगतः सकलनगरनारीवृत्तान्तः । एहि भुजङ्गपटिके अथ कासौ मत्त-
काशिनी । किं ब्रवीषि । अस्ति खलु गणभक्तिनामा कापालिकलिङ्ग-
धारी महाधनिकः । तस्येयं नन्दिनी वीरश्रेष्ठिककनिष्ठतनयस्य निर्वाण-
नाम्नः कलत्रं शिवभक्तिमञ्जरी नामेति । क्वेदानीं प्रस्थिता घनातपे
घनकेशी । किं ब्रवीषि । उपकलयकोविदारवने भगवतः पुरशामनस्य
सरयां निर्वर्तयितुमिति । कः पुनरस्याः फलोद्देशः । किं ब्रवीषि ।
आत्मनि पत्युः प्रातिकुल्यनिराम इति । साधर्म्यम् । किमस्यामपि भूवनमोहन-
दीपिकायां पतिहतकः प्रतिकूलः । अथ वा नियतिलब्धान्यपि निक्षेपध-
नानि लोष्टवदवभासन्ते दुर्भगाणाम् । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । कस्य
हेनोः पतिरस्याः प्रतिकूल इति । भुजङ्गपटि किं ब्रवीषि । बीभत्सगुण-
निकायामनिवार्यनिरक्नोरेति । अयि कासौ बीभत्सगुणनिका नाम ।
किं ब्रवीषि । किं तां न जानामि मदनविलासमञ्जर्या बहिर्ङ्गचेटीमिति
स्मृतिमभिर्नाय । अये इदृशेऽपि जयानि कलत्ररत्ने

बन्धानर्हविकीर्णकम्पितकचप्रोद्धतानिल्लेखण-

प्रोदञ्चन्मशकावलीपारिवृतं वनत्रं सदा विभ्रताम् ।

लक्षालक्षपरीतलोमशवपुःकण्डूयनव्याकुलां

वर्षादर्शनिशानिभां स चक्रमे धिकतां कथं दर्शयति ॥ १८६ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । स्थाने खलु चक्रीवतः कुसुमराशिमनादृत्वा-
वकरकूटमस्मन्युपावर्तनामिति । आकाशे लक्ष्यं पञ्चा ।

पद्मद्वन्द्वविलोचना समकरा शङ्खोलसत्कन्धरा

नीलोदारकचोरुकच्छपलमत्पादाग्रमंशोभिता ।

कुन्दोद्गासिरदा मुकुन्दतनुश्रीः खर्ववक्षोरुह-

द्वन्द्वग्राप्यमनृत्यधर्मणि विधे सैषा कथं रेऽर्पिता ॥ १८७ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । एवमममानरूपशीलदांपत्यघटनया किं फल-
माप्नोति विरञ्चिरिति । अयि किं कथयामि

आमोदमेदुरगलन्मकरन्दधारा-

मंतर्पितभ्रमरगजकुटुम्बकानि ।

माल्यानि फल्लतृणशून्यमयानि कैशे

कण्ठेऽर्पयन्त्यदृपयानि तदेव मोऽपि ॥ १८७ ॥

अथ वा तिष्ठत्वयमेवंविधशील एव पद्मभवः । किं तु

घ्राणान्हादकृता शरेण रमनामंतर्पणेऽप्यामना-

न्निष्टच्युतेन मनोनुकूलदयितैर्योपिजनं योजयन् ।

शृङ्गारेऽधिकृतो विरञ्चिवहनकनोपेक्षितां मुन्दरी-

मेनां कामितकामनैर्घटयितुं कामः कथं नेच्छति ॥ १८८ ॥

अनङ्गमुद्दिश्य । अयि मकरकेतो त्वं पुनस्तनुरमि किमेवमतनुकुचायाः मां-
प्रतं ते ममुपेक्षा । अथ वा किमस्यां शैवाङ्गनेति प्रथयामि विद्वेषम् ।

धिकनार्हं जान्मांऽमि । अस्याः

चक्षुस्तावककेतनं कचभगे मूर्ध्नि वचः कार्मुकं

वक्ष्यं ते मतनं जगज्जयाविधीं माहाय्यकृन्मातुलः ।

पाण्योष्टं भटवाहजीवनमिदं गात्रं तु जैत्रायुधं

पञ्चेषो निजवैभवाभ्यदमिति ज्ञाता न किं मुन्दरी ॥ १८९ ॥

विमर । कम्मायुध विज्ञानभने हृदयमारः ।

जलजदलदृशोऽस्या रूपशोभाजिताया

अथि निजदयितायाः क्लिष्टचित्तानुरोधात् ।

कलयामि समुपेक्षां राज्यलक्ष्म्यां तवास्यां

न हि खलु कुमुमारत्वं स्वीजितानां विवेकः ॥ १९० ॥

मन्दारशेखर सोत्कण्ठं किं ब्रवीषि । आये भुजङ्गपटि तर्हि किमेषा नि-
रन्तरमेवमवसीदति वन्ध्ययीवनश्रीरिति । भुजङ्गपटि कगभ्यां कर्णौ पिश्याय
किं ब्रवीषि । शिव शिवायमश्राव्य एव । प्राणति वां प्रियमित्रे कुमु-
दाङ्गदे वन्ध्ययीवनश्रीरियमित्यश्लीलवाद इति । सहणोत्तुक्त्यम् । कथामि-
यं रमितरसा प्रियमृददा कुमुदाङ्गदेन । किं ब्रवीषि । अथ किमिति ।
कथय तर्हि कथमनयोर्घटनाप्रकारः । किं ब्रवीषि । स्वस्वामिन्याः कुरु-
विन्दप्रभायाः कार्यवशाद्गच्छन्त्या मे क्षणमात्रमपि स्थातृमत्र नास्त्यव-
काशः । तस्मादहं गच्छामि । मुहूर्तमात्रमत्रास्यतां युवाभ्यां रथ्यापि-
चुमन्दमूले समागच्छत्यनेन पथा कुमुदाङ्गदः । स एव सर्वं कथयदिति ।
गच्छ तर्हि क्षणमात्रमत्र स्थित्वा तस्यैव पदवीं प्रतिपालयावः । वामतो-
ऽवलोक्य महर्षम् ।

अमभ्रष्टननूत्तरीयवसनव्यामृष्टरथ्यापथः

म्वस्तं पार्णिविलग्रमप्यकलयद्गुणोपपट्टाञ्चलम् ।

धर्मक्षालितगन्धसारतिलकः पादस्वलत्पादुका-

मरुद्धाशुगतिः पदे पद इतः सोऽयं समागच्छति ॥ १९१ ॥

भवत्वेनं समुपसर्पावः । उपमन । क गच्छतीदानीमलक्षितमित्रजनः कुमु-
दाङ्गदः । कुमुदाङ्गद परिवृथावलोक्य किं ब्रवीषि । कथं प्रिये मित्रे
मे कन्दर्पविलाममन्दारशेखरौ । आये चिरसमाराधितभिर्द्धापदिष्टामतनु-
तापापनोदिनीं कामपि मिद्धमूलिकामन्वेष्टुं सरभसमुपसर्पता मया सपदि
न लक्षितयोर्युवयोः समुचितमन्त्राभिपतति मय्यपालम्भ इति । भवतु कुत्र
तस्याः मिद्धमूलिकायाः स्थितिसंभावना । किं ब्रवीषि । कोविदारवन उ-
ति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । किं नामधेया सा मूलकोति । मस्मितम् ।
सखे भवेदमौ शिवभक्तिमन्त्ररी नाम । तामन्तरेण का पुनरतनूतापाप-
नोदिनी कुमुदाङ्गदस्य । कुमुदाङ्गद माश्चर्यामिव किं ब्रवीषि । सखे किं
त्वया लब्धमलौकिकं चक्षुः येन ममानागितमीदृशमिति निगूढमप्यपरोक्षमि-

व जानामीति । सखे किमत्रालौकिकचक्षुषा । न खलु मृगमदसौरभो-
पलब्धिर्दीपालोकमपेक्षते । कथय कथं सा भवतासादिता । किं ब्रवीषि ।
पुरैकदा कोविदारवनस्थितं मायि सुस्तनी सा विविधपूजोपहारहस्ता शंक-
रायतने प्रविष्टा । अथाहमपि तादृशदर्शनीयरूपदर्शनलालसतया तत्रैव प्रा-
विशम् । सा तदानीं निःशलाक मामालोक्य सलज्जमिव शिरस्युपनीत-
सिचयाञ्चला कथमपि कपर्दिनः पूजां निर्वर्त्य

कामं पूरय कामारं ममंति स्मेरभाषिणी ।

विजहौ स्विन्नमुत्कम्पमन्तरा कुसुमाञ्जलिम् ॥ १९२ ॥

ततश्च मया

नाममात्रेण कामारिस्त्वमीशान न कर्मणा ।

आत्मानं भजतां चित्ते कामं कलयसे यतः ॥ १९३ ॥

इति कृतः प्रणामः । ततः

व्यवस्यन्त्यां तस्यां सदनगमने सम्प्रति मया

प्रसूनषोश्चापच्युतविशिखनिभिन्नमनसा ।

गृहीतं हस्ताभ्यां द्वयमपि महासाहसवशा-

दमुभयो नैवापं जलमथ कुचः पक्ष्मलदृशः ॥ १९४ ॥

इति । अहो निस्त्रिशधाराताण्डवं कुमुदाङ्गदस्य । यः पुनरज्ञातभावां कृ-
चे जग्राह परतरुणीं । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अहं मन्ये स्वनिरीक्ष-
णक्षणजनितैस्तथाविधसात्त्विकभावैर्विज्ञात एव तस्याः कुमुदाङ्गदेन भाव
इति । सखे मैवम् ।

पश्यन्ति स्निग्धमुग्धं प्रतिकलमधुरैर्मोहयन्त्यङ्गहारैः

साकूर्तमन्दहासैरपि परपुरुषाञ्शश्वदानन्दयन्ति ।

चेष्टन्ते चेत्त एते किमपि परिचयाद्वारयिष्यन्ति तेषां

प्राणान्को वेद लोके परजलजदृशां चित्तमत्यन्तलोहम् ॥ १९५ ॥

कुमुदाङ्गद किं ब्रवीषि । सखे सत्यमिदम् । तथापि कुसुमशरवीरपराक्र-
मप्रापितपारवश्यानां कुतोऽस्माकं विमृश्यकारितेति । मन्दारशेखर किं
ब्रवीषि ।

समाधुर्यश्चापो मृदुलमृदुलो मार्गणगणो

रणे कर्णाभ्यर्णं प्रतिशति परं विभ्रयति भयः ।

सदा रत्यासक्तः स्वयमममवाणोऽङ्गविकल-

स्तथाप्येतत्सर्वं जयात जगदित्यदुनामिदम् ॥ १९६ ॥

इति । अत एव व्याहरन्ति

क्रियासिद्धिः सत्त्वं वसति महतां नोपकरणे ॥

इत्यभिपुक्ताः । कुमुदाङ्गद ततस्ततः । किं ब्रवीषि । ततः

गाढालिङ्गनमज्जदुन्नतकृचां तां कर्तुमुत्कण्ठया

यावत्संनिहितोऽस्मि पक्ष्मलदृशः साकूतहासेक्षणः ।

तावद्वक्षासि मे निपत्य रभसादाघ्राय गण्डस्थलं

तन्वङ्ग्याथ तथैव कूणितदृशा पीतो मदीयाधरः ॥ १९७ ॥

इति । मत्वे त्वया प्रमादगन्धितेनाप्यमृतायितं प्रदीपनेन दैववशान् । न-

तः कथय किं संवृत्तम् । किं ब्रवीषि

नाहं वेद न मा तन्वी किमासीत्तदनन्तरम् ।

साक्षी स एकस्तद्वेद स्मरः शृङ्गारनायकः ॥ १९८ ॥

अथ सा प्रणयगुरुणा मदीयप्रार्थनानुरोधेन तत्र क्षणमेकं कथमपि स्थित्वा

गुरुजनोपास्तिमयानिपातो भविष्यतीति कृच्छ्रेण ततो निश्चक्रामेति ।

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अहो स्वस्वेवंविधशालायास्तस्या अपि गुरुजनम-

पर्यानुरोध इत्याश्चर्यामेति । सर्वे सम्यगवधारय कथयामि ते तत्तत्त्वम् ।

पन्तुर्भक्तिविडम्बनार्जवरसः सर्वत्र शुश्रूषया

भुयम्या गुरुनोषणं वनरातेः शान्तिः सतीसंश्रयः ।

मंलापास्मितदर्शनादिनियमो भाग्येषु चानादर-

स्नानीमानि कलङ्कगोपनविषेरङ्गान्यसत्याः सखे ॥ १९९ ॥

कुमुदाङ्गद ततस्ततः । किं ब्रवीषि । हन्ताहं किं कथयामि मन्दभाग्यः

सा मामपास्य गतैव । तदानीं

नितम्बप्राग्भारः पृथुलकृचभारोऽपि न तथा

रुरोश्च प्रेयम्या अपि मृदुपदं निर्गमाविर्था ।

यथा तादृगैर्न्यत्रकटिविविक्कनान्यरसया

दृशा मां पश्यन्त्या गमनमरुणत्प्रेमगरिमा ॥ २०० ॥

इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

ताम्बूट्हाभ्यपगिरिम्पणनर्मगर्भ-

मंलापनुम्बनविनादमहामिकाभिः ।

विश्रम्भणस्तिमिनचितमृत्कमारं

स्वस्तीरनं भुवि न कस्य धिनोति चेतः ॥ २०१ ॥

तथापि धर्मदाराननादृत्य सुलभेतरसमागमानि परकलत्राणि किमर्थमनुसरन्ति नश्चेतांसीति । कुमुदाङ्गद किं ब्रवीषि । सौलभ्यासौलभ्य एव विरागानुरागहेतुः स्वपरकलत्रयोर्विलासिलोकस्येति । मञ्जुषम् । सखे बादमाह कुमुदाङ्गदः ।

यस्य दूरे महानद्यः स तत्र स्नातुमिच्छति ।

तद्वारिणैव तत्रत्या पादशौचादि तन्वते ॥ २०२ ॥

कुमुदाङ्गद त्वेदानीं गच्छामि । किं ब्रवीषि । अहमिदानीं लब्धावकाशया प्रियतमया प्रेषिताया भुजङ्गपेट्या वचनेन कोविदारवनमालतीनिकुञ्जमनुसरामीति । मत्वे अनुकूल एवायं पराङ्गनोपभोगाय स्वस्थानविश्रान्तमकचचेतनमह्मातो मध्यंदिनसमयो निःशलाकश्च वननिकुञ्जः । तद्रम्यतामविलम्बेन । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

नूनं कष्टतरः पराम्बुजदृशां संपर्कसील्योदयः

मोऽयं चेद्धृते पुगणमुकृतैः स्वर्गो लघीयास्ततः ।

आस्तां सोऽपि पराङ्गनाप्राहितया दृत्या समं भाषणं

यादृङ्निर्वृतिमातनोति हृदये केनोपनीयेत सा ॥ २०३ ॥

अनस्त्वमीदृशनिर्वृतिपात्रं धन्यानां धन्यतम इति । अयि तादृशदृत्याः स्मेरमुखानेरीक्षणमवाप्तं निरुपमनिर्वृतये किं पुनः संभाषणम् । सखे कुमुदाङ्गद गच्छ गच्छ सन्तु शिवास्ते पन्थानः । कतिपयपदानि गत्वा पुगी-ऽवलोक्य । कोऽयमितः मोद्वेगमापतति विप्रवटुः । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । मत्वे त्वयायमलक्षितवर्णिलिङ्गोऽपि वर्णात्यवगतः केन हेतुनेति । मत्वे दुरपन्हवब्रह्मवर्चसविशेष एवावगमयति वर्णित्वमेतस्य । यावदेनमालापयामि । बटो को हेतुस्ते पलायने । सगद्गदं किं ब्रवीषि । महानुभाव त्रायस्व मां त्रायस्वेति । कथय बटो कुतस्ते भयमुपस्थितम् । मुहुः पश्चादवलोकयन्सर्वैलक्ष्यं किं ब्रवीषि । अये किं कथयामि वेपते मे नितान्तमन्तरङ्गं न स्फुरति च वक्तव्यमिति । अग्रतो विलोक्य । अये किमेनमनुपतति मकोपं पाशहन्ता प्रभानकौमुदी । यावदेनां पृच्छामि ।

मुन्दरि किमर्थमस्मिन्कोपारम्भः । अनाकर्णितकेन किं ब्रवीषि । आये
त्रिभानिन्मुञ्चैनं हताशं पार्श्वेत्वा नेप्यामीनि । मुदाते को हेतुरस्य नि-
यन्तगे । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे किमत्र प्रष्टव्यम्

रतौ किञ्चित्प्रतिश्रुत्य दारिद्र्यादातुमक्षमः ।

अतिमन्धातृमीष्टेऽसौ तदेपा बद्धमिच्छति ॥ २०४ ॥

प्रभासकौमुदि सावज्ञमिव किं ब्रवीषि । आये मन्दारशेखर

यदि न सन्ति ततः क्षातिमण्डले

महदया धनिनश्च भवादृशाः ।

भयकरासभरङ्गवटुष्वमू-

र्वयनिहान्यतमेन रमामहे ॥ २०५ ॥

इति । मुन्दरि कृतं परिहामनाल्पितेन । कथय त्वां पृच्छामि । चोरो
राज्ञा दण्डयः परदाररतोऽपि तेनैव । सखि दण्ड्यते त्वयायं किं पु-
नरागः पुरस्कृत्य । किं ब्रवीषि । अयमेव प्रष्टव्यो हताश इति । क-
थय चोरो किं त्वया कृतम् । किं ब्रवीषि । अधीतो मया साङ्गः स्वा-
ध्यायः काशकौपीनशर्मणा कापिशायनब्राह्मणपुत्रेण कापिसगोत्रेणेति ।
अरे मूर्ख किमेतत्कथनेन प्रयोजनम् । किं ब्रवीषि । त्वत्तः कन्यापरिग्रह
इति । जडमते कुतस्त्वमिदानीमाश्रान्प्रष्टः कोविदारानाचष्ट इति न्या-
यमनुमरसि । कथय त्वया किमपराद्धमेतस्याम् । सशिरःकम्पं किं ब्र-
वीषि । न मयापराद्धं किञ्चिदपि । किंतु भिक्षामट्टनसदनमेतस्याः स-
मागतोऽस्मीति । मस्मिन् । धन्योऽसि विप्रवटो । वेश्यागारे भिक्षा-
चरता त्वया सम्यगुज्ज्वलितं ब्राह्मण्यम् । किं ब्रवीषि । तर्हि किमुपाध्या-
योपदिष्टमनिलङ्घनीयमीति । सोत्थामम् । अरे कथय कौदृशस्त उपा-
ध्यायोपदेशः । किं ब्रवीषि ।

ऋग्वेदो वा यजुर्वेदः साम वा यत्र गीयते ।

एते तत्र गृहे भिक्षाचरेति गुरुरन्वशात् ॥ २०६ ॥

अतोऽहमेतस्या मन्दिरं मधुरतरं गीयमानानि सामान्युपश्रुत्य भिक्षार्थं
प्रविष्टोऽस्मीति । धिङ्मूर्ख श्रुतिमधुरां संगीतविद्यां श्रुतिरिति मन्वानो
भ्रान्तोऽसि । भवतु त्वत्त्वया किं कृतम् । किं ब्रवीषि । अथ मया
त्रिगणविङ्मपाध्यायचरणानां त्रयेणित्यनित्येपकरणं त्वन्वमन्वेपयता सा-

दृश्यभ्रमेण कोऽपि मांसग्रन्थिस्नदेवेदमिति दृढतरं करेण गृहीत इति ।
सम्मितः । सखे गृहीतः स्यादनेन कस्याश्चित्तरूप्याः पयोधरकलशः ।
बटो किं ब्रवीषि । किमुच्यते जलकलश इति । कथं घटेन कञ्चुकान्तरं
जलकलशस्थितिगिति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे स्फटीकृतमनेन
स्वयमेव ते जिज्ञासितामिति । कथय बटो ततः किं संवृतम् । किं ब्रवी
षि । तत्क्षणमेव मदीयं तादृशं कौशेयकौपीनमापि समुत्पाट्य समुत्थितः
प्रतिभयदर्शनः कोऽपि महामत्तवः । तत्स्मरणमद्यापि वपुषि समुदञ्च-
यति मे सकम्परोमाञ्चमिति । धिह्मुखं स्वाङ्गजमापि विकारं न जाना-
मि । भवतु ततस्ततः । ततोऽहं प्रकुपतोपाध्यायमुग्वानरीक्षणेनेव तदु-
दीक्षणेन कन्दालिनमहाभयां न किञ्चिद्वेदिषमिति । अये सम्यगौरव-
मानीता भवन्तमृषाध्यायनुषाध्यायः । ततस्ततः । किं ब्रवीषि । इयं
जानानि पृच्छमामनन्तर्गृह्णान्तमिति । त्वं कथय प्रभासकौभुदि अथ किं
कृतं विप्रवटुना । किं ब्रवीषि । अयि किं कथयामि पिशाचमुखस्या-
स्य दुर्विलासतम् । या पुनरद्याप्यनारूढपुरुषपर्यङ्गा करभाङ्गा मे कनी-
यसी निकाममासीद्वकलीकृतेति । मांसुरगमितम् । अयि कथय कीदृशं
तद्वैकल्यम् । मलज्जन्मिनं किं ब्रवीषि । अहो का नाम उद्यानुर्यागि-
ने जनमुत्तरयेदिति । मशिरःकम्पं बटोः पृष्ठमास्फालयन् ।

धन्योऽसि भुमुरवटो द्रविणैकसाध्यं

वाराङ्गनारतमुपेत्य विना श्रमेण ।

आर्द्रा व्रताय भवताथ मनोभवाय

दत्तो जराञ्जलिरहो कुसुमाञ्जलिश्च ॥ २०७ ॥

कथय बटो कस्ते हेतुः पलायने । किं ब्रवीषि । अथ तत्रत्यैः स्तांजनैः
प्रस्फोटनमंभानन्यादिभिरुच्चावचं संताड्य बाह्मणप्रसृतिगिति कथंचि-
न्निष्कामितांऽस्मि । अपेयं सरनेव मद्यःपस्ता होमशालान्तरालादृतलु-
त्य पाशहस्ता सकांथं मामनुपपातति । अं मूर्खं कुतो नाम होमशाला
वेश्यागृहे । किं ब्रवीषि । कथमन्यथा तत्र दूर्याज्यस्थाल्योरवस्थान-
मिति । न मयार्थोऽवगतो बटुवचनस्य । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । म-
मैवं प्रतिभाति ।

केलीगृहमीप्सि निहितां महर्तां च पवद्दहं च मवीक्ष्य ।

दर्याज्यस्थाल्याविनि मांऽयं वभ्राम विप्रवदुः ॥ २०८ ॥
इति । युज्यन् एतन् । बटो ततोऽनया किं कृतम् । किं ब्रवीषि ।

मेखलां ब्रह्मसूत्रं च भैक्षसूत्रं सवस्वकम् ।

गृहीत्वा बद्धमारब्धं ततोऽस्माभिः पलायितम् ॥ २०९ ॥
बटो अन्यदापि किञ्चिद्गृहीतं स्यादनया त्वदीयं । सशिरःकम्पं किं
ब्रवीषि । नाहि नहीति । विमृष्टमते तर्हि दण्डस्ते कुत्रास्ते । समम्भ्र-
ममङ्गान्यभिर्नोवऽद्योक्त्यु किं ब्रवीषि । अये केन हतो मे दण्ड इति ।
माकृतस्मितम् । बटो अनयैवासंशयं हतस्ते स्मरदण्डः । किं ब्रवीषि । स्मृ-
तमनयैवापहतः सोऽयमिति । प्रभामकौमुदि सक्रोधहंकारं किं ब्रवीषि ।
अरे हताश कन्दर्पविलास इव किं भवानपि मां परिहसितुमिच्छति ।
पश्य गृध्रबलीकरोम्येवं भूतं वाचाटमिति । बटो सत्रासकम्पं किं ब्रवीषि ।
अम्ब मां कुरु मां गृध्रबलिं प्रयच्छामि हेमसूत्रसञ्चितं मे कौपीनार्थं तु-
भ्यामिति । बटो कुतस्ते कौपीनम् । समम्भ्रम् कौपीनस्थानमभिमृशन्म-
शोकावर्गं किं ब्रवीषि । हा हन्नं गतं मे कौपीनेन । न गतं प्राणहनकैः ।
हा हन्नं किं करोम्यशरणः ।

दत्त पुरः मम पितुः प्रपितामहाय

तन्मातुलैश्च मिलितैर्व्रतबन्धकाले ।

तेनाविवाहविधृतं नदिदं कुले नः

पुत्रक्रमादुपगतं नु मयापविद्धम् ॥ २१० ॥

अये मुक्तनैकमुलभ कौपीनप्रवेक

निषिद्धमपि तातेन धारणं तव विद्वमया ।

धृतमस्यद्य जात्मेन दुर्लङ्घ्या भवितव्यता ॥ २११ ॥

आये कौपीनप्रवर त्वयाद्य वियुक्तोऽहं मन्दभाग्यः ।

ताते कुप्यति किं करोमि जननीं शोकाकुलां वच्मि किं

त्वद्विक्तं वन वेत्रमंपुटमहं द्रुं कथं शङ्कुयाम् ।

गर्वोदीणमवश्रया तव वचाद्ये ये मया विकृताः

प्रम्लानेन मत्वेन तान्प्रहसतो द्रक्ष्ये मनीष्यान्कथम् ॥ २१२ ॥

राज्यन्ते मायि किं मनीष्य कुलजाः कन्याः मरुत्पान्निताः

कौपीनप्रवर त्वया प्रमर्षितं पाणिग्रहो मे कृतः ।

संप्राप्य प्रथमाश्रमत्रयफलं बिन्दन्ति तुर्याश्रमं
तन्याय्यं कथमद्य मां समभजत्संन्यासयोगः स्वयम् ॥ २१३ ॥
चीर्णा विश्वजिदादयो बहुमखास्तप्तं सुघोरं तपो
दत्तं भूरि धनं तथा प्रवचनं त्वध्यापितं नैकशः ।
छब्धं त्वं सुकृतेन तेन महता कौपीन मत्पूर्वजै-
र्धिग्धिष्मां दुरितैकतानजनुपं योऽस्मि त्वया प्रोज्झितः ॥ २१४ ॥

किं विद्याया किमु कुलेन किमार्यशीलैः
किं जीवितेन विफलेन विना त्वया मे ।

स्याद्वज्रसारघटितं हृदयं मदीयं

कौपीनक त्वयि गतेऽपि न यद्विदीर्णम् ॥ २१५ ॥

इति । वत्स काशकौपीन प्रमुषितेऽपि सर्वस्वे कौपीनमात्रमुत्प्रेक्ष्य किं
शोचति भवान् । सोच्छ्वासं किं ब्रवीषि । महानुभाव किं वक्ष्यामि
क्षीणपुण्योऽहम् ।

पर्णोऽरण्ये परमसुलभो मेखला तार्णरज्जु-

श्रमैर्णं मे करतलगतं यदृहे कृष्णसारः ।

सूत्रे याते व्यसनमिह किं यत्कृतिर्दुःखहेतुः

शोच्यं तन्मे सुकृतिमुलभं किन्तु कौपीनमेकम् ॥ २१६ ॥

इति । बटो आशिर्पैनामभिनन्दय दास्यति ते कौपीनम् । सहर्षं किं
ब्रवीषि । सुभगे भवतु ते भगवृद्धिः । देहि मे कौपीनमिति । प्रभास-
कौमुदि सक्रोधं हस्तमुद्यम्य किं ब्रवीषि । अरे हताश बीभत्सवादिन् कि-
मद्यापि न विरमसि कदर्यवादात् । मा जल्प माजल्पेति । सानुनयम् ।
आये भामिनि कृतमत्यर्जावस्मिन्मन्युना । नैकश्राधो भगशब्दस्य ।
गच्छत्वेप प्रयच्छ कौपीनम् । आवामितो गच्छावः । अमृतो गत्वा वि-
लोप्य । सखे पश्य विस्तीर्णतरकदलीगर्भदलविरचितभाजनान्तरसंभृतर-
विकरसंतापविलीनयृतबिन्दुनिष्पन्दशङ्कया निभृतकृतचरणविन्यासः दक्षि-
णोत्तरभुजशिरोदेशलम्बमानपटच्चरमन्थिरन्ध्रपरिच्यवमानविकिधधान्यनिरो-
धनव्यापारितदक्षिणकरतया शिथिलीकृतकक्षविवरपरिपतत्पटोलकोशात-
कीनियन्त्रणसंकुचितविकटकटितटस्त्रंसमानराङ्गवपटखण्डसम्पादितबहुवैक-
र्यः कण्ठलोलविततकरवीरमाल्यपरिकल्पितहृदयकलितमलयजातपङ्कप-

रिमोषः विभिन्नललाटविक्षरितरक्तधारासीमन्तितकपोलनासिकोऽपि नव-
नप्रसादविशेषानुर्मायमानमतिवेलमन्तःप्रमोदमादधानः विस्तरताशिखागर्भ-
निर्गलद्धरिद्राक्षतः कुण्डमुष्कशर्मणो ब्राह्मणस्य मध्यमपुत्रः कम्बलमेढू इत
एवाभिवर्तते । यावदेनमालापयामि । अये कम्बलमेढू त्वमद्य स्फुटित-
निटलोऽपि व्यञ्जनैः प्रमुदित इवालक्ष्यसे । कथयाद्य शोकावसरे को
हेतुस्ते प्रमोदस्य । किं ब्रवीषि ।

न शस्त्रैस्तुण्णं रणभुवि न वा वृत्तिकलहे

शिलाभिर्निर्भिन्नं निटिलमिह शोचामि किमिति ।

अपि तु

समुद्यत्तारुण्यद्रविणमदशौण्डेन्दुवदना-

तुलाकोटीकोटिस्फुटकठिनसंघट्टदलितम् ॥ २१७ ॥

इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । तर्हि भग्रेऽपि निटिले मग्नोऽसि प्र-
मोद इति युक्तमेतदिति । सखे त्वयेदं कथमासादितं शुभसान्द्रष्टिकम् ।
किं ब्रवीषि । अद्याहं हेलावतीस्वसुर्हेमप्रभायाः प्रथमपर्यङ्काधिरोहमहां-
त्सवे स्वस्तिवाचनकाय गतोऽस्मि । अन्येऽपि तत्र समवेता विलासिनो
विलासिन्यश्च । अथ तस्मिन्नुत्सवारम्भे

वीणवेणुमृदङ्गडिण्डिमरवैराकीर्णकर्णामृतै-

नृत्यत्कैरवचन्धुवन्धुवदनामञ्जरिसीञ्जारवैः ।

शैलूपप्रवरप्रगीतमधुगन्धार्पमदास्योद्गतै-

र्मन्त्रैर्नैकविधैश्च तद्रहममूच्छन्दैकतानान्तरम् ॥ २१८ ॥

तदानीं तत्कलकलश्रवणसंजनितभयः संलुभितो निरुत्तलोहगृहलो बन्ध-
स्तम्भादुत्प्लुत्य

शश्वत्पक्षमनिमीलनैश्च विवृतैर्दन्तैर्नितान्तोन्नम-

द्भ्युग्मैरवलोकनैश्च विवृतैः कुर्वन्नोद्वेजनम् ।

मध्यालम्बिनिरुत्तगृहलिकया लाङ्गल्युग्मभ्रमं

कुर्वन्कोऽपि महाकपिः समपतत्तत्राङ्गनामण्डले ॥ २१९ ॥

ततः

कामांचिद्वसनं निरूप्य जयनात्कामांविदास्याम्बुजं

दृष्ट्वा दन्तमुखैर्विदार्य नगैः कामांचिदूरुस्तनं ।

कानाञ्चित्कचभारगर्भितनरान् हृत्वा प्रकीर्याभितः

सिञ्चंस्तत्रसमग्रचन्दनरसांश्चिक्रीड शाखामृगः ॥ २२० ॥

इति । सश्लघम् । अये नहीशः केशवोऽपि कीशपुण्यमभिवर्णयितुं येन पुनरनायासमीदृशी संपत्तिरनुभूता । भवतु ततस्ततः । किं ब्रवीषि । अथ तत्र व्यतिकरे भयातुरतया परितः पलायमाने तत्रत्यर्यावते समुत्तङ्ग-तरकुट्टिमोद्देशादत्प्लुत्य गच्छन्त्या मानङ्गलीलायास्तुलाकोटिसंघट्टनेन विभि-न्नमधःस्थितस्य मे ललाटनिति । सश्लघम् । धन्योऽसि कम्बलमेदू धन्योऽसि ।

उन्निद्रशोणसरसीरुहगर्भभासा

यस्याः पदेन न कदापि वियुज्यते यत् ।

तत्तादृगङ्गदकृतव्रणभालसीम्नो

दूरे तवैव सुकृतं वचसां च सीम्नः ॥ २२१ ॥

ततस्ततः । किं ब्रवीषि ।

मामुद्दीक्ष्य तदैव मा सचकितं हा हेति नेदीयसी

वलगन्मौक्तिककङ्कणं करतलं वामं निधायावटौ ।

अन्येन स्तनकुम्भधर्मसलिलासंगान्मिलत्सौरभं

हस्तेन त्वरयावलम्ब्य सिचयं चक्रे सृजोमार्जनम् ॥ २२२ ॥

इति । अहो श्रोत्रियप्रसूतेस्ते भाग्यपरिणामः ।

अद्यापि प्रलुठान्ति हन्त धनिनस्तस्या गृहालिन्दके

ये दातुं प्रभवन्ति काञ्चनगिरिं तन्व्याः सरुदर्शने ।

तैरप्राप्यमिदं त्वयाद्य कृतिना श्रेयः समासादितं

पुण्यैरेव समुन्मिषन्ति न पुनर्यत्नेन संपत्तयः ॥ २२३ ॥

गच्छ तावदतिक्रामति यजमानगृहे भोजनावसरः । आवामन्यत्र गच्छावः ।

अप्रतो गत्वा विलोक्य । पश्य सेयमुपकण्ठोन्मिषद्द्वाराकंकणाभिरामा सरस-

तरकायमानाभिदृश्यं दधाना मध्यदेशमतनुकेतनविलोलेनत्राञ्चलसमीरण-

निरस्तपान्धजनसंतापा निविडतरोरुपयोधरकलशविराजमाना संदृश्यते

गिम्पाला बाला च तदधिष्ठात्री । एहि क्षणमात्रमत्र विश्रम्य गच्छा-

॥ विलोक्य सहर्षम् ।

तालोदञ्चितपूर्वकायमबला निष्पन्दवक्षोरुह-

व्यावृत्तांशुकपल्लवा कलयने पाथोद्य पान्थाञ्जलौ ।

सोऽयं जर्जरिताङ्गलिघ्नरसासारेक्षणव्याजतः

पश्यन्पीनकुचौ धुनोति न शिरस्तृप्तोऽप्यतृप्तो यथा ॥२२४॥

समुपहत ।

बाले पयोधरयटस्तवहस्तलग्नः

पान्थान्न तोषयति सोऽतनुतापभाजः ।

अन्यस्तुदत्यविरतं व्रत दृष्टमात्रः

सखे अपवार्य किं ब्रवीषि । सखे पराङ्गनामेवं ब्रुवाणो न कथं विभेषीति ।
सखे कुतोऽत्र भीः जगतः कलत्रनिर्विशेषाः खलु प्रपापालयः । प्रपापालि
सस्मितं किं ब्रवीषि ।

सोऽयं कराकलित एव हि दुःखहेतुः ॥ २२५ ॥

इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे पश्चादनया सह संल-
पिष्यासि रासिकया कथय सपादि मत्सनाथः कुत्रापनयस्येतमातपावेगमिति ।
प्रपापालि किं ब्रवीषि । अत्रैव ममोपवने विलसत्पृथुलकुचान्तरालस्थलै
विश्रम्यतां युवाभ्यामिति । सस्मितम् । सुन्दरि यद्यपि त्वया प्रणयानुरूप-
पमाज्ञप्तं तथापि

शुद्धाः शुक्तिपयोधूर्तकवपुषः कर्म गुणैकाश्रया

यत्संवासकृते नितान्तनिशितैर्भिन्नाश्च सूचीमुखैः ।

ते मुक्तामणयोऽपि नैव तदिदं वक्षोजयोस्तेऽन्तरं

प्रापुर्नो शतपत्रपत्रनयने तत्रावकाशः कुतः ॥ २२६ ॥

समन्दस्मितं किं ब्रवीषि । अयि सरसहृदय युक्तमेवेदमधःकृतनायकाः
कान्तामणयोऽपि सहृदयान्तरङ्गं नावगाहन्त इति । शृणु विलासिन्यमत-
भेतदस्माकम् ।

पद्मोदञ्चितमौक्तिकं विलुलितस्फूर्जत्तामिश्रोत्करं

लोलत्कामशरासनाटनिनटतृङ्गसमाभृदुगम् ।

तन्नाना ललितं रहः किमपि तत्कृत्वाप्यधो नायका-

न्कैः कान्तामणयः कृताः सन्दर्भैर्मग्धेऽन्तरङ्गाद्वहिः ॥२२७॥

किं ब्रवीषि । का नाम शक्नुयाद्वाक्चातुर्ये तुलां भवता समं समारोहम् ।
पीयतामत्र बकुलकुमृमासवामोदि कुमुदभिन्नोपलामत्रसंवासशीतलममृगम् ।
विश्राम्यतामातपशान्तिपर्यन्तमिति । सुन्दरि तव वक्षोमृतेनैव मे सम्प्राप्तं
सौहित्यम् । सर्वथा न पित्राम्यमृतं धराहितम् । पृच्छेमं मन्दारशेखरम् ।

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सत्यमिदं मिथ्योदरि नित्यमयमधराहितममृत-
मेव पिबति कन्दर्पविलास इति । प्रपापालि समन्दस्मितं किं ब्रवीषि ।
स्वस्वाम्येकसुलभं तदेतद्वो दुर्लभमेवेति । अयि सूतनु श्रूयताम्

मूर्त्या सेचनकश्रिया निमिषतां ते प्रःपिताः स्मो वयं
नाक्रान्ता जरया तवेदशगिरा नाकं समारोपिताः ।

त्वत्पाणिग्रहतो महासवशतस्यासादितं चेत्फलं

स्वत्वामित्वमुपेत्य तादृगमृतं स्वैरं धयामस्तदा ॥ २२८ ॥

किं ब्रवीषि । यद्येवं पुनर्भूपरिग्रहदोषेण नियतमेव निन्दिष्यते भवानिति ।
सस्मितम् । सुन्दरि कः पुनर्भूपरिग्रहे सति साम्राज्यमापन्नो निन्दिष्यते ।
मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अये कथमियमपत्रपानिरपेक्षं व्याहरति
नवयुवतिः । अथ वा

पत्यौ रोगिणि निर्धने च विरसव्यङ्गे प्रपापालिकाः

सैरन्ध्रयः परवेश्मपाकनिरताः प्रायो भवन्ति स्त्रियः ।

तास्तन्वन्ति ततो नियन्तृविरहात्पुम्भिः सहैकासिकां

शीलं नेन विलीयते बत कुतः शाले विर्लीने त्रपा ॥ २२९ ॥

इति । सखे न वक्तुं युक्तमेवंप्रेमशालिर्नाप्स्मद्विधानाम् । प्रपापालि
किं ब्रवीषि । वदतु नाम को दोषः । परिहासशीलोऽयं विलासी । अ-
तिथिरसिक कथय किं वाञ्छसि मत्त आतिथ्यमिति । सदर्पम् ।

प्रत्यग्रक्षतवेगकम्पितदलं नय्येन्दुरेखाञ्चित-

व्यावल्यात्पट्टचक्रवाकयुगलं कञ्जोत्थञ्जञ्जानिलम् ।

शङ्खोदीर्णकपोतपोतविस्तृतं रक्ताजदिन्दीवरं

कालं विक्रममाणकाञ्चनलतं वाञ्छाम्यहं वीक्षितुम् ॥ २३० ॥

किं ब्रवीषि । तर्हि कदा भवेत्ते पुनरागम इति । यदा भवती समाज्ञाप-
यति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे किमियमदत्तोत्तरीवोर्ध्वप्रसृता-
ङ्गुलीकं तिर्यक्करं कुचद्वयान्तराले विन्यस्य जोषमास्ते कोकस्तनीति ।
सखे तेनैव कोकभिधुनविश्लेषकालमेव सङ्केतसमयमावेदयति प्रगल्भयमि-
ति जानीहि । एहि पुनः सायमागच्छावः । कतिपयदानि गत्वा वामतोऽव-
लोक्य । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे केयम् । एतस्याः

वक्त्रे केवलपाण्डिमा विजयते नो चित्रकं दृश्यते

वामःकेशभराङ्गकेषु बहुधा मालिन्यमालक्ष्यते ।

वक्तुं प्रोपितवृद्धभेति तदिय युक्तं न पद्मानना

बीजैः क्रीडति सप्रमोदनधुना यत्कृष्णवृन्तोद्भवैः ॥ २३१ ॥

इति । सखे सुधाकरकलत्रमियमनङ्गरसतरङ्गिणी । सखीभिः सह खेल-
ति कालमतिवाहयितुं रजस्वला । किं ब्रवीषि । किमियं रजस्वला ।
तर्हि युज्यतेऽस्याः केशान्तरमालिन्यमाननपाण्डिमा चेति । भवतु सखे ए-
हि क्षणमेकं स्वच्छन्दमनया संलापः । साश्चर्यं किं ब्रवीषि । अये कथमे-
वमुच्यते स्वप्नदुर्लभः खलु विटानां परवधूतीभिः स्वच्छन्दसंलाप इति । सखे
पतिभयमूलः मुदशां विलासिलोकैरसंलापः ।

अनया पटुघटकुचया घटयति कमनान्स्वयं नाथः ॥ २३२ ॥

अतोऽनया युज्यते नः स्वच्छन्दं संलापः । किं ब्रवीषि । अहो न हि
पुरुषाः पुरुषान्तरनिरीक्षणमपि क्षमन्ते स्वकलत्रस्य । कथमयं स्वत एव
कुपूयपन्थानमवतारयति स्वकलत्रमिति । सखे पतिः क्लीब एतस्याः किं कु-
र्यात् । किं ब्रवीषि । किमस्याः पतिः क्लीब इति। कुतोऽत्र सन्देहः । सश्लाघं
किं ब्रवीषि ।

सेवां दासजनोचितां विननुते पश्येत्प्रसन्नेति मां

सप्रेमास्तु सदा मयीऽयमिति च स्वं कामनान्नेप्यति ।

कौलीनान्न भयं तथाविधपथे पत्युर्मते वर्तना-

द्धन्यं क्लीबकुटुम्बिनीजनमहं मन्ये धिगन्याः स्त्रियः ॥ २३३ ॥

सखे केचनवर्षवरा अपि गृहचहिर्द्वारदेहलीदर्शनमपि न सहन्ते स्वकलत्र-
स्येति । काराभ्यां कर्णो पिपाय । शान्तं पापं शान्तं पापम् ।

नामापि तेषां न ग्राह्यं विरम त्वं ततः सखे ।

निब्रजन्ति स्वयं षण्ढा ये पापास्तरुणीजनम् ॥ २३४ ॥

किं ब्रवीषि । सखे किमेतत्

स्थगयति निटिलार्थं पाणिना पद्मभासा

भ्रुवमपि करशाग्वापल्लवेनाथ वामां ।

वदनमपि पिबते गाढमोष्ठाधरेण

स्फुटपदनमनालं चापि चेलन वाला ॥ २३५ ॥

किं च

यत्नोदञ्चितदोर्लता निजसखी तिष्ठत्यमुष्याः पुरो
बाल्यं परिमातुमुत्क्षिपति यद्वल्गत्कुचक्रोडनम् ।

ऊर्ध्वाधः प्रसरद्गुन्नतनतं वक्तुं तदालोकने

भात्यस्या नमदुन्नमज्जलनवदृङ्गाभिपातोद्गनैः ॥ २३६ ॥

इति । सखे सर्वोऽयमस्यां क्रीडायामवान्तरनियमनिर्वन्धः । तस्याः समी
पमुपहत्य । अयि वामनयने

नटक्चघनस्तनं जघनभूललत्सप्तकी

विलोलमणिकिङ्किणीगणाविमुक्तमौनव्रतम् ।

वलग्नवलनोच्चलद्विमलदारहारं हर-

त्यदो रतविशेषवत्सुतनु खेलनं नो मनः ॥ २३७ ॥

सोपालम्भं किं ब्रवीषि । सत्यमेव कुतोऽहरन्मामकं सुरतं खेलनं वा मनस्ते
बहुरसिकवल्लभस्येति । सुतनु कथमजनि मदुक्ते ते विपरीतरतस्फूर्तिः ।
मन्दारशेखर समन्दस्मितं किं ब्रवीषि । सखे युक्तैव खलु कामिनीनां का-
भनालोके रतस्फूर्तिरिति । अनङ्गरसतरङ्गिणि किं ब्रवीषि । अद्यायं मे
शोभनोदयो दिवसः यत्र स्मृताहमादृशी कन्दर्पाविलासेनेति । सुतनु कि-
मेवं मामुपालभसे । त्वदभिज्ञाधारणेनैव जीवत्यसौ कन्दर्पाविलासः । पश्य
पश्य । इति संभ्रममुगं निर्गम्य सविषादम् । हन्त हन्त समापतितः प्रमादः

अभिज्ञानं यत्ते हरिणमदपत्राङ्गरमयं

स्थितं वक्षंजातव्यतिकरवित्तीर्णं हृदि मम ।

तदेतावद्गुप्तं सपदि तव सांनिध्यजनित-

प्रभूतस्वेदाम्भःममुदयपरिक्षालनहतम् ॥ २३८ ॥

परं त्वस्ति किञ्चिदान्तरमभिज्ञानमनुस्मरतु भवती । यदावयोः प्रथमरता-
वनिवृत्तरतेच्छया भवत्या प्रभातसमये.

म्लानं सुन्दरि कर्णिकाकुवलयं कम्पेन मंपातिवं

कुजकुक्कुटकण्ठकन्दलरवः काञ्चीरवैर्निन्हृतः ।

आयाते हतनूतनाम्बुजमिलद्रन्ध्रेऽथ मन्दानिलं

यद्यद्रोपभयोचितं त्यमकरोस्तत्केन विस्मार्यते ॥ २३९ ॥

किं ब्रवीषि । अयि विद्यामित्र सकललोकानिलद्विनी ते प्रमुपितप्रणया-
भिनयपरिस्फूर्तिः । न चेदेवं कथमेवमुपेक्षिता त्वयाहं निरकालमिति ।

भयणयमुपमय । सुदति यद्यहमन्यथा ब्रवीमि तर्हि शपेऽयं त्वदीयलो-
मलताभुजङ्गिकावमर्शेन । सस्मितं करपृष्ठलुतगगननोदना किं ब्रवीषि ।
अपसर परतो मा स्पृश मां पुष्पिणीमिति । सेतुकण्ठम् । सुन्दरि यदि त-
वास्पृश्यत्वे पुष्पमंबोपाधिस्तर्हि वद त्वां पृच्छामि

अम्भोजानि पदं शयश्च वदनं नीलोत्पले लोचने

नासा भामुरहेमपुष्पकलिका दन्ताम्बरं ते जपा ।

दन्तालिनवकुन्दकोरकततिर्हासः स्फुरत्कैरवं

नित्यं पुष्पमयाखिलाङ्गि भवती स्पृश्या कदा स्यान्मम ॥ २४० ॥

सस्मितम् । कपोलमंशुकाञ्चलेन संछाद्य किं ब्रवीषि ! न बहिरङ्गपुष्पं दो-
षायेति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

तावत्कुलस्त्रीमर्यादा यावल्लज्जावगुण्ठनम् ।

ल्लते तस्मिन्कुलस्त्रीभ्यां वरं वेश्याङ्गनाजनः ॥ २४१ ॥

इति । सुन्दरि सक्रोधवैलक्ष्यं किं ब्रवीषि । अयि सरसद्वय सत्यमाह
ते मित्रम् ।

धनाशा कैतवस्नेहो वितर्धश्चित्ततोषणम् ।

एकमप्यस्ति नास्मासु कथं वेश्याधिका वयम् ॥ २४२ ॥

अलमधुनाकदर्यजल्पनसंलापेन गच्छामीति । विलोक्य सविषादम् । हन्त
हन्त गतैव सखे हरिणाक्षी । त्वयैवं प्रणयिनि जने वैरस्यमापादयन्
कृतः म्लु कलशकरीरे जम्बीररससेकः । भवतु पश्चादहमेवागत्य को-
पमस्याः परिहरिष्यामि । एहि गच्छावः । अप्रतो गत्वा विलोक्य ।

पाटीरगौरातिमनोज्ञशायी

चेटीकरग्राहितचारुवीटी ।

धाटीजिताम्भोरुहजातघोटी

का टीकते तूर्णमितो बधूटी ॥ २४३ ॥

निपुणं निरूप्य । इयं खलु सुधालहर्याः कनीयसी चमत्कारवैखरी । याव-
दनामालापयामि । प्रिये चमत्कारवैखरी क्व गच्छसीदानीमेतावता त्व-
रितगमनेन । किं ब्रवीषि । संप्रति संप्रवर्तमाने वसन्तोत्सवे मत्स्यङ्क-
मभिपूजयितुं गता मे भगिन्यादयो विलासिन्यः कुमुमाकरविश्राममाराम-
म् । अतोऽहमपि तत्रैव गच्छामीति । सुन्दरि क्षणं विलम्ब्यतां सहैव

गच्छामः । किं ब्रवीषि । अयि रसिक कृतमत्र मे गतिप्रतिरोधेन नखं पचति मितंपचो मे वसन्तादिवस इति । सुन्दरि न सांप्रतं ते प्रियैकपक्षपातिन्याः प्रियाविशेषे वसन्तवासरे विद्वेषः ।

श्रोणीसंगतमम्बरं न सहते न त्वज्जनानां तनोः

संपर्कं क्षमते ददाति न मनाइनिद्रातुमेकं क्षणम् ।

कस्तूरीकलितानुबोधमुरसो दूरीकरोत्यङ्गने

चित्तेऽपि तथा वसन्तसमयः को नाम भेदस्तयोः ॥ २४४ ॥

भवतु गच्छ तावदावामपि तत्रैवागच्छावः । कतिपयपदानि गत्वा निरूप्य । सखे पुरः पश्य मलयानिलचलितललितलवङ्गलताविततकुसुमरसासारसंपातमसृणतर-
तुपारकिरणशिलातलसंचरणसमयनिःसरच्चरणपरिपतन्निताम्बिनीसमुद्धरण-
सरभसप्रसारितकरतरुणाविलासिनखमुखविरचितपयोधरभरपरिसरव्रणवे-
दनाकृतसीत्कृतिव्यतिकरितरणितमणिकङ्कणविराजमानहस्तविहतविकल-
मालतीलतान्तसमुत्पतद्विहस्तमत्तमधुकरनिकरसंपाताशिथिलितरसालमञ्ज-
रीपुञ्जविकीर्णपरागपूरदूषिताविलोचनव्याकुलकोकिलकुलकलकलमुखरिता-
न्तरालसीमान्तमेनमारामम् । सखे किं ब्रवीषि ।

तीव्रपतन्नखविकलितगणिकालिकुचाभिरामपत्रश्रीः ।

त्वमिव विभाति पुरस्तादारामः सोऽयमत्र विहरावः ॥ २४५ ॥

नाट्येन वनं प्राविश्य परितोऽवलोक्य । अये सपदि खलु सफलं मे चक्षुरेतद्दर्शनेन ।

अन्योन्यस्तनताडिताः स्तनतटप्रभ्रष्टमुक्तासरा

गाढाश्लिष्टपरस्परोरुयुगला लोलहुकूलाञ्चलाः ।

वल्गुद्वेणिलताः कलं प्रतिकलं सिञ्जन्तुलाकोटयो

विन्दन्त्यत्र सरोजपत्रनयना हिन्दोललीलासुखम् ॥ २४६ ॥

अन्यतो गत्वा विलोक्य । इतः पश्य सखे कृतभितारालोकनेन ।

दीर्घोदञ्चितमध्यलुप्तवलयः संदृश्यनाभीगुहाः

पादाग्रस्थितिवेपमानचरणा वल्गुद्रुश्रोणयः ।

शश्वद्वृन्तनिकृन्तनावधिरणद्रत्नोल्लसत्कङ्कणाः

प्रोद्यद्भक्तकुचा जयन्ति मुदृशां पुष्पावचायाकियाः ॥ २४७ ॥

परिश्रुत्यावलोक्य सदर्पम् । अये साप्यत्रैव कुसुमान्यवाचिनोति पत्ररथपत्रपु-
त्रकलत्राविभ्रमा विभ्रमतरङ्गिणी । यावदेनामुपसर्पामि । उपपत्य । मुग्धे

कृतं ते कुसुमावचयसाहसेन । यदि हितं मे न शृणोषि वचनं तदा
 फूलेन्दोवरपद्मरक्तकधिया नेत्रास्यदन्ताम्बरे
 लोलम्बान्यततो निवारयतु ते नासालसच्चम्पकम् ।
 अन्त्ये संप्रति संनिपत्य दशतो विम्बप्रवालभ्रमा-
 न्मुग्धे कीर्गपिकान्निवार्य भवतीं प्रातुं पटुः को भवेत् ॥ २४८ ॥
 अनादरमिव किं ब्रवीषि ।

क्षणविरचितहर्षे केवलं वाग्बिलासैः

कलयति मुखरागं चैकतः पक्षपातम् ।

दशति रदनवासो मामकं त्वादृशे वा

शठ क इव विशेषः कोकिले वा शुक्रे वा ॥ २४९ ॥

इति । आत्मगतम् । अये मामियामन्यसंगादात्मनि शिथिलरागानुबन्धं
 मन्वाना साकूतवचोभिरधिसिपति पक्षमलाक्षी । तदेनामन्यतो नयामि ।
 प्रकाशम् । अयि विलासिनि विकचाः कान्ताः सुमनसः कराङ्कगता विहाय
 किमन्वेष्टुमिच्छसि कोरकप्रकरम् । साकूतस्मितं किं ब्रवीषि । तादृश्य-
 स्तास्तुभ्यमेव रोचन्ते नास्मभ्यमिति । अलमबले परिहासेन । अहमपि
 ह्यो देवातार्हणार्थमवाचिनोमि कुसुमविसरम् । विभ्रमतराङ्गिणि किं ब्रवी-
 षि । अये कुसुममदेवताहं वदन्ति पर्युषितम् । अतः सद्यस्तनमेनं गृ-
 हीत्वा किं न पुजयसि कामं त्वं देवमिति । सदर्शस्मितम् । प्रिये त्वदा-
 ज्ञप्तं मे नातिलङ्घनीयम् । अतस्तथैव करिष्यामि । कुयं तस्याः करेण नि-
 पात्य सशिरःकम्पम्

कलशकन्दुकचक्रचया मया

परिचिता मदिरासि सहस्रशः ।

ममृणवर्तुलकर्कशतेदृशी

वत न तेषु न तेषु न तेष्वपि ॥ २५० ॥

अयि मुधु मधूभङ्गं किं ब्रवीषि । गच्छ गच्छ शठ । अमुना ते कृतमस-
 मञ्जसचेष्टितेनेति । अयि भामिनि स्वयमेव स्तनग्रहणेन सद्यः कामदे-
 वार्चनं समादिश्य किमेवं मुधा कुप्यासि । भवतु तर्हि प्रशान्तकोपां भ-
 वतीं सायमनुसरिष्यामि । पदान्तरं गत्वा पुनः पार्श्वयोश्चावलोक्य ससंभ्रमम् ।
 सखे पश्य दक्षिणतः

कान्तागण्डूषभीत्या कृतकृतकमरोलङ्घनस्तत्र काञ्चि-

द्भ्रष्टं स्वीयोत्तरीयं त्वरितमनुपतन्धावमानो गृहीत्वा ।

अन्या रुद्धोत्तरा तां किमपि च सरलां वञ्चयित्वा समञ्च-

न्नाकृष्टोऽयं पराभिर्विहरनि तरुणीमण्डले कौऽपि धन्यः ॥ २५१ ॥

निपुणं निरूप्य सहर्षम् । अये सोऽयं प्रियमित्रं नौ मदनमङ्गलः । न चे-
त्कः पुनरीदृशभाग्यपात्रमन्यो विलासो । एहि तावदमेन सह स्वैरमा-
रामे विहरावः । उपसृत्य । सखे मदनमङ्गल किमावामपि न पश्यसि
नेदीयांसी प्रेयसीगणविलासरसमग्रः । विलोक्य सहर्षं किं ब्रवीषि ।
कथं प्रियमित्रे मे कन्दर्पविलासमन्दारशेखरौ । अये वयमनल्पकालसम-
वेताः क्षणमात्रमत्र नलिनीपत्रास्तरे शारदतरुमिकरमारात्सहासिकासुख-
मनुभविष्याम इति । सखे तदिदमावयोरप्यभिलषितम् । तं हस्ते गृह्णात्वा ।
सखे एतुपविशावः । यथोक्तं कृत्वा । मदनमङ्गल निपुणं मां निरूप्य
किं ब्रवीषि ।

अविश्रान्तः श्वासो वदनमतिशुष्कं तव सखे

भृशालस्या दृष्टिर्विषयमनुबद्धा न चलति ।

समस्तं स्वास्तां तत्प्रभवति हि हेत्वन्तरवशा-

त्कपोले धावत्यं कथयति रहस्यं किमपि मे ॥ २५२ ॥

तत्कथय कया पुनरिदं षट्मवतारितो मे वयस्य इति । साध्यम् । अये
प्रयत्ननिगूहितोऽपि कथमनेन विज्ञातो मे विप्रलम्भविकारः । मन्दारशे-
खर किं ब्रवीषि । सखे कथं तर्हि

अनुक्तमप्युहति पण्डितो जनः ॥

इति वचनमयथातथमिति । सविषादर्वलक्ष्यम् । सखे मदनमङ्गल किमिह कृ-
तेन वारुतेन दूर्लभजनानुरागप्रस्तावेन । तथापि प्रष्टरि सृष्टदि भवादृशे
न सांप्रतमुपेक्षेति कथयामि श्रूयताम् । पुरैकदा शृङ्गारचपकमुख्यैः स-
खिभिः शुकसितपञ्चदश्यां न्यग्रोधयात्राविलोकनकुतूहलेन पुरपरिसर-
सरस्तीरमुपागमम् । यस्य च नातिदूरे न्यग्रोधमूलमुवि समाचिता पुरन्ध्री-
भिर्भगवती सावित्री । ततः

तत्रागताः समदसिन्धुरमन्दयाना

नानाविधाम्बरविमूषणभूषिताङ्गयः ।

विद्युच्छता इव तपान्तथनापविद्धाः

पूजोपहारपरिसंभृतपात्रहस्ताः ॥ २९३ ॥

सखे किं कथयामि । तदानीं

पूजापरिक्रमनमस्कृतिदानमुख्य-

तत्तत्क्रियोचिततथाविधविभ्रमैस्तैः ।

ताभिर्निरस्तविषयान्तरचित्तवृत्ति-

गाढं प्रमोदजलयौ विनिमज्जितोऽस्मि ॥ २९४ ॥

अथ विविधपूजासम्मारभरितकनकभाजनकराभिः कतिपयमुवेपयोषाभिः
परिवारिता कापि नितम्बिनी

अन्तर्दृश्यार्धहारं तनुरासिचयं वामवक्षोजकुम्भा-

दासज्यासे तदन्यं शशिधवललसत्कञ्चुकावद्धमुग्रम् ।

वक्षोजं दर्शयन्ती प्रपदधृतचलच्चेलविन्यस्तदृष्टिः

श्रोणीभारालसापि त्वरितमुपगता स्वर्णभृङ्गारहस्ता ॥ २९५ ॥

सखे कथं तां वर्णयामि न खलु मुखे मे जिह्वामहस्त्रम् । पश्यसि चेज्जना-
नासि स्वयमेव तद्रूपमासेचनकम् । किं तु तदानीं

अम्भोजासननिर्मितां क्षणचलां न्यक्त्य विद्युच्छतां

पञ्चास्त्रेण विनिर्मिता भुवि किम् स्थानुस्तडित्काप्यसौ ।

नेत्राग्निग्लपनासहिष्णुरथ वा चान्द्रीकला धूर्जटेः

संप्राप्ता किमिहेत्यतर्कि हृदि तामध्यक्षयद्विर्जनैः ॥ २९६ ॥

अथ सा सुन्दरी मन्दं मन्दं न्यग्रोधमूलतलमृपेत्य परिजनवितीर्णकन-
कमयकमर्नायविष्टरसीम्नि चरणतलसमाश्लिष्टधरणीमण्डलैवोपविश्य द-
क्षिणजानुदेशसमावेशितबाहुमूला सव्यकरसरोजममालम्बितवामचरणाग्र-
सीमा पार्श्वस्थितसैरन्ध्रिकाजनसमर्पितपूजोपकरणग्रहणसमयसिञ्जानम-
ञ्जुमाणिकङ्कणाऽऽचार्यमुखामिति कर्तव्यतोपदेशोऽपि गन्धादिभाजनानि च
गन्धाद्युपादानेषु देवताधिष्ठानमुचितोपचारकल्पनायां कुचान्तरालसीमान-
मवान्तरपूजाविरागेषु सलिलमनुक्षणमोक्षमाणा तत्राभिमतदेवतामभिपूजय-
न्तीतत्क्षणमपजहार मनो मदीयमयस्कान्त इव कालायसक्षोदम् । ततः

मदालसपदार्पणे लुठदुदारतारावलि

प्रमृष्टबलिषोदरस्थलविकीर्णरोमावलि ।

परिक्रमशतं ततः प्रविरचय्य नत्वा महुः

स्वगेहगमनोद्यता वत बभूव सा सुन्दरी ॥२९७॥

तदानीं तामभिमुखीकर्तुकामेन मयाकाण्ड एवोच्चैराब्धानशब्दो वि-
सृष्टः कमपि विदूरवर्तिनं परिचितपूर्वं प्रति पृथग्जनम् । अथ तमाकर्ण्य
ससंभ्रमविभ्रमं मनागिव विवर्त्य वक्ष्णाम्नुजं

जीवंजीवसहोदरे दरदलत्पायोजगर्वापहे

नीलेन्दीवरसुन्दरे निजकलाखञ्जीभवत्खञ्जने ।

प्रोष्ठोसौष्टवभाजने शशिमुखी विस्फार्य सा लोचने

दृष्टिं मन्मथरिष्टिभासहज्वरीं स्तोकं मयि व्याकिरत् ॥ २९८ ॥

आलोडितेव सा रक्तचित्ते रागिणि मामके ।

एकीभूता पृथग्जाता सखे नाद्यापि सुन्दरी ॥ २९९ ॥

ततः सा

अनुरागमयीं विसृज्य मूर्तिं

मम चित्ते गतिनुत्तराजहंसी ।

चलिता ललितं विलोक्य पश्चा-

त्सहसा विस्मृतदर्शनच्छलेन ॥ २९० ॥

किं ब्रवीषि । सखे कथमिवाजनि त्वयि तावतैवानुरागप्रत्ययस्तन्वङ्ग्या
इति । सखे अस्ति किञ्चिदनुरागप्रत्ययनिमित्तं मत्तकाशिन्याः । किं ब्र-
वीषि कथय सखे श्रोतुमुत्सहते मे मानसमिति । गृणु कथयामि ।

संलापाय सखीजने परिजने चित्तानुवृत्त्यादरा-

ल्लोकेऽन्यत्र मनोज्ञविभ्रमवशादास्यं निजं पश्यति ।

द्वित्रास्तत्र तया प्रतारितजनालोकं मयि प्रेरिताः

स्निग्धापाङ्गदृशस्ततो मनसि तां मन्येऽनुरक्तामहम् ॥ २९१ ॥

किं ब्रवीषि । तर्हि स्थान एवानुरागप्रत्ययस्तन्वङ्ग्याः । भवतु ततस्त-
त इति । ततस्तामहं गृहबहिर्द्वारदेहलीपर्यन्तमारादनुवर्तमानो निजचित्त-
वृत्तिमस्याः परिजनोक्त्य मत्तकाशिन्याः गात्रमात्रसहायः कथमपि त-
तो निवृत्तोऽस्मि । तदाप्रभृति निजमनोरथघटनापटीयांसमाप्ततमं जन-
मनोपयन्नप्यलब्धमनोरथोऽहं निरन्तरमनुभवाम्येतादृशीं समवस्थाम् ।
परिवृत्त्यावलोक्य । अये कथमत्रैव वर्तते कमनज्योत्स्ना । यावदेनामालाप-
यामि । अयि कमनज्योत्स्ने कदात्रागतासि त्रिभिरप्यस्माभिरनालक्षिता ।

अनाकर्णितकेन किं ब्रवीषि । विजयतामनुक्रोशलेशविधुरः कन्दर्पविलासः ।

उपेक्षारसनापीतरक्तकान्तासुमारुते ।

भुजङ्गशब्दो रसिक नूनमेवार्थवांस्त्वयि ॥ २६२ ॥

इति । सहर्षोत्सुक्यम् । अयि कमनज्योत्स्ने मधुपालम्भगर्भोऽपि तावकवचनसन्दर्भोऽयमनुरक्तकान्तागमपिशुनो मे समास्वाद्यतापदमधिरोहति मत्स्याण्डिकाप्रचुर इव कटुम्भराक्षोदः । तत्कथय का नाम रक्ता मया समुपेक्षिता । सोत्प्राप्तं किं ब्रवीषि । अहो आश्चर्यमेतत् द्वित्रास्तत्र यया प्रतारितजनलोकं त्वयि प्रेरिताः स्निग्धापाङ्गदृशः कथं शशिमुखी सैतावता विस्मृतेति । सहर्षमात्मगतम् । अयि कियान्मायि विधेः पक्षपातः । यः पुनरेवमेतस्या मृत्वेन सपदि पीयूषमयान्यक्षराणि श्रावयति । अथवा किमियं मां मिथ्याप्रत्याशादर्शनेन प्रतारयति । न जानेहं परिहासशीला । भवतु तावदेवं ब्रवीमि । प्रकाशम् । अयि कमनज्योत्स्ने किं फलं तवामुना परिहासेन । किं ब्रवीषि । निसर्ग एवायं धूर्तानां ये पुनरनीहितं परिहासपदेन परिहरन्तीति । मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । सुतनु मेवं वादीः । वाञ्छितमेवात्मनः परिहासशङ्कोत्थापनेन दृढयति मे वयस्य इति । मन्दारशेखर सहर्षोत्सुक्यं किं ब्रवीषि । अयि कमनज्योत्स्ने सत्यमेव सख्युर्मै समुपेक्षा तां बाधत इति । कमनज्योत्स्ने सोपालम्भं किं ब्रवीषि । अयि कठिणहृदय कन्दर्पविलास मित्रमसीत्येवं ब्रवीमि किमुच्यते बाधत इति । शृणु तावदवहितः ।

अस्योपेक्षाकपटसविपक्रूरनाराचदीर्घे

तस्याश्रिते युगपदिषवा मान्मथाः संपतन्तः ।

रुन्तान्ति द्राक्तदपि लवशो मूर्तमप्यन्यथा चे-

त्किं पुष्पाणां भवति पटिभा पाटने वा तृणानाम् ॥ २६३ ॥

अये किं कथयामि मदनदवानलप्लुष्टशरीरयष्टेस्तस्यास्तां समवस्थां । कुशला खलु समिन्तिनी ।

पीनोत्तुङ्गस्तनकलशयोस्तारहारं न धत्ते

हस्तेनापि स्पृशति सहसा नैव कर्पूरवीटीम् ।

मञ्चे नापि श्रयानि शयितुं हंमत्लास्तराढ्यां

तादृक्तन्वी गुरुजनभयाद्रोप्लुकामा स्वतापम् ॥ २६४ ॥

किं च

गण्डे पाण्डौ कलयति पुनश्चान्दनान्पत्रभङ्गा-

न्निद्रालाभे स्वयमरुणदृक्प्रच्छति त्वान्निदानम् ।

प्रत्यासन्ने मधुरलपिते गृह्यके कीरशावे

कण्ठे धत्ते कमलनयना चारुवैदूर्यहारम् ॥ २६५ ॥

इति । कमनज्योत्स्ने कथमिदमवगतं भवत्या । किं ब्रवीषि । शृणु कथ-
यामि । सा किल कलहंसगमना कुलदैवतयात्रार्थमास्तनंधयस्थविरं प्र-
स्थितेषु स्वजनेषु स्वयमनिवार्यतरमदनवेदना शिरोवेदनाव्याजेन सद्नाव-
स्थितिमनुननाथ स्वनाथमिति । सत्यमसुखिताय मनसे न रोचत एवोत्सवार-
म्भः । कथ्यतामथ तत्पातिना किमादिष्टम् । किं ब्रवीषि । तेन तथेति कतिप-
यभुनिप्याजनं तद्रोपने समादिश्य तथैव प्रस्थितमिति । अल्हर्जुरयं वै-
धेयः । भवतु ततस्तथा किं व्यवसितम् । किं ब्रवीषि । ततः सा दुर्निवा-
रतरमदनशरसंपातवेदनामसहमाना तत्र तत्र चिरकर्तव्ये कर्मणि परिजनमशे-
षं नियोज्य सदनोद्यानमात्मनस्तापापनोदहेतोः प्राविशत् । तदानीमहम-
पि विदितवृत्तान्ता तत्वारामे प्रविश्य तस्याश्चरित्रमवगन्तुकामा केसरतरु-
तिरोहितशरीरा न्यवसमिति । किं ते सा परिचितपूर्वा पर्वेन्दुमुखा ।
किं ब्रवीषि । अयि किमुच्यते मदीयहृदयाददवीयसी सुदती सामे वयस्येति ।
भवतु ततस्ततः । किं ब्रवीषि । ततः सा शातोदरी

पञ्चत्वं यान्तु बाणाः समयपरिणतस्ते विदिर्णोऽस्तु चापः

क्रूरक्रूराहिवक्त्रं विशतु तव रथो मा भव त्वं शरीरी ।

अथ वा

किं ते शापेन मादृग्यवतिवधमहापातकिन्मीनकेतो

शप्यः पाथोजयोनिः स खलु रचितवान्पापिनो दीर्घमायुः ॥ २६६ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे क्रुद्धापि सा न हि निसर्गादधिकं शशाप
सरलहृदयेति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । इति कृतमदनोपालम्भा स्वह-
स्तनलिनोपचितनलिनीपत्रास्तरे सन्तापनिवारणाय कलेवरमपातयत् । ते-
न पुनरुक्तमन्तापा पुनरेवमूचे हरिणाक्षी

नलिनच्छद तापहं भवन्तं

वदता हन्त जनेन वञ्चिताहम् ।

अभजं कुरुषे त्वमङ्गदाहं
सविमंशम् ।

न दहर्हन्त कथं कृपीटयोने ॥ २६७ ॥

इति सा विलप्य नयनसलिलेन सह नलिनशयनमप्युत्सृज्य स्वप्राणप्रहा-
णाय मतिं व्यतनोदिति । सविषादोच्छ्वासम् । धिगिमं मां नृशंसम् ।

क्रूरं प्रशंसति विषं सकलोऽपि लोक-

स्तच्चर्वितं हरति जीवितमन्यथा नो ।

क्रूरस्ततोऽपि नितरामहमेव यस्मा-

त्प्राणान्हरामि तव सुन्दरि दृष्टमात्रः ॥ २६८ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । कमनज्योत्स्ने ततः परं किं संवृत्तमिति । मदैन्यम् ।
आयि कठिणहृदय मा पृच्छैनामनन्तरवृत्तान्तमहं श्रोतुं विभेमि । कम-
नज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । अये किं कथयाम्यसुत्यागसाहसिक्यं तत्तस्यास्त
न्वङ्ग्याः ।

चलति ललितवाने पद्मसम्पर्कशति

सिचयमथ निरस्य.....

सजति मधुरनादं कोकिले बालचूते

त्वरितमनुससार श्रोत्रमग्रेऽर्पयन्ती ॥ २६९ ॥

इति । सवाष्पगद्गदम् । हा हन्त प्रियतमे दारुणोऽयमहमेव निमित्तं ते
जिवितात्यये । न चेदेवम्

सितांशुः शितांशुर्मलयपवनोऽतीवशिशिरः

स्मरो रत्या युक्तो मधुरधिगतोदारमुमनाः ।

कुतस्ते बाधेरन्तहजसरलास्त्वां प्रियतमे

हराम्येष प्राणान्सहजकुटिलोऽहं हृदि वसन् ॥ २७० ॥

कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । अलं ते परिदेवनकार्पण्येन । तदनन्तरवृत्तान्त-
माकर्ण्यताम् । ततोऽहमसाम्प्रतं विलम्ब इति निश्चित्य ससंभ्रममुपसृत्य-
करे तां गृहीत्वा लम्बले तवैवाविधसाहसांधुविलङ्घनेनेत्यवोचम् । तत्क्षणमे-
व सा मामुद्दीक्ष्य विलक्षमुखी चकिता लाजिता च बभूव । तदानीं भये-
त्थमुदीरितं

अयि प्रियसखि । दारा गुरोः किमभजत्शशिर्न न तारा
 स्वाराज्यधुर्यमपि गौतमधर्मपत्नी ।
 सृष्टा त्वयाद्य पदवी किमियं नवीना
 पूर्वाचितां सरणिमेत्य विलज्जसे किम् ॥ २७१ ॥
 तत्कथय यदि मयि ते विलम्बः को नाम मनसस्ते पश्यतोहरो विलासी
 यदर्थं भवत्यामीदृशदशा स्वकीयं प्रथयति स्वामित्वमव्याहतामिति ।
 तदानीं प्रसादसुमुखी मामालोक्य स्तोत्रं विहस्य
 वेत्ति स्मरत्परमिदं सखि मे रहस्यं
 चित्रं न तद्वसति चेतासि सन्ततं यत् ।
 त्वं वेत्ति चित्तगतमेतदतीवचित्रं

अथ वा

धीशालिनामविषयोऽस्ति धियो न किञ्चित् ॥ २७२ ॥
 सखि तथापि लज्जेऽहमीदृशचरित्रमात्मनो भवत्यामपि निवेदयितुमित्यु-
 क्त्वा विरराम । अथ मया शपथसहस्रैर्निबध्यमानया तयेत्यमुदीरितम् अयि
 किं कथयामि मन्दभाग्याहम् । अतीतायां शुक्रसितपञ्चदश्यां न्यग्रोध-
 मूलभुवि भगवतीं सावित्रीमभ्यर्च्य विनिवृत्तायां मयि तदानीं कोऽपि वि-
 लासी मामभिमुखीकर्तुकाम एव निष्कारणमेकमाजुहावोच्चैस्तरां प्राकृतज-
 नमिति । मन्दारशेखर सश्लाघं किं ब्रवीषि । अये कुशलासि कलहंसली-
 ले सम्यग्ज्ञातमाकूतं त्वया मे वयस्यस्येति । कमनज्योत्स्ने ततः सा
 किमाह । किं ब्रवीषि । एवमाह

द्राक्षामरन्दमास्तिकपीयूषैरप्यलब्धमाधुर्यः ।

तस्य स कोऽपि निनादस्तदभिमुखं मन्मुखं चक्रे ॥ २७३ ॥

अथ मया सोऽयं विलासी

कौमुभोष्णोपलोलद्विकचविचकिलापीडसंताडितांसो

वीटीरक्ताधरोष्ठो घुसृणरसलसच्चित्रकोदारभालः ।

स्तोत्रं जल्पन्वयस्यै किमपि परिहसन्नन्तरा मां प्रपश्य-

न्दृष्टो हस्तेन पुष्पस्त्रजमुपरि परिप्रक्षिपन्नाददानः ॥ २७४ ॥

तदानीं

निशानानुद्गीक्ष्य प्रमवशरचाणान्निपततः

प्रपेदे त्रातारं तमतिभयलोलं मम मनः ।

तदद्याप्यङ्केषु भ्रमदपि तदीयेषु बहुधा

न विश्रान्तिं क्वापि ब्रजति न परावर्तत इतः ॥ २७५ ॥

इति । सहर्षादङ्कारम् ।

पञ्चापि मुञ्च मयि पञ्चशराशु बाणा-

न्पञ्चत्वमेतु वपुरद्य निसर्गलोलम् ।

एतावताद्य न विभेमि यतः प्रियाया-

श्चित्ते वसन्नमृत एव मृतोऽपि धन्यः ॥ २७६ ॥

भवतु ततस्ततः । किं ब्रवीषि । इत्युदीर्य सा क्षणमात्रं निश्चयस्य पुनरेवं व्या-
जहार । साखि किं कथयामि तस्य विलासिनः प्रथमावलोकनात्प्रभृतिक्लृप्त-
रस्मरशरसंतापितहृदयाया मे दुःस्थताम् ।

निगूढः संतापः कलयति हृदुन्मूलनहतं

प्रवाहः संरुद्धस्तटमिव मिलद्भूरिसिकतम् ।

सविस्त्रम्भेऽपीदं गदितुमथ शङ्के सखिजने

कुलस्त्रीणां छाया यदपि भयहेतुः स्वपुषः ॥ २७७ ॥

हा हन्त कठिनतटदयः खलु पुरुषलोकः ।

अन्यथा

मामेवं किमुपेक्षते स रसिकः —————

अथ वा

————— नो वेत्ति किं मे दशां

सनिश्चासम् । यद्येवं कः पुनरितो वदेत्तस्य मे दुरवस्थाम् । सविमर्शम् ।

तत्र ज्ञातदशेन किं नु वसता चित्तेन नावेदितम् ।

सविवादम् । अये विरलाः खलु परव्यसनेन व्यसनिनः । अतो मनः कुतः क-
थयेत् । पुनः सविमर्शम् ।

चित्तं वा न वदेत्कथं —————

सर्दन्यम् । तेन मे कः संकथः । पुनः सविमर्शम् ।

————— मम पुनस्तन्मेन्तरङ्गं न किं

तथाप्यगद्वदम् । अलमन्येन विचारेण

नूनं पञ्चशरेण तच्छित्तशरैर्हा हान्तरा चूर्णितम् ॥ २७८ ॥

इत्युदीर्य कश्मलमुपागतां तां विविधोपचारैः संधुक्षितचेतनां विधाय सखि
मा विषीद कथय तस्य विलासिनो यत्किञ्चिदभिज्ञानम् । अहमेव तमिह
समानीय त्वया सह संघटयामि । इति भाषमाणायां मयि संप्रदृष्टाशया
सा पुनरेवं व्याजहार अयि किं कथयामि

लावण्यश्रीप्रवेणिर्विलसति किमपि इयागल श्मश्रुरेखा

कर्णाम्बुजं विलोचं कलयति वसति किं च नेत्राञ्चलं च ।

एतावत्तस्य जाने विसृमरविलसत्कान्तिपुरे शररे

द्रष्टुं मे क्वावकाशः सखि कथय तदा भवितिलज्जाहतायाः ॥ २७९ ॥

इतीदमाकर्ण्य सखि किमनेन साधारणेन कथय किञ्चिदसाधारणमित्यवोच-
मिति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । कमनज्योत्स्ने तदेतत्प्रष्टव्यमेव निपुणमपृ-
च्छ इति । कमनज्योत्स्ने ततः सा किमाह । किं ब्रवीषि । अथ सा नभःस्थ-
ले निभृतनिहितवामदृष्टिः क्षणमेकं विचिन्त्य

अङ्गो यथा भगवतः शशलाञ्छनस्य

चिन्हं किमप्युरसि दक्षिणतोऽस्ति तस्य ।

अंसाद्विलासगलिते प्रतनूत्तरीये

दृष्टं मनागपि मया तनुकान्तिमग्नम् ॥ २८० ॥

इति व्याजहार । तेनाहमेवंविधाभिज्ञानोपलक्षितः कन्दर्पविलासादन्यो-
ऽत्र नास्ति विलासीति निश्चित्य तां सखीमकारणकारुणिकया भद्रजटा-
याः करे निक्षिप्य त्वदन्तिकमुपागतास्मि । दैवादिदानीमपकृतपरिश्रमा
प्रियसख्यां प्रणयवन्तं भवन्तमवेदिषं चेति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।
सखे भवान्दिष्ट्या वर्धते । यतस्ते वाञ्छितार्थघटनायां धृतपरिकरा
भगवती भद्रजटा सखी चेयं कमनज्योत्स्नेति । सखे नातिचरतु ते व्य-
वहाराभिधेयः । हस्तादवतीर्य मणिकटकमपंगम् । अयि प्रियाप्रियसखि नि-
सर्गदयार्द्रहृदये किं दातुमिशे तवैवविधोपकारानुरूपमहं पारितोषिकम् ।
तथापि गृहाणेमं मणिवलयममृतांशुरिव सलिलार्घ्यम् । अयि सहर्ष-
प्रश्रयं किं ब्रवीषि । अयि सरसद्वय मन्येऽहमात्मनः प्रियसखीजनम-
नुस्पृशन्तं तावकमनुरागमुपलभ्यमानमेव पूर्णपात्रशतादतिरिक्तम् । अतः
किं मे मणिवलेयम् । तथापि न लङ्घनीयस्तवायं प्रसादः । तावदत्र
सखिसनाथेन भवता मुस्थिनेन भावितव्यं यावदहं ते प्रियान्तिकात्पुन-

रागमिष्यामीति । सवर्षम् । गच्छ गच्छ सन्तु शिवास्ते पन्थानः । अ-
न्याहतं चिकीर्षितम् । त्वमपि तत्रैव गच्छे वयमितः सरस्तीरे माधवी-
मण्डपमनुसरिष्यामः । कतिपयपदानि गत्वा श्रवणममिनीय । कोऽयमितः
स्त्रीजनाक्रन्द इव श्रूयते । अप्रतो गत्वा विलोक्य । यावदभिमुखमापत-
तन्ती कलभापणीमाहूय पृच्छामि । अये कस्यायमाक्रन्दः । किं ब्रवी-
षि । किं कथयामि संताडयति हताशो भार्यामसूयाग्रन्थिस्तस्यायमा-
क्रन्द इति । को हेतुरस्य संताडने तन्वङ्गचाः । अनादरमिव किं ब्रवी-
षि । को वेद तस्य दुराचारस्य चरित्रम् । त्वमेव पृच्छ गच्छेति । भव-
तु तमहं साक्षादेव पृच्छामि । गत्वा विलोक्य ।

कषन्दन्तैर्दन्तान्मुहुरथ दंशन्दन्तवसनं
सहंकारं पश्यन्विकटविवृताताम्रनयनः ।

शपन्मुच्चैर्मध्ये किमपि विरमन्नुद्यतकशः

मधावन्ती विष्वक्प्रहरति स एनामनुसरन् ॥ २८१ ॥

भवत्वेनं निवारयामि । उपसृत्य को तं गृहीत्वा । जडमते किमर्थं ताडयसि
धर्मदारान् । सविषादं किं ब्रवीषि । महानुभाव किं कथयामि

सूते सुतान्प्रतिसमं प्रतिवेशिनी मे ।

माद्याप्यसूत तनयं गृहिणी वराकी
तस्या विलोक्य तनयान्दृदि जाततोदः

संताडयामि तादिमामधुनानपत्याम् ॥ २८२ ॥

इति । अये न केवलमस्या एव दोषादनुदयः पुत्राणां किं तु तत्रात्र दोषो-
ऽपि कारणं भवति । तत्किमेनामभिताडयसि । किं ब्रवीषि ।

नो पर्वाणि न संक्रमो दिनमणेर्नवोपरागद्वयं

नो सन्ध्ये न दिनं न वा मृततिथिः पित्रोर्मया लक्षिता

अस्नाताधिगतार्तवैव बहुधा सेयं मयासादिता

गर्भो नैव धृतोऽनया पिशुनया को नाम दोषो मम ॥ २८३ ॥

इति । मन्दाग्दोषा मस्मिन् किं ब्रवीषि । अयि ब्राह्मण भवन्तमृषित-
काले भार्यागामिनं को नाम कथयेत्सदोषमिति । ब्राह्मणि किं ब्रवीषि ।

अये अहमपि किं करोमि

यो यः पृथग्मुद्रहन्मम दृशोः पन्थानमभ्यागत-

स्तत्रैकोऽपि मया न भुक्त इति न प्रायो विना बालकान् ।

तंत्यागे किल योग्यताविरहिता हेतुर्न चानादरः

किं वक्ष्यामि तथापि नाजनि सुतो दोषोऽपि मे कीदृशः॥२८४॥

मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । अहो साहसमस्या ब्राह्मण्या या पुनः पतिसमक्षमीदृशमात्मनः कुपूर्यं चरित्रमुद्धाटयन्ती न बिभेतीति । ब्राह्मणि किं ब्रवीषि । अये के नाम तद्धितमाचरन्तस्तस्माज्जगति बिभ्यतीति । अयि ब्राह्मणि कीदृशं हितं पत्युस्ते स्वैराचारेण । किं ब्रवीषि । महानुभाव किं त्वं न जानासि पतिमेनं पितृघोरणादुद्धर्तुकामया मया पुनरकारि क्रियते करिष्यते चैवं विबन्धः पुत्रोत्पादने व्यवसायः । तस्मादस्मात्कुतो बिभेमिति । अयि ब्राह्मणि आस्तामिदं नरकपाताद्वा कथं न बिभेषि । किं ब्रवीषि । तदपि भयं श्रीमद्यज्ञवराहसुबोधाचार्यनाम्नः पौराणिकप्रवरस्य वचसा सुदूरमुत्सारितमेवेति । अयि कथय कथय कथमुपदिष्टस्तेन धर्मः । किं ब्रवीषि । शृणु कथयामि ।

तप्तकालायसस्तम्भे तीक्ष्णकण्टकदन्तुरे ।

वध्नन्त्या कण्टकोद्भेदं योषितं परगाग्निनीम् ॥ २८५ ॥

इत्येकदा पौराणिकगाथां निशम्य निर्वेलभयोद्विग्नलहृदयाहं न्यवसम् । अथ सोऽयं पुराणतत्त्वपारदृश्वनामाचार्यः निशि लब्धावकाशो यथापूर्वं मामुपेत्य परिरब्धुमारभमाणो मया प्रतिपिद्धपरिरम्भः सखेदं परिरम्भनिषेधकारणमन्व गृह्यते । अथाहं पुरतस्तस्य गाथां यथाश्रुतमुपन्यस्य तेनाहं विमामे परपुरुषाभिगमनादित्यवोचम् । इदमाकर्ण्य क्षणं विहस्य सोऽयं मामवादीत् । किमेतावदेव भगनिदाम् । सरलहृदये तच्छि सर्वधैव वञ्चितासि केन वा पुराणतत्त्वलेशानभिज्ञेन पौराणिकहृत्केन । अतोऽजनि मनसि तवेयमत्याहिताशङ्का । अस्य तत्त्वं त्वन्यदेव । शृणु कथयामि ।

कल्पादौ कल्पितस्तम्भ इदानीं लुप्तकण्टकः ।

तत्र बद्धास्तु विन्दति तूलशय्यामुक्वं स्त्रियः ॥ २८६ ॥

इति तेनोपपत्तिमता वचनेन निरातङ्कास्मि संवृत्तेति । सशिरःकम्पम् । तच्छुपपद्यते ते स्वैराचारिता । भवतु सुखमास्व त्वं वयं गच्छामः । कतिपयादानि गत्वा पुनोऽवलोक्य । सखे केयं सोद्वेगमनुक्षणपरिस्खलञ्चरणा तरुणी समापनति । भवन्वेनामालापयामि । अचले का त्वम् । कुन इ-

दानोम् । क्व प्रस्थिता । सोद्वेगं दीर्घमुष्णं च निश्वस्य किं ब्रवीषि ।
 महानुभाव किं कथयामि । धर्मोऽजीवनस्य मम स्वामिनो मध्यमपुत्रस्य
 विश्वासचन्धोरद्वितीयलावण्यसीमा द्वितीया कलहंसलीला नाम कुलदैवत-
 यात्रयमास्तनंध्यस्थविरं प्रस्थितेषु स्वजनेषु दुर्वातरशिरोवेदनया दूयमाना
 तैर्गृह एव विमृष्टा । वनविहारविनोदेन तामेव वेदनामपनेतुकामा गृहारामे
 प्रविश्य तत्र दलितललितकमलकलितविमलकमलकमलाकरविहारतुषारपा-
 टीरगिरिसमीरकिशोरसंपर्कनवीकृतप्राक्तनवेदना तत्र क्षणमात्रमपि धृति-
 मवष्टम्भयितुमकुशला ततः परावृत्य पुनरपि केलिगृहपर्यङ्काङ्कोपहिततनुर-
 विरतकृतपरिवर्तना तत्क्षणमेव पश्यन्तीनामस्माकमदृश्या बभूव । तदि-
 दमत्याहितं तद्वन्धुभ्यो निवेदयितुं गच्छामीति । दीर्घमुष्णं च निश्वस्यभ्राणे
 विमृज्य । हा हन्त हतोऽस्मि भग्नभागधेयः । न प्रभवामि श्रोतुमपि सु-
 स्थितां तां प्रियतमाम् । क्षणमात्रं विचिन्त्य । भो भोः प्रियमित्रे कथमेत-
 त्कथयतम् ।

अकण्ठेऽदृश्याभूत्सुतनुरिति मिथ्यैव कलये
 विमृश्य ।

कुतो नाम ब्रूयादियमपि मुधात्याहितमिदम् ।

अथ वा

हता स्यात्किं भूतैः _____

पुनः सविमर्शं सविषादं च ।

_____ अलमिह वितर्केण बहुना

विलीना हेमाङ्गी स्मरदहनसंतापिततनुः ॥ २८७ ॥

आकाशे लक्ष्यं बद्ध्वा सषाण्णगद्गदम् । प्रिये कलहंसलीले

लुण्ठ्याकेन हते हृषीकनिवहे कामेन यत्नान्मया

चित्तं न्यस्तमपि त्वयि प्रियतमेत्यत्यन्तविस्त्रम्भतः ।

कृत्वा न प्रतिदानमस्य भवती कुत्राप्यभूत्प्रस्थिता

विश्वासः क्व नु योपितः क्व नु पुनर्धिङ्मादृशं बालिशम् ॥ २८८ ॥

पुनर्विमृश्य । सुन्दरी मन्मनोमूल एवायमत्याहितापातः । तदेतदाकर्ण्य-
 ताम् ।

कृत्वा मे हृदयं शरव्यमबले क्षिप्ताः स्मरेणेपव-

स्तत्वां लोलमुपेत्य शश्वदयि नं चक्रेऽपराधाम्बकम् ।

क्रुद्धस्तेन नितान्ततीव्रविशिखैश्चिच्छेद स त्वां न चे-

दुच्छेत्तुं प्रभवेत्कथं नु भवतीं स्वप्रेयसीभ्रान्तिदाम् ॥ २८९॥

सषाण्णम् । हा हन्त किमतः करोमि प्रियतमे ।

चक्षुःप्रीत्या तव मनसि मे रोपिता हर्षवल्ली

वार्ता वृष्टेः किमपि समयं म्लापिता नोपलब्धा ।

सख्यास्तादृग्वचनमुधया भूय उत्पल्लवाभू-

त्सेयं कृत्ता शिव शिव तवाश्लीलवार्तालवित्रैः ॥ २९० ॥

साञ्जलिषन्धमा हाशे लक्ष्यं बध्वा ।

मदन मलयवायो माधवाङ्गे किमर्थं

मम कलयथ तापं किं मया षोऽपराद्धम् ।

क्षणं विचिन्त्य दीर्घमुष्णं च निश्चस्य ।

विधिद्वन्द्वयिताशावर्म दृष्ट्वा मदङ्गं

बत बत धृतवैराः किं न कुर्युर्भवन्तः ॥ २९१ ॥

सदीन्यमनङ्गं प्रति ।

शीतांशुः खलु राहुवक्त्रगलितोद्गीर्णः स मन्दानिलः

पाटीराद्रिभुजङ्गवक्त्रखुरलीखेलारतः सन्ततम् ।

युक्तस्तस्य च तस्य मादृशवधः कामोऽसि लोकप्रिय-

स्त्वं हंसि स्मर हन्त किं नु कथयाभ्यन्यो विधेः प्रक्रमः २९२

पुनर्दीर्घमुष्णं च निश्चस्य सषाण्णगद्गदम् ।

त्वदाशया परिष्टब्धानमून्वपुषि वल्लभे ।

शक्नोमि नो धारयितुं त्यजामि स्वस्त्यतोऽस्तु मे ॥ २९३ ॥

पुनर्विचिन्त्य । इदमपि दुर्लभं मे मन्दभाग्यस्य । यतः पूर्वमेव मया ते

विप्रलम्भवेदनासहनया प्राणप्रहाणे व्यवस्यता

माकन्दस्तवकस्त्रवन्मधुरसः पीतः प्रसूनास्तरे

न्यस्तं किं च कलेवरं मलयभूवायुः ममालिङ्गितः ।

दृष्ट्वा पद्मवनी चिरं परभृतालापः समकर्णितो

धिकेनापि गतं न जीवितमिदं त्यक्ष्यामि हा हा कथम् २९४

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । उपसंहर सखे शोकवेगं कमनज्योत्स्नायाः

समागमयन्तम् । तस्या मुगेन सम्यगिदमाकलय्य ततः समाहितमाच-

रिप्याम इति । सदन्यनिश्वासम् ! सखे मन्दारशेखर कृतं ते प्रत्याशा-
वर्तपरिवर्तनेन ।

का नाम कमनज्योत्स्ना कुतस्तस्या इहागमः ।

कृत्तमूले तरौ हन्त फलोदयमपेक्षते ॥ २९५ ॥

वामतोऽवलोक्य । केयमतित्वारितगतिः समापतति सीमन्तिनी । याव-
देनामालापयामि । अयि सीमन्तिनि कुतस्त्वं समागता । किं ब्रवीषि ।
महानुभाव महाकूटतः पुण्यक्षेत्रादिति । अयि सम्प्रति संप्रवर्तमाने
भगवत्याः कात्यायन्याः पुष्परथमोहत्सवे त्वमितः समागतासीत्याश्चर्यम् ।
किं ब्रवीषि । महानुभाव परतन्त्रः सर्वथैव दासीजनः । अतः प्रत्या-
सन्नमपि देव्याः पुष्परथमोहत्सवमुत्सृज्य स्वस्वामिनिदेशात्तद्रूहानितो ग-
च्छामीति । कस्ते स्वामी येनेदानीं त्वमेवमादिष्टा । किं ब्रवीषि स खलु विश्रुतो
धर्मोज्जीवन इति । आत्मगतम् । नूनमस्या मुखेन व्यक्तीभविष्यति प्रि-
यायाः कृत्स्न एव वृन्तान्तः । प्रकाशम् । स किमर्थं त्वामितः प्रेषितवा-
न् । किं ब्रवीषि । श्रूयतां सा खलु कुलदेवता स्वामिनो मे भगवती
धर्मोज्जीवनस्य । तद्यात्रायां तत्कुलजनैर्निःशेषतया गन्तव्यमिति तद्रूहेष्वा-
चारः । इदानीं तु स्वामिना मे यात्रार्थं प्रस्थितेन भूयेष्टशिरोवेदनया द्यमाना
निजवधूः कलहंसलीला गृह एव विसृष्टेति । सदर्पशोकमात्मगतम् । अये कि-
मियं कथयिष्यति प्रियागतं प्रियमप्रियं वेति सुखदुःखयोरन्तरालमवलम्बते
मानसम् । भवतु प्रच्छामि । प्रकाशम् । अयि ततः परं किं संवृत्तम् ।
तदनु तत्र गत्वा कुलदेवतां तां विविधपूजोपहारैः सन्तर्प्य प्रणतोपाविष्टेषु
सकलजनेष्वकाण्ड एवाधिष्ठानाद्देव्या वागेवं निःससार । अरे रे
धर्मोज्जीवन

यदार्यकृतमर्यादा भवता जाल्म लङ्घिता ।

तदद्य ते स्नुषा गेहान्नीता सा योगिनीगणैः ॥ २९६ ॥

अन्योऽप्यनर्थं भविता भवत्सु गृहगामिषु ।

यदीच्छसि पुनर्भद्रमेवं मासत्रयं कुरु ॥ २९७ ॥

अत्रागत्य महाक्षेत्रे मम पूजापरायणैः ।

स्थेयं भवद्विराखिलैर्दासोदासजनावधि ॥ २९८ ॥

पूजा जपो बलिर्होमस्तर्पणं विप्रभोजनम् ।

कर्तव्यमन्वहं सर्वैर्भवद्भिर्नक्तभोजिभिः ॥ २९९ ॥

तत्सख्या प्राणसमया दीपा देया गृहं निशि ।

हंसनूलमयी शय्या क्षीराभप्रच्छदाम्बरा ॥ ३०० ॥

अनुलेपनताम्बूलमाख्यानि विविधानि च ।

तृप्यन्तु डाकिनीमुख्या योगिन्य इति भक्तिततः ॥ ३०१ ॥

आ प्रारम्भादा विरामं कर्तव्यमिदमेकया ।

प्रमादः स्यादन्यथा चेदित्युक्त्वा विरराम सा ॥ ३०२ ॥

अथ तेन मम स्वामिना तदाकर्णनसमय एव समुद्विग्नान्तरात्मना श्रोत्रिये-
भ्यो धेनुसहस्रविश्राणनं प्रतिश्रुत्य लुलायबालिना पिशितासवाभ्यां च सं-
तर्प्य पुनरपि वधूलाभाय संप्रार्थिता सा भगवती भवानीति। अथ सा किमाह
देवी। किं ब्रवीषि । न किमपीति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि। अथ स्वामिना
ते किं व्यवसितामिति । अवले किं ब्रवीषी । ततश्च स्वामिना मे न खलु विफ-
लीकृतभक्तानुपकरणपरिश्रमाणि दैवतानांति निश्चित्य तद्दृढारितमशेषमुररी-
कृत्य स वत्सायाः कलहंसलीलायाः प्राणातिरिक्तां सखां कमनज्योत्सनां
तादृशविधेयेषु नियोज्य गृहजनमशेषमिहानयेति प्रहितास्मीति । सानिष्ठा-
सम् । सपदि मयि मन्दभाग्ये विमुखी जाता सापि भगवती भवानी ।
नैव यया प्रसादीकृतः प्रार्थितयापि मम प्रियायाः पुनरागमः । सबाष्पगद्गदम् ।
प्रिये कलहंसलीले त्वयेवेदानीं देव्यापि परिवञ्चितः किं करोत्वशरणो
विधिहतकहतः कन्दर्पविलासः । शृणु भवत्याः

चक्षुःप्रीत्या प्रणयगारिमव्यञ्जकैस्तैर्विलासैः

सख्या वाक्यैर्वरतनृ मृषा दर्शितस्वानुकूल्यः ।

यादृक्तोपं मयि रचितवांस्तं जहाराशु सर्वं

नीत्वेदानीं परिणतिमिमां गूढवैरी विधाता ॥ ३०३ ॥

अथ वा विधातुरलमुपालम्भेन समुपेक्षितस्त्वयैव प्रणयिन्या दुःसहवेदभो-
ऽस्मि संवृत्तः । कथय तावद्भवतीमेव पृच्छामि ।

उपेक्षा नो चेत्ते मुखनयनदन्तच्छदसखाः

कुतो मे बाधेरशशिकमलमाकन्दनिबहाः ।

सविमंशम् ।

धिगेतं दुस्तर्कं स्मितकरपदद्वन्द्वविजिता

इमं ते बाधने प्रणयरसपात्रं तव जनम् ॥ ३०४ ॥

सषाण्णोपालम्भम् । अयि कठिनहृदये मिथ्याप्रणयिनि कलहंसलीले
 तदात्वे साकूतैः प्रणयमधुरैर्मौधैः (?) विधुरै-
 र्ने संप्राप्तस्तादृङ्गितमनुभावैरपि तव ।
 त्वया ज्ञातप्रेम्णा प्रमद इह यादृङ्गयि कृतः
 समं प्राणैः सोऽयं शिव शिव हृतः संप्रति कथम् ॥ ३०५ ॥
 मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । सखे अलमत्यन्तकातरतया सर्वथा भद्रं विधास्य-
 ति भगवती नो न सन्देह इति । सर्वेभ्यः । सखे किमहमीक्षितुमपि प्रभ-
 वामि तमेनमनेहसं यत्र भवेन्मे श्रुतिपथातिथिः प्रियायाः पुनरागमः ।
 पुरोऽवलोक्य । कथमियं त्वरितगातिरितः समापतति पुनश्च कमनज्योत्स्ना
 यावदेनामुपसर्पामि । उपस्य । सखि कमनज्योत्स्ने
 रक्ता त्वयि प्रियतमेति यया पुरा सा
 कर्णेऽर्पितानि मम वर्णमयामृतानि ।
 संयं त्वमञ्जमुखि मे विधिदुर्विपाका-
 त्किं श्रावयस्यहह संप्रति नैव जाने ॥ ३०६ ॥
 तथापि कथय का वार्ता प्रवर्तते प्रियायाः कलहंसलीलायाः । सशिरःक-
 म्यं किं ब्रवीषि । त्वया श्रुतचरान्नातिरिच्यत इति । सत्रासगद्गदम् । अरे रे
 भग्नभागदधेय निःसंशयमिदानीं त्याजितमामि प्रियायाः प्रत्याशाम् ।
 दौर्लभ्यं गमिता परं प्रियतमा चेष्टीमुखेन स्फुटं
 प्रत्याशा न निवर्तिता मम पुनस्तस्यास्तु तादृश्यतः ।
 सेऽयं प्रत्ययिता निवर्तितवती तामद्य वचेदृशा
 हा हा जीवित वज्रकर्कश निरालम्बं कथं स्थास्यसि ॥ ३०७ ॥
 कमनज्योत्स्ने साश्चर्यमेव किं ब्रवीषि । किमिदं नाहं प्रत्येमि प्रहर्षाव-
 सरे परिदेवनकारणं कन्दर्पविलासस्येति । सहर्षशोकमात्मगतम् ।
 अदवासनाय मम वक्षित किमेवमेषा
 नो चेन्मृषा किमु जगाद तथा भुजिष्या ।
 आप्तोदितेष्वपि निदर्शनमन्तरेण
 न प्रत्ययोऽस्ति मनसो मदनातुराणाम् ॥ ३०८ ॥
 भवनं पृच्छामि । प्रकाशम् । अयि कमनज्योत्स्नं किं तर्हि योगिनीभि-
 र्नीतपूर्वा पुनरागता कुशलमास्ते मे प्रियतमा । किं ब्रवीषि । केन त्वं प्रता-
 रितोऽसि योगिनीभिर्नीता कलहंसलीलेति मृणालपितेनेति । अहं मन्ये

महाकूट्टत्तान्तमावेदयितुं त्वदन्तिकं प्राहितया धर्मोज्जीवनभुजिष्यया
त्वमेव पुनरञ्जितासीति । अथवा त्वया सा न दृष्टेत्यपि संभाव्यते । किं
ब्रवीषि । किं तस्या नामधेयमिति । अयेतदा सत्यमेव विस्मृतोऽस्माभिस्त-
स्या नामानुयोगः । किं ब्रवीषि । कथय पुनर्यदि जानासि मां प्रति कीदृश-
स्तस्याः स्वामिसन्देश इति । भादरमुपगत्य कणं । एवमेवम् । विमृश्य किं
ब्रवीषि । अहो महानुभावा खलु भगवती भद्रजटा या पुनर्युवयोर्दुर्निवारतर-
मदनवेदनां निध्याय दयमानमानसा दयितां ते कलहंसलीलां निजविद्या-
नुभावतिरोहितशरीरां विधाय स्वयमपि तिरोहिता विनिर्वर्तितकार्यशेषा
त्वरितं समागमिष्यामीति महाकूटं प्रति प्रास्थिता । तयैव प्रकाशितमिदं
युवयोनिरन्तरघटनोपपत्तिसंविधानवैदग्ध्यं न संदेह इति । अयि कुशला
सा तिरोधानविद्यायामपि । किं ब्रवीषि । अयि कुतोऽत्र सन्देहः ।

दृष्ट्या विधेयविधुरीकृतश्रुतिसैन्या-

न्योधान्विधाय दनुजानधिमण्डगुहम् ।

साहाय्यकर्म विदधे त्रिपुराभ्विकायाः

साक्षात्कृता खलु तिरस्करिणी तथा सा ॥ ३०९ ॥

तत्प्रसादात्करस्यैव तस्याः स्वपरतिरोधानविद्येति । अयि प्रास्थितायां
भद्रजटायां त्वमपि तादृशीं प्रियसखीमेकाकिनीं विहाय किमर्थमत्रागता-
सि । किं ब्रवीषि । चिरप्रास्थिताया भद्रजटायाः प्रवर्तेरूपालम्भाय महाकूटप-
थेन गच्छन्त्यहं भवन्तमेतद्वृत्तान्तमावेदयितुमिहागतास्मि । इदानीमितः प्रति-
निवृत्त्य तां चेष्टीमन्विष्य तत्रत्यवृत्तान्तमशेषतयैव तन्मुखेन विज्ञाय समा-
गमिष्यामीति । सात्तुक्त्य । अयि कदा भवन्ते पुनरागमः । किं ब्रवीषि ।
नियतमेव भवन्तं प्रियान्तिकं नेतुमनुदिततारे सायमागमिष्यामीति । सदृशस्मि-
तम् । गच्छ गच्छ भवतु निरन्तराया ते प्रवृत्तिः । मन्दारशेखरमदनमङ्गली
पर्यायतो विलोक्य ।

रक्ता सा दयिता व्यथस्यति परं मद्वाञ्छितावाप्तये

संयं भद्रजटा स्वतोऽत्र कमनज्योत्स्ना निबद्धादारा ।

जानप्रायमतः प्रियाभिगमनं जानामि निःसंशयं

कस्मादद्य चटाचलं मम मनः संदेहमात्मबते ॥ ३१० ॥

सर्वमिदं देव्या विलम्बितमाहोस्विद्भद्रजटाया वेत्यपि न निश्चीयते । म-
न्दारशेखर किं ब्रवीषि । सते न गच्छति योहा कदापि कमनज्योत्स्ना ।

किं तु तवैव प्रेमगारिमा परमत्याहितमाशङ्कत इति । दक्षिणाक्षिभुजस्पन्द-
ममिसूचयन् । सखे मन्दारशेखर

मजत्येष स्पन्दं नयनसहितो दक्षिणभुजः

शुभोदकं शंसन्मयि मुदमुदारां च कलयन् ।

तथापि

प्रियालाभात्मायं परिणमति किं वान्यविषये-

त्यतो दोलारोहं कलयति नितान्तं मम मनः ॥ ३११ ॥

किं ब्रवीषि । सखे प्रियालाभात्मनैव परिणमति शुभोदकस्ते न संदेह
इति । सहषांस्तुक्यम् । सखे कथय कथमिदं भवतावगतम् । किं ब्रवी-
षि । अयि श्रूयताम्

तामन्तरेण दयितां त्रिदिवोऽपि नूनं

द्वेषास्पदं तव मुधापि यस्या विषाकता ।

ईदृङ्मिच्छितपरिसूचितभाग्यलाभ-

स्तस्मान्मया खलु तदागम इत्यबोधि ॥ ३१२ ॥

इति । मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । सखे सत्यमिदं यदाह मन्दारशेखर इति ।
सस्मितं शिरस्यञ्जलिं घटयन् । अवितथं कुर्वन्तु वाचो वां मे सर्वेष्टदेवताः ।
एतमितः सरस्तीरमाधवीमण्डपे कमनज्यात्स्नायाः पदवीं प्रतिपालयामः ।
मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । कतमेन पथा गन्तव्यमिति । मदनमङ्गल किं
ब्रवीषि । नन्वनैव नेदीयसा कुसुमापणपथेनेति । भवतु तथैव करि-
ष्यामः । कतिपयपदानि गत्वा नाट्येन कुसुमापणं प्रविश्य पार्श्वतोऽवलोक्य सहर्षम् ।

अत्र खलु कुसुमलाविकाः

सिञ्चन्त्यद्भिः कुसुमनिकरं वामहस्ते मसूत्रे

धृत्वा पुष्पं ददति च रणत्कङ्कणं ग्रन्थिमाशु ।

शदवद्दृष्टिं विषणमभितः प्रेरयन्ति प्रकामं

मध्ये मध्ये बलितवदनं कुर्वते चाङ्गभङ्गम् ॥ ३१३ ॥

अहो-कुसुमविक्रयगमणीयकमासां मालाकारवधूटीनाम् । एताः खलु
यूनः केतूजनान्महासललितं पश्यन्ति तानापणा-

दन्यस्माद्विनिवर्त्य गूढनयनस्पन्दैर्नयन्त्यन्तिकम् ।

एतत्कक्षरुचो निवृत्तसिचयव्यक्तैकवसोरुहाः

मोक्षाय प्रतिदर्शयन्ति मुमनेहागन्मशंसन्ति च ॥ ३१४ ॥

किं च

नीवीदेशनिवेशितामिव सखे द्रष्टुं पुनर्वीटिका-
मुत्सार्या नतकन्धराः करयुगेनावस्ति कव्यंशुकम् ।
उन्मीलद्वालनाभिलोमललितं संदर्शयन्त्यङ्गकं
यूनां तेन हरन्ति हन्त नितरां वित्तं च चित्तं दशम् ॥ ३१५ ॥

अपि च

प्राप्ते केतारि मुग्धमन्दहमितं पृच्छन्ति तद्वाञ्छितं
तन्मूल्यं परिपृच्छति प्रतिवदन्तीष्टं प्रयच्छेति ते ।
भूयः क्रेयविचारकारिणि पुनः सोत्प्रासमाचक्षते
केतारस्त इहान्य एव पुरुषास्त्वं गच्छ गच्छेति च ॥ ३१६ ॥

इतश्च केतारः

दोर्मूलं च विविक्तकान्ति कुसुमप्रोदञ्चनोन्मीलितं
भुयस्तप्टमूत्रवेष्टनविधौ वल्गन्तमृच्चैः कुचम् ।
लोलत्तारकमीक्षणं भ्रियवचः स्मेरं मुखाम्भोरुहं

पश्यन्तः प्रतिरत्तिशून्यदृष्ट्यास्तिष्ठन्ति तासां पुरः ॥ ३१७ ॥
मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । वयमप्यामां सलापशर्मणः क्षणमात्रं पात्रीभ-
वाम इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अतिपतति सखे सख्युः कन्दर्प-
विलासस्य सङ्केतममयः । दृष्टकरं चासां नर्मापवागुरावलयलज्जानाम-
स्माकमितोऽपि निर्गमनम् । अतोऽद्य झटिति माधवीमण्डपमेवानुसराम
इति । सखे सत्यमिदं तथैव करिष्यामः । इति ससंभ्रमं कुसुमनिषद्यामति-
क्रम्य नाट्येन माधवीमण्डपं प्रविश्य पश्चाद्धर्मवलोक्य । अयि मालिकेन्दुकला-
लिकाललितविभ्रमभ्रमितचेतोभिरस्माभिर्दिनापगमो न लक्षितः । तथा ही-
तश्च भगवान्

पाश्चात्याम्बुधिदृष्टपूर्ववडवासंदर्शनोत्कण्ठया
धावद्रध्यनुरंगनिष्ठुरखुरक्षुण्णेऽस्तशैलस्थले ।
तस्मादुच्चलितेन धातुरजसा लिप्तानुरक्ताङ्गको

मन्दांशुः प्रियदर्शनः खलु सहस्रांशुर्दरीदृश्यते ॥ ३१८ ॥

इयं च

पूर्वा क्षणक्रमनिरस्तसमस्तरागं
हित्वा निजान्निकमुपेत्य रथौ मगगे ।

आलोकतः पुनरमुष्य धृतप्रसादा
जाताचिरेणे चरमा परमानुरक्ता ॥ ३१९ ॥

इतश्च

अपरागमरक्त आत्मकान्ते
गरलं ध्वान्तमयं पपे गलिन्या ।
विजहौ न तथापि त्रिवितं सा
विषजानां न विषाद्भवन्त्यपायाः ॥ ३२० ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अयि प्रभूतबलशालिनस्तेनस्विनोऽप्येकाकिनः
पुनरशक्यदमना एव लघायांसोऽपि बहवश्चेत्परिपन्थिनः । तथा हि
तद्रोदोऽन्तरसन्ततान्धतमसं निर्भिद्य तिग्मांशुभिः

संछेत्तुं बलिसद्गगं कृतमतिर्भानुर्नगाहेऽम्बुधिम् ।

अन्यत्संप्रति संनिपत्य वृणुते लोके तमोमण्डलं

किं चैतस्य नयत्यहो परिभवं पथोजिनां बल्लभाम् ॥ ३२१ ॥

इति । मदनमङ्गल ऊर्ध्वमभितोऽवलोक्य किं ब्रवीषि ।

उद्धर्तुं किल शैलकेलिरभसस्त्वस्तानि पाथोनिधे-

रन्तर्भूषणमौक्तिकानि दिविनस्त्र्याभिः समुत्कण्ठया ।

गाढं तत्र निमज्जितेन रविणा बध्वा दृढं रश्मिभिः

प्रोत्क्षिप्तानि निपत्य तानि गगने तारापदेशं दधुः ॥ ३२२ ॥

इति । स्मरणमभिनीय सपिपादम् । अनूदिततारे सायमागमिष्यामीत्युक्तवती
सा सत्यवादिनी नाद्यापि समागता । अतः सत्यमत्याहितेन भवितव्यं प्रि-

यायाः कलहंसलीलायाः । अन्यथा किमेवं चिरायति कमनज्योत्स्ना ।

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । विरम विरम सखे निरन्तरमेवममङ्गलमेव किमु-

त्प्रेक्षसे । चिरयति सा तवैव कार्यगारवार । न संदेह इति । भवतु तर्हि

तस्याः पन्थानमेवाधितिष्ठन्तस्तदागमं प्रतिपालयामः । कतिपयपदानि गत्वा

पराङ्मुखमभिनीय । अये कोऽयमङ्गलनाजन इवाभिपतति ममाङ्गे । भवतु

एच्छाम्येवम् । अये किमेवमुपरि परिपतासि । का त्वं पतना किमाहोस्विद्यक्षि-

णो । मन्दारशेखरं प्रति । सखे किमियमुर्च्यर्भर्त्सितापि न वक्ति किञ्चिद-

पि । किं ब्रवीषि । सखे कुतोऽत्र प्रभवः पतनादीनां किंतु सुचटितभवत्का-

र्या समागता स्यात्कमनज्योत्स्ना । अन्यथा भवन्तं सा कथमेवं परिहसे-

दन्या सा यदृच्छामिलितेति । नहीमां प्रच्छामि । अलमयि कमनज्यो-

त्स्ने तवामुना मे नितान्तपरिहासेन । प्रयच्छ पृच्छतो मे प्रतिवचनम् । सो-
पालम्भं किं ब्रवीषि । अयि सरसद्वय भवन्तमेतावतैव मादृशं जनमल-
क्षीकुर्वन्तं किं पदमवतारयिष्यति वा न जानेऽहं प्रियोपगूहनप्रमोद इ-
ति । सहर्षमात्मगतम् । इयमिदानीं किमपि भावुकमभिसूचयन्ती हृदि म-
दीये कमपि प्रमोदमङ्कुरयति । प्रकाशम् । अयि मखि दुरपन्हवति-
भिरनिवारितदृक्प्रमरः सत्यमहं त्वां नावेदिषम् । किं ब्रवीषि । अये कुतो-
ऽद्यापि तमःस्थितिसंभावना । किं न पश्यति भवान्

दर्पोद्रेकः कुमुमधनुषो जीवितं कैरवाणां

जीवंजीवप्रणयगरिमा भाग्यराशिर्निशायाः ।

शृङ्गारश्रीललितहसितं पानपात्रं सुराणां

पौरस्त्याद्रेर्जयति शिखरं किं तमः स्थातुमीष्टे ॥ ३२३ ॥

मन्दारशेखर प्राचीमालोक्य किं ब्रवीषि । कथमुदितो भगवानेतावतैव शी-
तांशुरिति । मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । इतः संप्रति पूर्वाचले

पद्मिन्या दयितेऽनुधावति रुपा स्वं पद्मिनीद्रोहिणं

भ्रान्त्वा भीतमना दिगन्तमखिलं चन्द्रो जगाहेऽम्बुधिम् ।

गाढे तत्र च तत्र विब्हलममं कर्षन्ति ताराः पतिं

सोयं तच्छ्रमवारिकुङ्कुमरसैः सिक्तोऽरुणो दृश्यते ॥ ३२४ ॥

ततश्च

रङ्गावङ्कगते त्रिविष्टपवनीखेलत्कुरङ्गीगणैः

साकं क्रीडनकौतुकेन रभसादुत्प्लव्य याते दिवम् ।

तच्छायानुगतात्ममूर्तिरधुना धनुं तमेनं शशी

मन्दं व्यायतरश्मिजालकलितः स्वाग्रं समारोहति ॥ ३२५ ॥

इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

भानावभ्युदिते तथा मयि गते किं स्यान्मम प्रेयसी

हा हेत्वस्तमितः शशी रसवशादिन्दीवरिण्याः स्मरन् ।

सोऽयं संप्रति नीलिमाङ्किततनुस्तस्माद्वरीदृश्यते

ये वै यत्किञ्च संस्मरन्ति चरमे तद्रूपमेप्यन्ति ते ॥ ३२६ ॥

इति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । ममैवं प्रतिभाति

आदायामृतपूर्णमर्कचपकं शोणारविन्दप्रभं

पाणाविन्द्रवधूर्वलोक्य च पुनस्तस्मिन्नभःश्यामिकाम् ।

चिक्षेपोपरि कोपतः परिजनेऽसंशोध्य दत्त!मुखे-

त्येनं तं शशिनं प्रशंसति जनस्तत्पाणिमुक्तार्जुनम् ॥ ३२५ ॥

इति । चन्द्रमसमालोक्य साम्प्रामर्शम् ।

कमलविजयं नेत्रानन्दं स्मरस्य सहायतां

त्वमिव तनूते पीयूषांशो प्रियावदनं मम ।

त्वदुदयफलं तस्मादन्यन्न किञ्चिदवैम्यहं

रूपणहननप्राप्तादोषाकरत्वादितः ॥ ३२६ ॥

सावधारणम् । अयि दोषाकर सपदि प्रिया मे न संनिधत्त इत्येव तवायम-
बलेषः । नचेदेवं

तस्या मुखे जयति तादृशकान्तिकान्ते

त्वां चन्द्र चन्द्र इति के कलयन्तु लोके ।

किं ज्योतिरिङ्गणगणं गणयन्ति लोका-

स्तत्त्वं चण्डकिरणे त्वयि वा पुरोगे ॥ ३२७ ॥

मन्दारशेखर सादरं किं ब्रवीषि । आयं कमनज्योत्स्ने किमशेषतो नि-
ष्पन्न मे सुहृत्कार्यमिति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । कथयिष्यति सर्वमेव
भगवतां माक्षाद्वो भद्रजटेयं समागमेति । वामतोऽवोक्त्य । अये स्मृतेरापि पू-
र्वनिहोषगता सा भगवती भद्रजटा । यावदेनामृषनर्पाणि । ससंभ्रममुच्यते ।
भगवति प्रणमति भवतीं दुस्तरव्यसनसागनिमग्नः पारमपश्यन्कन्दर्पवि-
लासः । भगवति सानुनयं किं ब्रवीषि । वत्स लघु समर्त्ताभ्यां वश्विरं रम-
स्व वाञ्छितपार इति । सहस्रप्रथमज्जलि बध्वा । भगवति तथास्तु भवत्याः
प्रसादात् । सखायौ किं ब्रूयः । भगवत्यावामपि प्रणवाव इति । भगवति किं
ब्रवीषि । वत्सौ स्वाविशेषस्य सख्युः कन्दर्पविलासस्य प्रणामेन किं न गतार्थो
भवतोः प्रणाम इति । सखायौ किं ब्रूयः । भगवति सत्यमिदं सख्युः प्रणा-
ममेव प्रणम आवयोरात्रेण्यतीति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । भगवति कि-
ञ्चिच्छ्रेयं मे त्रिकार्यमिति । किं ब्रवीषि । वत्से कमनज्योत्स्ने ने किं न ददासि
एच्छनेऽस्मै प्रतिवचनमिति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । भगवति भवत्याः
प्रति । लयाम्यनुज्ञानिति । सोद्वगमात्मगतम् । अये सन्निप्रयोदन्तमिमे स्वतां वक्तुं
सान्दिहाने किमप्यमङ्गलमभिमूचयतः । हन्ताहं किं करोम्यशरणः । प्रकाशम् ।
आयि कमनज्योत्स्ने अलमलं ते विलम्बेन कथय कथय यदत्र प्रसक्तं म-
हैवदर्शनाकात । नम्भितं किं ब्रवीषि । आयि कन्दर्पविलास अलं ते वैवल-

व्येन । स्थिरो भव सर्वं ते वक्ष्यामीति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अयि कमनज्योत्स्ने आनुराणामरुन्दः खलु विविक्षितकथनाविलम्बः । अतः कथय सत्वरमिति । कमनज्योत्स्ने अङ्गुल्या मां निर्दिश्य किं ब्रवीषि । अयि मन्दारशेखर किं कथनीयमेतस्यै कलहंसलीलापर्यङ्काधिरोहणमेतदङ्काधिरोहणं च कलहंसलीलाया द्वयमेवावशिष्यत इति । सहर्षम् । हृदय त्वया निःसंशयमवतीर्णः संशयार्णवः । सावष्टम्भम् ।

कूरास्त्राण्युपसंहर स्मर करानिन्दो तुपारीकुरु

त्वं मन्दीभव मन्दमारुत मधो किं त्वं मृधा चेष्टसे ।

स्वच्छन्दं रटतोच्चकैः शुक्रपिकाः कालो व्यतीतोऽद्य वः

सेयं पङ्कजलोचना खलु मदीयाङ्गं समारोहति ॥ १३० ॥

क्षणं विचिन्त्य सनिश्वासम् । इदमपि प्रत्याशापारवश्येन केवलमाशासनीयम् । यतः सप्रत्यूहसमागमाः सर्वथैव परकामिन्यः । भगवति किं ब्रवीषि । वत्सेदं मासत्रयात्परत एव समाशङ्कनीयम् । ततस्त्वर्वाङ्घ्रिः पंशयमेव तस्यां रमत्स्व स्वकलत्राविशेषमिति । मन्दारशेखर सौत्सुक्यं किं ब्रवीषि । भगवति कथं कृतेयमघटितघटना भवत्येति । भगवति किं ब्रवीषि । शृणु वत्स कथयामि दुर्निवारतरमदनशरानलसंतप्यमानतनुलतां वत्सां कलहंसलीलां निजविद्यानुभावतिरोहितशरीरां विधाय स्वयमपि तिरोहिता महाकूटमुपेत्य कात्यायन्य धेष्ठानं संनिहिता तदानीमहमेवमवोचं अरे रे धर्मोज्जीवन यदार्यकृतमर्यादा भवता जालम लङ्घितेत्यर्थोक्ते मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । भगवति त्वयैव तत्र किमुपन्यस्तेयं सप्तश्लोकी । तर्हि न वितथ एव कमनज्योत्स्नाया अध्याहारः । या पुनः सर्वमिदं भद्रजयाया एव संविधानवेदगध्यं न सन्देह इति व्याजहारेति । भगवति किं ब्रवीषि । केनेदमावेदितं युवाम्यामिति । मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । धर्मोज्जीवनस्य गृहजनमशेषं महाकूटं नेनुमागतया तस्यैव भुजिष्येति । भगवति सानुस्मरणं किं ब्रवीषि । तर्हि स्वस्वामिना निजगृहान्प्रति प्रहितया मदनच्छुरिकया तत्रत्यवृत्तान्तः सर्वोऽपि निवेदित एव स्यात् । किमतो वक्तव्यमवशिष्यत इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । भगवति निजविद्यानुभावतिरोहिततनुकलहंसलीलाकन्दर्पविलासावसंयोज्यकिमर्थमीदृशपरिश्रमपात्रमात्मानं कृतवती तत्रभवतीति महती मे विचिकित्सेति । भगवति किं ब्रवीषि । वत्स इदं सम्यगाशङ्कितम् । शृणु कथयामि ।

तिरोधानं कामरूपं मयेनापि प्रपञ्चितम् ।

रती मृती च निद्रायां प्रायशो विनिवर्तते ॥ ३३१ ॥

अतो मया सा परिपाटी परित्यक्तेति । मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । भगवति किमर्थं कृतोऽयं मामत्रयमित्यल्पकालनियम इति । भगवति किं ब्रवीषि । वत्स न सांप्रतमत्याशा परकलत्रेषु । किं चैवं पराङ्गनामुचिरकालनिर्वन्धोऽवश्यमेव रहस्यमङ्गाय कल्पते । अथ वा यथायोगं तदुपागमोपायमनन्तरमनुचिन्तायिष्याम इति । सहषोत्सुक्यम् । भगवति किं सर्वेऽपि भगवत्या तदीया निःशेषतया प्रस्थापिता महाकूटम् । किं ब्रवीषि । वत्स कुतोऽद्यापि संशयः । न केवलं ते प्रस्थापिता किं तु

संरुद्धः सपरिच्छदो गृहपतिः कूटे महापूर्वके

मासानां त्रितयं गृहागमविधावस्यावाधिः कल्पितः ।

तस्याः प्राणसखीयमिष्टकलनारम्भे परं योजिता

सेयं ते स्मरपुण्डरीकवदनग्रस्ता प्रिया मोचिता ॥ ३३२ ॥

परमियमेकैवावाशिष्यते युवयोः परिरम्भमङ्गलारम्भकलनेति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । भगवति सापि निष्पन्नप्रायैव भवत्याः प्रसादादिति । सखायौ किं ब्रूयः । कोऽत्र सन्देह इति । सौत्सुक्यम् । भगवतीदानो कुप्रास्ते मे प्रियतमा । कमनज्योत्स्ने सस्मितं किं ब्रवीषि । अयि किं त्वं न पश्यसि पुनः स्फुरन्तीं तां ते प्रियतमामिति । सविषादवैलक्ष्यम् । कमनज्योत्स्ने किमद्यापि न मां परिहरति ते परिहासः । अथ वा सत्यमेवैतत्

न जाने किं माया कुमूढधनुषस्तत्रभवतः

प्रियाकायव्यूहं विरचितवती सा किमथ वा ।

अयं यस्मिन्यस्मिंश्चरति वमति क्रीडति जनः

पदे तस्मिंस्तस्मिन्स्फुरति पुरतः सैव तरुणी ॥ ३३३ ॥

भगवति किं ब्रवीषि । वत्स नासत्यं ब्रवीति कमनज्योत्स्ना । सेयं वत्सा त्वद्दर्शनसमुत्सुका मयात्रैव समानांतेति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । भगवति मन्ये समत्कण्ठितयुत्रमिधुनसंघटनममुत्सुका त्वमेवेति । सहषोत्सुक्यम् । भगवति यद्येवं तर्हि कुतः मां न दृश्यते । किं ब्रवीषि । पश्य तावदुपसंहरामि तिरस्कारिणीमिति । विलोक्य सानन्दम् ।

सेयं सिद्धरसायनं हृदयभूमन्तापनिर्वापणे

दृष्टानीहितवस्तुदूषितदृशोः पीयूषमागञ्जनम् ।

मूर्तिः फुल्लशिरीषदामविभवप्रत्यग्रसंवादिनी

जाता संचितपूर्वपुण्यविभवैरत्रैव नेत्रातिथिः ॥ ३३४ ॥

मन्दारशेखर साश्चर्यं किं ब्रवीषि ।

अकस्मात्किं जाता धरणितलतः कापि चपला

किमाहोस्विद्भ्रष्टा स्मरकरतलात्खड्गलतिका ।

परिच्छेत्तुं त्वेनां प्रभवतु विधातापि स न चे-

दमुष्याः सांनिध्याद्विसृमरमहामोहगलितः ॥ ३३५ ॥

इति । मदनमङ्गल किं ब्रवीषि । स्थाने खलु सखे कथं तां वर्णयामि न खलु मे जिह्वासहस्रमिति यदाह भवानिति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । अ-
यि तदपि न पर्याप्तमेव जिह्वानामानन्त्यमिति वक्तव्यमिति । अये चित्र-
मेतत् ।

आलोकात्प्रभृति प्रिये प्रथमतस्तद्विप्रलम्भानल-

ज्वालाजालनिपीयमानमनमा भूयो जनेनाम्ना ।

विष्वक्तन्वि विलोकिताः समभवंस्तापाय या मूर्तय-

स्तास्वैकतमापि मे वितनुने हर्षं तनुस्तावकी ॥ ३३६ ॥

करे तां गृहीत्वा स्पर्शमुखमभिर्नाय सपुलकौद्धदम् ।

किमेषा मोहास्त्रं कुमुमधनुषः पञ्चविंशति-

प्रयुक्ता किं माया मदनरविता किं नु मदिरा ।

यदस्याः संपर्कप्रमुपितसमस्तेन्द्रियचयो

ममान्तर्दृष्टेयं किमपि च वितर्कं कलयति ॥ ३३७ ॥

सहस्रोत्सुक्यम् । आयि प्रणयिनि

प्रेमक्रीतममुं जनं तव पुरा विज्ञाय भाग्याधिकं

सामूयन्नु विचेष्टितं मधुमुखिर्यत्तत्कथं वर्ण्यते ।

किं तेन वा काथितेन

शीतांशोः करकन्दलप्रतिभटैरङ्गैः समालिङ्ग्य मा-

मङ्गानि स्मरमल्लभल्लदहनालीढानि निर्वापय ॥ ३३८ ॥

कमनज्योत्स्ने सस्मितं किं ब्रवीषि । सुखि त्वमप्येवं कृत्वा तवापि निर्वाप-
य तथाभूतान्यङ्गानांति । कलहंसलीले सलज्जं भगवतीमुपसृत्य किं ब्रवी-
षि । अम्ब गृहमेहि गच्छाम इति । मन्दारशेखर किं ब्रवीषि ।

अयि कलहंमश्ले तृतीयं. जनमन्तरेण युज्यते खलु त्वदुक्त आख्या-
तवचने बहुत्वम् । तत्कथय जनं कमिहेच्छसि भगवतीद्वितीयं स्वगेहगम-
ने स्वस्थाः सहायमिति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । कमिच्छेदियं प्रेय-
सः कन्दर्पविलासादन्यमिति । मदनमङ्गल साकूतं किं ब्रवीषि । कमनज्योत्स्ने
सपदि भवति वचसा ते मनो मे दत्तावकाशं संशयस्य ।

दृष्टश्चित्तमपाजहार मनसा स्पष्टः समस्ताः क्रिया

भूयो ध्यानपरंपरापरिचयं नीतोऽनया सुभ्रुवा ।

अस्वापारतिसंज्वगङ्गतनुतालज्जाविरामभ्रमा-

न्दुर्वारान्वत यो दिदेश तममुं सेयं कथं वाञ्छति ॥ ३३९ ॥

कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । अत एव खलु संगतार्थोऽयमव्यवस्थितमतयो
वृषस्यन्त्य इत्यार्यवाद इति । कलहंसलीले सरोपलज्जं स्वस्थानादपसरन्ती
किं ब्रवीषि । कमनज्योत्स्ने अलमलम् । जोषं तिष्ठ । किमत्रैव व्ययीकुरु-
षे कृत्स्नमप्यात्मनो वैदग्ध्यमिति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि ।

शय्याद्यापि सरोजपत्ररचिता यद्विप्रलम्भानल-

क्लिष्टायास्तव वक्ति तादृशदशां शोच्यां शिलानापि ।

किं चेदानीमिहागमने

पन्था व्याममितः समुत्सुकतया दीर्घातिदीर्घोऽभव-

त्तस्याग्रे वद किं त्वदीयचरणः पश्चालुगत्यङ्गने ॥ ३४० ॥

इति । भगवति किं ब्रवीषि । वत्से किं कुर्यादियमपत्रपैव युवतीनां वाञ्छि-
तपरिपन्थिनी । तथा हि

कालः क्षणः प्रहरति प्रहरत्यनङ्गे

स्त्रीणां ध्रुवं प्रियविलोकनशालसानाम् ।

लज्जा हरत्यखिलमेकपदेऽन्तिकस्थे

कान्ते तु संचितमनोरथजातमासाम् ॥ ३४१ ॥

इति । कमनज्योत्स्ने साकूतस्मितं किं ब्रवीषि । सखि कथय कतमा प-
रिभवति भवतीमपत्रपा

पश्चाद्विस्मृतस्तुदर्शनमिषाद्भूयः प्रियालोके

निन्दायां मदनस्य नव्यनालिनीपत्रे परावर्तने

स्वावस्थाकथने निजप्रियजनाभिज्ञानसंकीर्तने

या लज्जा समभूत्पुग त्वयि पुनः सैवेयमन्याथवा ॥ ३४२ ॥

इति । कलहंसलीले सभ्रभङ्गं पदान्तरे स्थित्वा किं ब्रवीषि । अयि क-
दर्शानुलापे किमस्ति तव मनसि न स्थातव्यं मयात्रेति । तर्हि गच्छामि
त्वमेवात्र सुखमास्वेति । भगवति किं ब्रवीषि । वत्से कलहंसलीले त्व-
मेवंभूता गच्छसि कथमेकाकिनीति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । सखि
सत्यमेवैतत् ।

पथि तुहिनकरोस्वा जाग्रति प्रोग्ररूपा

न विरमसि किमेका निर्गमे साहसिक्यात् ।

कुसुमशरसहाया त्वं यथेहागतासि

प्रणयिजनसहाया गच्छ गेहं तथैव ॥ ३४३ ॥

मन्दारशेखर किं ब्रवीषि । कोऽस्ति त्वदन्योऽस्या जनः प्रणयी नाम ।
अतस्त्वमैवैनां नय निकाश्यामिति । कमनज्योत्स्ने किं ब्रवीषि । अयि
सरसहृदय श्रूयताम् । अनया

किं यात्राप्रतिरोधिनी मम कृते प्राप्ता शिरोवेदना

हृद्योद्यानमुपेत्य किं मम कृते भुक्ता दशा तादृशी ।

किं चन्द्रस्मरमारुता मम कृते निन्दापदं प्रापिताः

केनास्यास्वसदेणशावकदृशः प्रेयाञ्जनोऽयं भवेत् ॥ ३४४ ॥

इति । भगवति किं ब्रवीषि । वत्से कमनज्योत्स्ने किमर्थमेनां कदर्थयसि नि-
रन्तरमेवं परिहासोक्तम् । नीयतामिदमप्रमादमतिनिगूढवृत्त्या भवत्या । त्वरि-
तमेव सज्जीक्रियतामखिलभोग्यवस्तुजातमेतस्याः केलीगृहे । महीयसा य-
त्नेन निवार्यतामतिसूक्ष्मतराण्यपि परोहद्वाराणि । त्वर्यतामविलम्बेन ।
कुशलासि किं ते वक्तव्यम् । न सांप्रतमरमाकं समवेतानामितो निर्ग-
मनम् । अतोऽहं क्षणार्धाविलम्बेन वत्समेनमादाय समागच्छाम्युचितमा-
र्गेणेति । कमनज्योत्स्ने सप्रश्रयं किं ब्रवीषि । आदृतं मया शिरसानु-
शासनं भगवत्या इति । भगवति मदनमङ्गलमन्दारशेखरात्रालोक्य किं
ब्रवीषि । वत्सावनुज्ञायतां प्रियमित्रं वां प्रियापर्यङ्कमलंकर्तुमिदानीमि-
ति । सखायौ सहर्षस्मितं किं ब्रूथः ।

स्वैरं रमस्व चिरवाञ्छितयानया त्व-

मस्यां निशि वृज झटत्यधुना पुनः श्वः ।

प्रत्यग्रहर्षसमुर्दीर्णविविक्तकान्ति

सत्यं सखे नव मुखं प्रविलोकयावः ॥ ३४५ ॥

इति । भगवति सादरं मे चरमाङ्गमभिष्टशन्ती किं ब्रवीषि । वत्स कन्दर्पतिला-
स किं ते भूयः प्रियमृपकरोमीति । सदर्पप्रथमञ्जलि बध्ना, अम्ब किमितोऽप्य-
स्ति गरीयो मे वाञ्छितं नाम । यदिदानीमनुपधिदयः मृतकिल्वान्तः-
करण्या भवत्या

आनीताः किञ्च सौम्यतापदममी निष्कारणद्वेषिणः

प्रेयस्यां मयि मन्दमारुतमुखा हन्ताद्विरन्तोऽनलम् ।

स्नेहादात्ममुखानपेक्षमधुना कृत्वेदृशं प्रथमं

सा तन्वी हृदयाहिता मम पुनः क्राडं समारोपिता ॥ ३४६ ॥

तथापिदमस्तु भरतवाक्यं

भूपालाः परिपालयन्तु धरणीं निर्वाधगोभूमुरां

काले वारिधरा भवन्तु जलदा लीना भवन्तीतयः ।

किंचाशेषजगज्जनेष्टघटनारम्भाय संभाव्यता-

मुत्कुलाम्बुजगर्भकान्तिसदृशं गौरीकटाक्षाञ्चलम् ॥ ३४७ ॥

इति निष्क्रान्तः ।

॥ इति पञ्चायुधप्रपञ्चो नाम भाणः संपूर्णः ॥

स्मरकरतरवारिकूरधाराणुकारि

तरुणहरिणनेत्रालोचनानां विलासः ।

कलयति हृदि येषामुच्चक्रीः स्वप्रभुत्वं

प्रभवति भुवि तेषामेष हर्षाय भाणः ॥

त्रिविक्रमकृतामेतां शीतांशुसहजासखः ।

त्रिविक्रमः कृति पायादपायादघसंभवात् ॥

ऋषिनयनाबलशशिमेतशक्रवर्षे (१७२७) क्रोधनाभिदे ऋके

यानः सिताद्रितोपासुरगुरुदिन एष पूर्णतां भाणः ॥

जयनि धनपुण्ड्रवापश्चरणसरोजानताखिलाशायः ।

पुरहरपुण्यविवर्तान्निविक्रमाधौघजन्तुमर्वस्वः ॥